

Obsah

Obsah.....	1
Úvod.....	3
Kapitola 1: Regionálne školstvo.....	5
1.1 Stručná charakteristika aktuálneho stavu regionálneho školstva.....	5
1.1.1 Základné informácie o systéme regionálneho školstva.....	5
1.1.2 Riadenie regionálneho školstva	6
1.1.3 Obsah výchovy a vzdelávania v regionálnom školstve	8
1.1.4 Zabezpečenie vzdelávania učebnicami.....	9
1.1.5 Zabezpečovanie kvality vzdelávania	10
1.1.6 Sieť základných škôl a stredných škôl.....	11
1.1.7 Výchova a vzdelávanie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.....	13
1.1.8 Zamestnanci v regionálnom školstve.....	15
1.1.9 Systém sociálnej podpory žiakov v regionálnom školstve	16
1.1.10 Regionálne školstvo a potreby praxe	17
1.1.11 Financovanie regionálneho školstva	20
1.2 Systémové kroky na podporu ďalšieho rozvoja regionálneho školstva	23
1.2.1 Strategický cieľ ďalšieho rozvoja regionálneho školstva	23
1.2.2 Systémové kroky smerujúce k dosiahnutiu strategického cieľa	24
1.2.2.1 Dostatočne financované a efektívne fungujúce školstvo systémovo podporujúce kvalitu.....	25
1.2.2.2 Kvalitný, spoločensky rešpektovaný a primerane odmeňovaný učiteľ	30
1.2.2.3 Kvalitná výchova a vzdelávanie	32
1.2.2.4 Kvalitné a relevantné odborné vzdelávanie a príprava reagujúce na aktuálne a očakávané potreby praxe	41
1.2.2.5 Školstvo dostupné pre všetkých.....	43
1.2.2.6 Školstvo poskytujúce deťom a žiakom základ zdravého životného štýlu	48
Kapitola 2: Vysoké školstvo	51
2.1 Stručná charakteristika aktuálneho stavu vysokého školstva	51
2.1.1 Základné informácie o systéme vysokého školstva	51
2.1.2 Štátna správa a riadenie vo vysokom školstve.....	52
2.1.3 Obsah a formy vysokoškolského vzdelávania	55
2.1.4 Študenti.....	56
2.1.4.1 Prijímacie konanie na 1. stupeň	58
2.1.4.2 Prijímacie konanie na 2. stupeň	58
2.1.4.3 Mobilita študentov	59
2.1.5 Zamestnanci vysokých škôl.....	59
2.1.6 Vysokoškolská veda a technika	60
2.1.7 Systém sociálnej podpory študentov	60
2.1.8 Financovanie vysokých škôl.....	61
2.1.8.1 Spôsob rozdelenia dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám	62
2.1.8.2 Výška dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám v roku 2011	63
2.1.8.3 Výsledky hospodárenia verejných vysokých škôl za rok 2011.....	63
2.2 Systémové kroky na podporu ďalšieho rozvoja vysokého školstva.....	64
2.2.1 Strategický cieľ ďalšieho rozvoja vysokého školstva.....	65
2.2.2 Systémové kroky smerujúce k dosiahnutiu strategického cieľa	65
2.2.2.1 Dostatočne financované a efektívne fungujúce vysoké školstvo systémovo podporujúce kvalitu plnenia poslania vysokých škôl	66
2.2.2.2 Kvalitný, spoločensky rešpektovaný a primerane odmeňovaný vysokoškolský učiteľ a výskumný pracovník	72
2.2.2.3 Vysoké školstvo poskytujúce vzdelávanie spĺňajúce medzinárodné štandardy a tvoriace súčasť európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania EHEA.....	74
2.2.2.4 Vysoké školstvo dostupné pre všetkých občanov, ktorí oň prejavia záujem a preukážu predpoklady na jeho úspešné absolvovanie	76

2.2.2.5 Vysoké školstvo tvoriace jadro výskumného a vývojového potenciálu Slovenska v oblasti základného výskumu a v oblasti aplikovaného výskumu a vývoja a súčasť európskeho výskumného priestoru ERA	77
2.2.2.6 Vysoké školstvo reagujúce na aktuálne a očakávané potreby spoločenskej a hospodárskej praxe a predstavujúce motor rozvoja spoločnosti a regiónov Slovenska.....	80
Záver.....	83
Zoznam obrázkov.....	84
Zoznam tabuliek.....	84
Príloha 1: Popis vývoja a analýza hlavných problémov regionálneho školstva	84
Príloha 2: Popis vývoja a analýza hlavných problémov vysokého školstva.....	84
Príloha 3: Medzinárodné porovnanie výdavkov na vzdelávanie	84
Príloha 4: Financovanie originálnych kompetencií v školstve	84

Úvod

Školstvo je oblasť, ktorej výsledky rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú vývoj každej spoločnosti. Ovplyvňujú ho pozitívne, pokiaľ školstvo funguje, alebo negatívne, ak nefunguje.

Všetky vlády Slovenskej republiky od jej vzniku deklarovali vo svojich programových vyhláseniach školstvo ako jednu zo svojich priorít. Za celých 20 rokov existencie SR sa však vláda SR a Národná rada SR po prvýkrát zaoberá komplexným dokumentom o školstve. Je to pozitívny krok a zároveň príležitosť začať riešiť problémy, ktorých sa v tejto kľúčovej oblasti pre spoločnosť nahromadilo veľa.

Jedným z nevyhnutných predpokladov udržateľne dobrého fungovania školstva v dnešnom rýchlo a turbulentne sa vyvíjajúcom svete je, aby rozhodujúce sily spoločnosti mali jasno v jeho strategickom smerovaní v strednodobom a v dlhodobom horizonte. Tento dokument predkladá návrh takéhoto strategického smerovania. Formulujú sa v ňom strategické ciele a systémové kroky na ich dosiahnutie pre obe základné zložky školského systému SR. Prvou z nich je regionálne školstvo¹ tvorené školami umožňujúcimi získať predprimárneho, primárneho a sekundárnych stupňov vzdelania a školskými zariadeniami zabezpečujúcimi ďalšie výchovno – vzdelávacie a podporné funkcie. Druhou zložkou je vysoké školstvo, ktoré vytvára podmienky pre získanie vysokoškolských stupňov vzdelania a tvorí tiež podstatnú časť výskumného a vývojového potenciálu SR.

Na klasifikáciu stupňov vzdelania, na ktorú sa v minulosti používala stupnica základné vzdelanie, stredoškolské vzdelanie a vysokoškolské vzdelanie, používa školská legislatíva v súčasnosti už klasifikáciu odvodenú od medzinárodnej klasifikácie ISCED (International Standard Classification of Education). Táto klasifikácia sa používa aj v predloženej správe.

Je zrejmé, že dosiahnutie vytýčených strategických cieľov si bude vyžadovať intenzívne, dlhodobé a cielené úsilie. Už samotné nasmerovanie školstva na cestu k týmto cieľom a zafixovanie tohto smerovania ako stáleho procesu jednoznačne presahuje rámec jedného volebného obdobia. Jedným z cieľov správy preto je získať podporu širšieho politického spektra pre navrhované systémové kroky.

Hlavná časť správy pozostáva z dvoch kapitol. Prvá sa venuje oblasti regionálneho školstva a druhá oblasti vysokého školstva. Pre každú z týchto oblastí je formulovaný strategický cieľ. Tento cieľ je následne rozdelený na čiastkové ciele a pre jednotlivé čiastkové ciele sú navrhnuté, vo forme hlavných úloh, systémové kroky na ich dosiahnutie.

Formulácii strategických cieľov a systémových krokov na ich dosiahnutie predchádza v oboch kapitolách hlavnej časti správy stručná charakteristika aktuálneho stavu v príslušnej oblasti. Táto charakteristika je formulovaná tak, aby umožnila oboznámenie sa s problematikou školstva aj pre tých čitateľov správy, ktorí nie sú so školstvom v dennom kontakte.

Rozsiahlejší popis vývoja regionálneho a vysokého školstva spolu s analýzou ich hlavných problémov, je uvedený v prílohách 1 a 2. Veríme, že obsah týchto príloh bude užitočným podkladom pre vecnú odbornú diskusiu o súčasných problémoch slovenského školstva. Údaje a analýzy uvedené v prílohách slúžili aj ako podklad pre navrhnuté systémové kroky. Súčasťou správy sú aj dve kratšie prílohy (príloha 3 a 4) zamerané na často diskutované

¹ „Regionálne školstvo“ nie je z medzinárodného hľadiska štandardný výraz pre tú oblasť školstva, pre ktorú sa používa na Slovensku. Vzhľadom na jeho zaužívanosť v našom prostredí ho však budeme používať aj v tomto dokumente.

otázky súvisiace s financovaním školstva. Príloha 3 obsahuje metodiku a najaktuálnejšie výsledky medzinárodného porovnávania výdavkov na vzdelávanie. Príloha 4 sa venuje problematike financovania originálnych kompetencií v školstve.

Stručné odôvodnenie navrhnutých systémových krokov je zhrnuté aj v hlavnej časti správy, takže na ich pochopenie nie je nevyhnutné študovať prílohy.

Popis systémových krokov na dosiahnutie strategických cieľov tak pre regionálne školstvo ako aj pre vysoké školstvo začína časťou o financovaní. Chceme povedať hneď v úvode, že túto otázku pokladáme pre ďalší vývoj školstva za kľúčovú. V uvedených častiach zdôrazňujeme nutnosť zvýšiť efektívnosť využívania finančných prostriedkov v školstve. Zároveň však konštatujeme to, čo je zrejme každému nezainteresovanému pozorovateľovi, že bez zvýšenia finančných prostriedkov do školstva je jeho ďalší rozvoj prakticky nemožný.

Vo všetkých medzinárodných štatistikách o financovaní školstva sa Slovensko pohybuje na posledných miestach rebríčkov. Prejavuje sa to samozrejme aj v tom, že naši učitelia, najmä v regionálnom školstve, majú platy o niekoľko desiatok percent nižšie ako ich kolegovia v iných krajinách. Na tento problém nás explicitne upozornila aj Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj OCED pri príležitosti zverejnenia Ekonomického prehľadu SR 2012, v ktorom ako jednoznačné odporúčanie uviedla zvýšenie platov učiteľov. Experti OECD zopakovali toto odporúčanie aj na rokovaníach so zástupcami ministerstva koncom februára 2013 v Paríži, na ktorom sme s nimi prerokovali hlavné myšlienky predkladanej správy. Rokovania vyvrcholili stretnutím ministra školstva, vedy výskumu a športu s generálnym tajomníkom OECD.

Na záver tejto časti uvádzame niekoľko technických poznámok.

Prehľady a analýzy uvedené v predkladanej správe vychádzajú z údajov o školstve, ktoré má ministerstvo k dispozícii. Hlavným zdrojom údajov sú štatistiky vypracovávané Ústavom informácií a prognóz školstva (UIPŠ). UIPŠ je zároveň zdrojom informácií o slovenskom školstve pre významné medzinárodné organizácie, napríklad OECD, ktoré pripravujú medzinárodné porovnania. Okrem informácií pripravených UIPŠ sa v správe používajú aj informácie z niektorých iných zdrojov, v prvom rade informácie spracované samotným ministerstvom. Pri každej tabuľke alebo grafe, ktorý je v správe uvedený, uvádzame dôsledne aj zdroj informácií.

Predmetom tejto správy je problematika školstva zastrešovaná na centrálnej úrovni Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ SR). Správa sa nezaobrá policajnými školami a školami požiarnej ochrany, ktoré sú v pôsobnosti Ministerstva vnútra SR, ani štátnymi vysokými školami v pôsobnosti Ministerstva vnútra SR, Ministerstva obrany SR a Ministerstva zdravotníctva SR. Správa sa nezaobrá ani problematikou ďalšieho vzdelávania (s výnimkou ďalšieho vzdelávania učiteľov).

Pre lepšiu orientáciu v texte a uľahčenie diskusie sú všetky odseky správy a príloh číslované. Pri odvolávaní sa na zákony uvádzame pri prvej odvolávke úplný názov zákona a zároveň zavádzame jeho skrátené pomenovanie, ktoré používame v ďalšom. Výraz „ministerstvo“ resp. „ministerstvo školstva“ znamená v texte správy MŠVVaŠ SR.

Kapitola 1: Regionálne školstvo

(1) Táto kapitola sa zaoberá problematikou regionálneho školstva. Jej prvá časť obsahuje stručnú charakteristiku aktuálneho stavu regionálneho školstva. Ak nie je uvedené inak, údaje v tejto časti sa vzťahujú na školský rok 2012/2013. Podrobnejšie informácie vrátane prehľadu vývoja a analýzy hlavných problémov v regionálnom školstve sú uvedené v prílohe 1. Vychádzajúc z týchto informácií a analýz je v druhej časti kapitoly sformulovaný návrh systémových krokov na ich riešenie.

1.1 Stručná charakteristika aktuálneho stavu regionálneho školstva

1.1.1 Základné informácie o systéme regionálneho školstva

(2) Slovenská republika, rovnako ako prakticky všetky krajiny, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru o právach dieťaťa,² má zákonom ustanovenú **povinnú školskú dochádzku, bezplatné vzdelanie v základných a v stredných školách** a regionálne školstvo vytvára podmienky na naplnenie tejto zákonnej povinnosti.

(3) **Hlavnou úlohou** regionálneho školstva je umožniť občanom SR **získanie nižších stupňov vzdelania**, ktorými rozumieme všetky stupne vzdelania okrem vysokoškolského. Ide konkrétne o **predprimárny** stupeň vzdelania, **primárny** stupeň vzdelania a niekoľko druhov **nižšieho stredného** (sekundárneho) a **vyššieho stredného** (sekundárneho) stupňa vzdelania.

(4) Regionálne školstvo, ako systém, má viacero zložiek. Jeho hlavná úloha sa zabezpečuje vzdelávaním podľa **vzdelávacích programov** v nasledovných druhoch škôl: **v materských školách** sa získava predprimárne vzdelanie (z hľadiska medzinárodnej klasifikácie ide o stupeň ISCED 0), **v základných školách**, v ročníkoch 1 – 4, ktoré tvoria prvý stupeň základnej školy, sa získava primárne vzdelanie (ISCED 1) a v ročníkoch 5 – 9, ktoré tvoria druhý stupeň základnej školy, sa získava nižšie stredné vzdelanie (ISCED 2). **V stredných školách** je možné získať viacero stredných stupňov vzdelania – nižšie stredné odborné vzdelanie (ISCED 2C), stredné odborné vzdelanie (ISCED 3C), úplné stredné všeobecné vzdelanie (ISCED 3A), úplné stredné odborné vzdelanie (ISCED 3A) a vyššie odborné vzdelanie (ISCED 5B).

(5) Osobitnú skupinu škôl tvoria školy **pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami**. Zabezpečujú výchovu a vzdelávanie pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. V tejto skupine sa podobne ako v skupine bežných škôl nachádzajú materské školy, základné školy a stredné školy, ktorých aktivity sú však prispôbené potrebám detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

(6) Vzdelávanie v základných školách a v stredných školách sa považuje **za sústavnú prípravu na povolanie**.

(7) Okrem hlavnej úlohy plní regionálne školstvo aj **d ďalšie výchovno-vzdelávacie úlohy**. Prostredníctvom príslušných **vzdelávacích programov** umožňuje získať **v základných umeleckých školách a v jazykových školách** stupne základného umeleckého vzdelania a jazykového vzdelania (poznamenajme, že tieto stupne vzdelania nie sú súčasťou medzinárodnej klasifikácie ISCED). Prostredníctvom príslušných **výchovných programov** poskytuje výchovu a vzdelávanie **vo vybraných školských zariadeniach**, a to **v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach** (v školských kluboch detí, v centrách voľného času,

² Čl. 28 ods. 1 písm. a) Dohovoru o právach dieťaťa zverejneného v Zbierke zákonov pod číslom 104/1991 Zb. a Čl. 42 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

v školských internátoch, v školských hospodárstvach a v strediskách odbornej praxe) a **v špeciálnych výchovných zariadeniach** (v diagnostických centrách, v reedukačných centrách a v liečebno-výchovných sanatóriách).

(8) Okrem škôl a školských zariadení uvedených v predchádzajúcich odsekoch, v ktorých sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie podľa vzdelávacích a výchovných programov, patria do regionálneho školstva aj ďalšie školské zariadenia zabezpečujúce **podporné a servisné činnosti** pre výchovu a vzdelávanie. Sú to **školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie** (centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrum špeciálno-pedagogického poradenstva) a **školské účelové zariadenia** (školy v prírode, zariadenia školského stravovania a strediská služieb škole).

(9) Zoznam všetkých škôl a školských zariadení oprávnených pôsobiť v systéme regionálneho školstva sa nazýva **sieťou škôl a školských zariadení**. **Zaradovanie** škôl a školských zariadení do siete a ich **vyradovanie** uskutočňuje ministerstvo školstva podľa pravidiel ustanovených zákonom. Zaradenie školy alebo školského zariadenia do siete škôl a školských zariadení oprávňuje tieto školy a školské zariadenia poskytovať výchovu a vzdelávanie podľa školského zákona a využívať finančné prostriedky z verejných zdrojov.

(10) Školy a školské zariadenia môže **zriadiť štát** prostredníctvom obvodných úradov v sídle kraja (školy a školské zariadenia zriadené ObÚ³), **obec** (školy a školské zariadenia zriadené obcou), vyšší územný celok (školy a školské zariadenia zriadené VÚC), **cirkev alebo náboženská spoločnosť** (cirkevné školy a cirkevné školské zariadenia) alebo **iná fyzická alebo právnická osoba** (súkromné školy alebo súkromné školské zariadenia).⁴

(11) Prehľad o počte škôl a školských zariadení, deťoch, žiakoch a učiteľoch⁵ podľa zriaďovateľov obsahuje tabuľka 1.

1.1.2 Riadenie regionálneho školstva

(12) Systém regionálneho školstva je v súčasnosti **riadený z troch úrovní**.

(13) **Z centrálnej úrovne** vykonáva riadiace funkcie **ministerstvo školstva**. V rámci svojej riadiacej funkcie vykonáva štátnu správu na úseku školstva, vypracúva koncepcie, vydáva všeobecne záväzné právne predpisy, spravuje sieť škôl a školských zariadení, zabezpečuje financovanie stredných škôl a prostredníctvom ministerstva vnútra aj základných škôl a špeciálnych škôl, vydáva štátne vzdelávacie programy pre všetky druhy a typy škôl a plní ďalšie úlohy na úseku školstva v zmysle § 14 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve (zákon o štátnej správe v školstve).

(14) Na plnenie svojich úloh v oblasti regionálneho školstva má ministerstvo zriadené nasledovné priamo riadené rozpočtové a príspevkové organizácie: **Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ)**, **Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV)**, **Ústav informácií a prognóz školstva (UIPŠ)**, **Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPAP)**, **Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM)**, **Iuventa**, **Domov speváckeho zboru slovenských učiteľov**, **Slovenskú pedagogickú knižnicu** a **Metodicko-pedagogické centrum (MPC)**.

³ Do konca roku 2012 plnili túto úlohu krajské školské úrady (KŠÚ).

⁴ Pre školy zriadené ObÚ, obcou alebo VÚC zavádza školský zákon spoločný názov „štátne školy“ a zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení názov „verejné školy“. Nie je to štandardná situácia, ministerstvo bude iniciovať odstránenie tejto anomálie pri zmenách legislatívy.

⁵ Uvádza sa počet fyzických osôb.

(15) Medzi orgány štátnej správy v školstve patrí aj **Štátna školská inšpekcia (ŠŠI)**, ktorá plní funkciu kontroly štátu nad úrovňou pedagogického riadenia, nad úrovňou výchovy a vzdelávania a vybavuje sťažnosti a petície v tejto oblasti.

(16) Počty zamestnancov a osobné náklady (mzdy, poistné a príspevok do poisťovní) ministerstva školstva a jeho priamo riadených organizácií zriadených na plnenie úloh v regionálnom školstve sú v tabuľke 2.⁶

(17) Na **strednej úrovni** vykonávajú riadiace funkcie v regionálnom školstve **odborníci školstva obvodných úradov v sídle kraja, obce a VÚC pôsobiace ako školské úrady a zriaďovatelia**. Ich kompetencie voči školám sú ustanovené v zákone o štátnej správe v školstve.

Tabuľka 1 Počty škôl a školských zariadení, detí, žiakov a učiteľov* podľa zriaďovateľov k 15. 9. 2012

Počty škôl a školských zariadení, žiakov a učiteľov podľa zriaďovateľov		zriadené ObÚ	zriadené obcou	zriadené VÚC	cirkevné	súkromné	spolu
Materské školy	Počet škôl		2 724		62	75	2 861
	Počet detí		142 816		3 414	3 281	149 511
	Počet učiteľov		13 784		315	416	14 515
Základné školy	Počet škôl	3	2 016	4	113	41	2 177
	Počet žiakov	486	402 249	705	22 351	4 348	430 139
	Počet učiteľov	33	32 690	62	1 955	644	35 384
Stredné školy	Počet škôl	21	5	490	75	133	724
	Počet žiakov	11 579	799	192 265	16 861	19 783	241 287
	Počet učiteľov	1 018	85	17 628	1 978	2 969	23 678
Špeciálne materské školy	Počet škôl	40			3	8	51
	Počet detí	752	154		39	122	1 067
	Počet učiteľov	173	46		8	23	250
Špeciálne základné školy	Počet škôl	209		1	9	16	235
	Počet žiakov	17 098	10 047	281	429	869	28 724
	Počet učiteľov	2 841	1251	20	104	177	4 393
Špeciálne stredné školy	Počet škôl	116		2	5	4	127
	Počet žiakov	5 364		458	72	82	5 976
	Počet učiteľov	595		44	24	18	681
Základné umelecké školy	Počet škôl		193		11	105	309
	Počet žiakov		101 775		4 791	40 821	147 387
	Počet učiteľov		4 811		223	1 504	6 538
Jazykové školy	Počet škôl		7	22	1	13	43
	Počet poslucháčov		1 827	16 776	130	3 829	22 562
	Počet učiteľov		31	348	9	187	575
CVČ a ŠSZČ	Počet zariadení	6	327	10	57	97	497
	Počet žiakov	131	197 486	5 160	26 898	88 701	318 376
Školské internáty	Počet zariadení	63	1	138	17	14	233
	Počet ubytovaných	2 391	20	17 475	844	1 598	22 328
RC, LVS, DC	Počet zariadení	24			1	1	26
	Počet ubytovaných	1 100			30	71	1 201

Zdroj: ÚIPŠ *: Počet učiteľov vrátane učiteľov na kratší pracovný čas

⁶ Zdroj: Finančný výkaz FIN 1-04 k 31. 12. 2012 zo Správy o výsledkoch hospodárenia za rok 2012

(18) Na **najnižšej úrovni**, teda na úrovni školy alebo školského zariadenia, vykonáva riadiacu funkciu **riaditeľ**. Okrem riaditeľa školy sa na riadení školy podieľajú aj školské **samosprávne orgány** (rada školy – prostredníctvom jej členov sa na riadení školy v primeranej miere podieľajú aj rodičia a žiacka školská rada – prostredníctvom jej členov sa na riadení stredných škôl podieľajú aj žiaci). Na výkon svojej riadiacej funkcie si riaditeľ školy môže vytvárať **poradné orgány riaditeľa školy** (napr. pedagogická rada, metodické združenie, predmetová komisia, umelecká rada atď.).

Tabuľka 2 Počty zamestnancov a osobné náklady ministerstva školstva a jeho priamo riadených organizácií na plnenie úloh v regionálnom školstve v roku 2012

Počty zamestnancov a osobné náklady	Vlastný úrad ministerstva školstva	Priamo riadené organizácie	Spolu
Počet zamestnancov	456	660	1 116
Osobné náklady (€)	7 893 973	6 598 190	14 492 163

Zdroj: Finančný výkaz FIN 1-04 k 31. 12. 2012 zo Správy o výsledkoch hospodárenia za rok 2012

(19) V oblasti riadenia regionálneho školstva, najmä na strednej, ale čiastočne aj na centrálnej úrovni, prišlo od 1. januára 2013 **k významnej zmene**. V rámci projektu ESO (Efektívna Spoľahlivá a Otvorená štátna správa) boli zrušené krajské školské úrady a ich kompetencie prešli na obvodné úrady v sídle kraja, teda do rezortu ministerstva vnútra. **Praktické dôsledky tejto zmeny** sa vzhľadom na krátkosť času jej platnosti **nedajú ešte vyhodnotiť**.

1.1.3 Obsah výchovy a vzdelávania v regionálnom školstve

(20) Obsah vzdelávania je pre jednotlivé stupne vzdelania určený vzdelávacími štandardmi **v štátnych vzdelávacích programoch (ŠVP)**, ktoré stanovujú **všeobecné ciele vzdelávania a kľúčové kompetencie**, ku ktorým má vzdelávanie smerovať. ŠVP vydáva ministerstvo.

(21) Ministerstvo vydáva ŠVP pre materské školy, ŠVP pre 1. stupeň základných škôl, ŠVP pre 2. stupeň základných škôl, ŠVP pre gymnáziá, ŠVP pre základné umelecké školy, ŠVP pre konzervatóriá, ŠVP pre jazykové školy. Ďalších 83 ŠVP je spracovaných pre odborné vzdelávanie. Ministerstvo vydáva tiež **vzdelávacie programy** pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením a vzdelávacie pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním. **Výchovné programy** sú určené pre školské zariadenia, v ktorých sa vykonáva výchovná činnosť (reedukačné centrá, centrá voľného času, školské kluby detí a pod.)

(22) Súčasťou ŠVP je **rámcový učebný plán**, ktorý obsahuje vzdelávacie oblasti a zoznam povinných a voliteľných vyučovacích predmetov s vymedzením najmenšieho počtu vyučovacích hodín v rámci celého vzdelávacieho programu alebo jeho ucelenej časti. Vzdelávacími oblasťami sú napríklad Jazyk a vzdelávanie, Človek a príroda, Zdravie a pohyb a pod. V rámci vzdelávacích oblastí sa určujú konkrétne predmety ako napr. Matematika, Fyzika, Telesná výchova a pod. Rámcové učebné plány určujú taktiež rozsah najväčšieho týždenného počtu vyučovacích hodín v príslušnom ročníku vzdelávacieho programu a počet hodín, ktoré môže škola použiť na svoje vlastné zameranie v rámci tvorby školského vzdelávacieho programu. Rámcové učebné plány sú záväzné pre vypracovanie učebných plánov príslušných školských vzdelávacích programov.

(23) **Druhým stupňom programového systému** je tvorba vlastných **školských vzdelávacích programov (ŠkVP)** na úrovni každej školy. ŠkVP zohľadňuje špecifické potreby školy na základe požiadaviek rodičov, návrhov a potrieb zamestnávateľov, ale aj samotných detí a žiakov a ďalších zainteresovaných, čím sa zvyšuje predpoklad pre ich lepšiu

prípravu na život, lepšiu zamestnanosť a uplatnenie v praktickom živote. Rozsah hodín, ktoré škola môže použiť pri tvorbe svojho školského vzdelávacieho programu, určuje príslušný ŠVP.

(24) V oblasti vyučovania cudzích jazykov platí v súčasnosti cieľ umožniť ovládať anglický jazyk a aspoň jeden ďalší cudzí jazyk. Tento cieľ je ustanovený v školskom zákone a následne premietnutý do ŠVP.

1.1.4 Zabezpečenie vzdelávania učebnicami

(25) **Učebnice a ďalšie učebné texty** tvoria jeden zo základných predpokladov zabezpečenia vzdelávania. Problém ich nedostatku a kvality, ktorý sa vyhrotil v posledných rokoch, bol a stále je vo verejnosti a v médiách jedným z najčastejšie preberaných problémov v oblasti regionálneho školstva.

(26) Základné pravidlá týkajúce sa učebníc (a ďalších učebných textov) **upravuje školský zákon v § 13**. V súlade s ním sa na vzdelávanie v školách používajú učebnice schválené ministerstvom školstva. Kritériom pre schválenie učebnice je súlad jej obsahu s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania určenými v školskom zákone a s príslušným štátnym vzdelávacím programom. Schválenie učebnice sa uskutočňuje vydaním **schvaľovacej doložky**, ktorej súčasťou je aj určenie lehoty jej platnosti. Ministerstvo má povinnosť jeden rok pred uplynutím určenej lehoty zabezpečiť odborné posúdenie učebnice a vydať novú schvaľovaciu doložku alebo zabezpečiť vydanie novej učebnice. Z minulosti však existujú aj učebnice so schvaľovacou doložkou na dobu neurčitú.

(27) Ministerstvo je **povinné bezplatne** poskytovať schválené učebnice školám na základe ich objednávky. Školy sú povinné zapožičiavať žiakom bezplatne učebnice, učebné texty a pracovné zošity pre povinné vyučovacie predmety.

(28) Zákon predpokladá, že ministerstvo udržiava a zverejňuje na svojom webovom sídle **zoznam všetkých učebníc, učebných textov a pracovných zošitov**, ktorým bola udelená schvaľovacia doložka. Táto povinnosť **nie je naplnená** a jej naplnenie nie je bezo zmeny zákona zahŕňajúcej zrušenie schvaľovacích doložiek na dobu neurčitú z minulosti uskutočniteľné. Ministerstvo však zverejňuje na adrese www.edicnyportal.sk všetky „aktívne“ **schválené učebnice**, t.j. učebnice, ktoré si školy môžu objednať. Prostredníctvom tohto portálu si školy učebnice aj objednávajú. Podľa údajov zverejnených na portáli má k 28. februáru 2013 schvaľovaciu doložku 1502 „aktívnych“ učebníc a 322 učebníc pre cudzie jazyky má odporúčaciu doložku.

(29) V školách sa okrem schválených učebníc môžu používať aj iné učebné texty. Podmienkou je, aby boli v súlade s cieľmi a princípmi školského zákona. Časť učebníc, ktoré nemajú schvaľovaciu doložku, má tzv. **odporúčaciu doložku ministerstva**. O týchto učebniciach zákon explicitne konštatuje, že ich možno používať na vzdelávanie, v súvislosti s nimi však nevzniká nárok na ich bezplatné poskytovanie školám. Navyše, odporúčacie doložky **nie sú časovo obmedzované**, čo generuje podobné problémy ako učebnice so schvaľovacou doložkou na dobu neurčitú.

(30) Prijatím školského zákona v roku 2008 vznikla ministerstvu školstva povinnosť zabezpečiť vydanie niekoľkých stovák nových učebníc. Ich zoznam však pri prechode na nové vzdelávacie programy nebol vypracovaný a dopĺňa sa dodnes. Dá sa konštatovať, že **ministerstvo školstva nebolo na plnenie úlohy takéhoto rozsahu pripravené**. Ministerstvo navyše prijalo v roku 2008 na proces tvorby a vydávania učebníc smernicu, ktorá sa v praxi ukázala ako nevhodná. Hoci uvedenú smernicu medzičasom nahradilo lepšou, s dôsledkami týchto skutočností sa ministerstvo a celé regionálne školstvo vyrovnáva dodnes. K 28.

februára 2013 bolo do škôl dodaných **279 titulov nových reformných učebníc** z toho 29 pre odborné predmety a 76 učebníc je schválených štátom uznanou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou pre predmet náboženstvo/náboženská výchova.

(31) Momentálne je v procese verejného obstarávania 92 ďalších titulov a návrhy na vydanie ďalších učebníc a učebných textov stále vznikajú, a to aj kvôli zmenám v ŠVP.

(32) Nedostatok učebníc v školách má okrem ich oneskoreného vydávania aj ďalšiu príčinu, ktorou je **limitovaný objem finančných prostriedkov**, ktorý môže ministerstvo na tento účel vyčleniť. V roku 2012 to bolo 8,5 mil. €. Na rok 2013 má ministerstvo od škôl objednávky v objeme 16,3 mil. €, k dispozícii má k 28. februáru 2013 na tento účel sumu 6,3 mil. €.

(33) Pri riešení problémov s klasickými papierovými učebnicami začína pomáhať **sprístupňovanie digitálnych verzií učebníc** a ďalších foriem digitálneho vzdelávacieho obsahu na internete. Deje sa to prostredníctvom **portálu eAktovka** na adrese www.eaktovka.sk, na ktorom je ku 28. februáru 2013 bezplatne sprístupnených **63 titulov učebníc** (vrátane ich prekladov). Ministerstvo školstva rozbieha ďalší veľký projekt sprístupňovania digitálneho vzdelávacieho obsahu. Jeho súčasťou je aj systém digitálnych vzdelávacích materiálov Planéta vedomostí. Ku koncu roka si ju v rámci Programu podpory digitalizácie škôl, ktorý spustila nezisková organizácia EDULAB v spolupráci so školskými asociáciami a komerčnými partnermi, už vyskúšalo viac ako 1 000 škôl z celého Slovenska a 80 000 domácností. V súčasnosti je v záverečnej fáze jej sprístupnenie všetkým školám a rodičovskej verejnosti. Pozitívnu odozvu na Planétu vedomostí zaznamenalo ministerstvo školstva aj zo strany strešných školských organizácií, Asociácie riaditeľov štátnych gymnázií a Združenia samosprávnych škôl Slovenska. Vychádzali pritom zo skúseností škôl, ktoré Planétu vedomostí využívajú v dennej praxi.

(34) Ministerstvo zabezpečuje učebnice nielen v slovenskom jazyku, ale aj **v jazyku národnostných menšín** a tiež pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. K 28. februáru 2013 je k dispozícii prepis 18 reformných učebníc do Brailovho písma a ministerstvo už má uzatvorené zmluvy na dodanie ďalších 13 prepisov učebníc. Na učebnice v jazyku národnostných menšín ministerstvo vynaložilo v roku 2012 18,6% z celkového objemu prostriedkov minutých na učebnice, v roku 2013 rozpočtuje na tento účel až 30% z celkového objemu prostriedkov určených na učebnice.

1.1.5 Zabezpečovanie kvality vzdelávania

(35) Na úrovni školy a školského zariadenia zodpovedá za zabezpečovanie a hodnotenie kvality jej **riaditeľ**. Medzi povinnosti riaditeľa od roku 2006 patrí aj každoročné vypracovanie **Správy o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach školy alebo školského zariadenia**, prostredníctvom ktorej poskytuje informácie o stave a úrovni výchovy a vzdelávania zriaďovateľom a verejnosti **za predchádzajúci školský rok**.

(36) Externé hodnotenie škôl a školských zariadení v SR vykonáva **ŠŠI**. ŠŠI každoročne spracúva výsledky inšpekčnej činnosti vykonanej v príslušnom školskom roku v podobe správy o stave a úrovni výchovy a vzdelávania, ktorá sumarizuje výsledky inšpekcií s cieľom poskytnúť hodnotenie škôl a školských zariadení.

(37) Relevantnými nástrojmi na objektívne hodnotenie úrovne školy a žiaka sú okrem zistení z kontrol ŠŠI aj **externé merania na celoštátnej úrovni** (Testovanie 9, Maturita), zistenia z medzinárodných prieskumov (PISA, PIRLS, TIMSS, TALIS, a i.) a výsledky vedomostných olympiád a súťaží. Uvedené merania zabezpečuje **NÚCEM**.

(38) SR sa pravidelne zúčastňuje **medzinárodných meraní** realizovaných medzinárodnými organizáciami **OECD a IEA** (The International Association for the Evaluation of Educational

Achievement). Merania zahŕňajú rôzne vekové skupiny žiakov (PISA 15-násť roční žiaci, PIRLS a TIMSS žiaci 4. ročníka, ICILS a ICCS žiaci 8. ročníka resp. zodpovedajúceho ročníka 8-ročných gymnázií). Sú rozlične časovo rozvrhnuté (pilotná štúdia – hlavná štúdia) a uskutočňované v rozličných cykloch (3-, 4-, 5- ročných). **Podľa štúdie McKinsey dosahuje Slovensko v týchto meraniach celkovo priemerné výsledky.** V kategórii 23 krajín s úrovňou financovania na žiaka zodpovedajúcou úrovni financovania na Slovensku mu však z hľadiska dosiahnutých výsledkov patrí **druhé miesto.**

(39) Riaditeľ školy zodpovedá aj za **hodnotenie svojich zamestnancov** a kvalitu pedagogickej činnosti učiteľov. Žiadny **právny predpis však neurčuje** akou formou alebo akými postupmi či metódami sa má toto hodnotenie uskutočňovať.

(40) **Hodnotenie žiakov** sa v rámci vzdelávania vykonáva podľa úrovne dosiahnutých výsledkov **slovným hodnotením, klasifikáciou, alebo kombináciou klasifikácie a slovného hodnotenia.** Slovné hodnotenie možno uplatniť v primárnom vzdelávaní.

(41) Žiaci základných a stredných škôl sa každoročne aktívne zapájajú **do medzinárodných kôl predmetových olympiád a súťaží.** V školskom roku 2011/2012 získali v 5 predmetových olympiádach na medzinárodnej úrovni 2 zlaté, 5 strieborných a 8 bronzových medailí.

1.1.6 Sieť základných škôl a stredných škôl

(42) **Základná škola** má štandardne 9 ročníkov. Základné školy sa **členia na dva typy**, a to na plnoorganizované ZŠ, ktoré majú všetkých 9 ročníkov, a neplnoorganizované ZŠ, ktoré nemajú všetky ročníky. Podľa školského zákona sa vzdelávanie v základnej škole na prvom stupni môže organizovať aj v triede, v ktorej sú žiaci viacerých ročníkov.

(43) V základnej škole možno zriadiť aj **nultý ročník.** Nultý ročník základnej školy je určený pre deti, ktoré k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť a **pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia.** V nultom ročníku dieťa začína plniť povinnú školskú dochádzku. Do nultého ročníka môže byť zaradené dieťa len s informovaným súhlasom jeho zákonného zástupcu.

(44) V súčasnosti je v sieti zaradených 2 177 základných škôl a vzdeláva sa v nich 430 139 žiakov. Z nich je 713 (32,8 %) **neplnoorganizovaných základných škôl s ročníkmi 1. - 4.** Vzdeláva sa v nich 13 653 žiakov (3,2 %). Celkovo sa v sieti vyskytujú školy s počtom od 2 do 1008 žiakov. **Štátnych neplnorganizovaných škôl len s 1. až 4. ročníkom je 690,** súkromných 8 a cirkevných je 15. Dvojzmenné vyučovanie sa zabezpečuje pre 3 257 žiakov v 169 triedach štátnych základných škôl. V cirkevných a súkromných základných školách dvojzmennosť neevidujeme. 13 298 žiakov prvých až štvrtých ročníkov štátnych základných škôl vzdelávame v triedach so spojenými ročníkmi. 18 žiakov takto vzdelávame v súkromných ZŠ a 337 žiakov v cirkevných ZŠ.

(45) Niektoré ďalšie údaje o sieti základných škôl:

- a) máme veľa základných škôl s nízkym počtom žiakov. Napríklad: 110 škôl s počtom žiakov menej ako 13, 248 škôl s počtom žiakov od 13 do 24 a 167 škôl s počtom žiakov od 25 do 36 žiakov,
- b) len 1 škola má viac ako 1000 žiakov,
- c) v základných školách je 23 409 tried.

(46) Nultý ročník navštevuje v súčasnosti 3 487 žiakov.

(47) Počet žiakov na učiteľa v základných školách, ročníky 1 – 4, je 17,1; priemer v OECD je 15,9. V ročníkoch 5 – 9 to je 13,6; priemer OECD je 13,7. Počet žiakov na triedu v základných školách, ročníky 1 – 4, je 17,8; priemer v OECD je 21,2. V ročníkoch 5 – 9 to je 20,5; priemer OECD je 23,4. Tieto údaje sa vzťahujú na rok 2010.

(48) **Stredoškolské vzdelávanie** sa uskutočňuje v **troch druhoch** stredných škôl: **gymnázium, stredná odborná škola (SOŠ) a konzervatórium**. Počty stredných škôl, žiakov a učiteľov podľa druhov a zriaďovateľov sú v tabuľke 3.

Tabuľka 3 Počty stredných škôl, žiakov a učiteľov* podľa druhov a zriaďovateľov k 15. 9. 2012

Počty stredných škôl, žiakov a učiteľov podľa zriaďovateľov		zriadené ObÚ	zriadené obcou	zriadené VÚC	cirkevné	súkromné	spolu
Gymnázia	Počet škôl	16	4	131	55	38	244
	Počet žiakov	10 094	749	52 760	12 904	3 839	80 346
	Počet učiteľov	879	82	4 552	1 388	689	7590
Stredné odborné školy	Počet škôl	5	1	353	19	86	464
	Počet žiakov	1 485	50	137 616	3 775	15 030	157 956
	Počet učiteľov	139	3	12 463	526	1 922	15 053
Konzervatóriá	Počet škôl			6	1	9	16
	Počet žiakov			1 889	182	914	2 985
	Počet učiteľov			613	64	358	1 035
Stredné školy spolu	Počet škôl	21	5	490	75	133	724
	Počet žiakov	11 579	799	192 265	16 861	19 783	241 287
	Počet učiteľov	1 018	85	17 628	1 978	2 969	23 678

Zdroj: ÚIPS *: Počet učiteľov vrátane učiteľov na kratší pracovný čas

(49) **Gymnázium** pripravuje žiakov vo štvorročnom, v päťročnom alebo v osemročnom vzdelávacom programe. Vzdelávacie programy gymnázia sú zamerané predovšetkým na prípravu na štúdium na vysokých školách, môžu pripravovať aj na výkon niektorých činností vo verejnej správe, kultúre a športe. Osemročný vzdelávací program ponúka 160 z celkového počtu 245 gymnázií. (Zdroj: UIPS 2013)

(50) **SOŠ** pripravuje žiakov v **najmenej dvojročnom a najviac päťročnom** vzdelávacom programe príslušného odboru vzdelávania. SOŠ sa podľa zamerania svojich vzdelávacích programov člení na viaceré typy (napríklad stredná priemyselná škola, stredná umelecká škola, stredná pedagogická škola, stredná zdravotnícka škola, škola úžitkového výtvarníctva, dopravná akadémia, hotelová akadémia, obchodná akadémia, pedagogická a kultúrna akadémia, pedagogická a sociálna akadémia a pod.). Vzdelávacie programy strednej odbornej školy sú zamerané predovšetkým na **výkon povolání a odborných činností** v národnom hospodárstve, zdravotníctve, verejnej správe, kultúre, umení a v ostatných oblastiach. Žiakom zabezpečuje teoretické vyučovanie a praktické vyučovanie a môže pripravovať aj na ďalšie štúdium.

(51) **Konzervatórium** poskytuje komplexné umelecké a umelecko-pedagogické vzdelanie. Pripravuje žiakov na **profesionálne umelecké uplatnenie a na vyučovanie umeleckých a odborných predmetov** vo vzdelávacích programoch umeleckého zamerania. Výchova a vzdelávanie v konzervatóriu sa uskutočňuje individuálne, v skupinách alebo kolektívne.

(52) Konzervatóriá sa členia na **dva typy: hudobné a dramatické konzervatórium a tanečné konzervatórium**. Hudobné a dramatické konzervatórium poskytuje výchovu a vzdelávanie v odbore spev, hudba, tanec a hudobno-dramatické umenie podľa šesťročného vzdelávacieho programu, v ktorom žiak po ukončení štvrtého ročníka vykoná maturitnú skúšku a po ukončení šiesteho ročníka vykoná absolventskú skúšku. Tanečné konzervatórium

poskytuje výchovu a vzdelávanie v odbore tanec podľa osemročného vzdelávacieho programu, ktorý sa v poslednom ročníku ukončuje maturitnou skúškou a absolventskou skúškou.

(53) Počet žiakov na učiteľa na stredných školách bol v roku 2010 u nás 14,6 žiaka na učiteľa, teda mierne vyšší ako je priemer krajín OECD, ktorý bol v tom roku 13,8 žiaka na učiteľa. (Zdroj: Education at Glance 2012)

1.1.7 Výchova a vzdelávanie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

(54) V regionálnom školstve sa venuje osobitná pozornosť **deťom a žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami**. Do tejto kategórie patria deti a žiaci **so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia** a zaraďujú sa sem aj **deti a žiaci s nadaním**.

(55) Skupina detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením zahŕňa deti a žiakov **so zdravotným postihnutím, choré alebo zdravotne oslabené, s vývinovými poruchami, s poruchou správania**. Za dieťa a žiaka so zdravotným postihnutím sa pokladá dieťa a žiak s mentálnym postihnutím, sluchovým postihnutím, zrakovým postihnutím, telesným postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou, s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami alebo s viacnásobným postihnutím.

(56) **Podmienkou** zaradenia do kategórie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je **diagnostikovanie** niektorej z uvedených výchovno-vzdelávacích potrieb zariadením výchovného poradenstva a prevencie.

(57) **Počet žiakov so zdravotným znevýhodnením** predstavuje v súčasnosti **11,73 %** zo všetkých žiakov základných škôl.

(58) Výchova a vzdelávanie detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením sa uskutočňuje v **špeciálnych školách,⁷ v špeciálnych triedach** bežných škôl alebo v **štandardných triedach** bežných škôl (**“integrovaní žiaci”**). Počty špeciálnych škôl, špeciálnych tried v bežnej škole a žiakov vrátane integrovaných podľa zriaďovateľov sú uvedené v tabuľke 4.

(59) **Špeciálne triedy** sa zriaďujú spravidla pre deti a žiakov s rovnakým druhom zdravotného znevýhodnenia, pričom časť výchovno-vzdelávacieho procesu sa môže uskutočňovať v triede spoločne s ostatnými deťmi alebo žiakmi školy.

(60) Existujú nasledujúce druhy špeciálnych škôl: **špeciálna materská škola, špeciálna základná škola, špeciálna stredná škola, praktická škola a odborné učilište**.

(61) Pri výchove a vzdelávaní detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením sa postupuje podľa vzdelávacích programov **pre príslušný druh postihnutia**, napríklad podľa vzdelávacieho programu pre deti a žiakov s mentálnym postihnutím, pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím alebo pre deti a žiakov chorých a zdravotne oslabených.

(62) Do špeciálnych škôl sa prijímajú deti a žiaci na základe **odborných diagnostických vyšetrení, písomnej žiadosti** zákonného zástupcu o prijatie do špeciálnej školy a **písomného súhlasu** zákonného zástupcu.

⁷ Pojem „špeciálna škola“ sa v praxi používa v užšom alebo širšom zmysle slova. Školský zákon v § 95 označuje ako špeciálnu základnú školu takú základnú školu, v ktorej sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie pre deti a žiakov s mentálnym postihnutím. V širšom slova zmysle sa špeciálnymi školami zvyknú označovať všetky školy pre deti alebo žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. V tejto správe používame označenie „špeciálna škola“ v širšom význame.

(63) Podmienkou pre integrované vzdelávanie je **písomná žiadosť** zákonného zástupcu a **závery špeciálno-pedagogického a psychologického vyšetrenia** centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centra špeciálnopedagogického poradenstva. Legislatíva teda umožňuje zákonným zástupcom dieťaťa so zdravotným postihnutím rozhodnúť, v akom type školy sa bude ich dieťa vzdelávať. V záveroch z diagnostického vyšetrenia musí byť uvedená diagnóza dieťaťa a žiaka, čiže dôvod na vzdelávanie dieťaťa a žiaka s využitím pre neho prospešných špeciálnych metód a foriem a odporúčanie najvhodnejšej formy vzdelávania (školská integrácia, špeciálna trieda alebo špeciálna škola), do ktorej by mal byť zaradený. Rodič môže svoju voľbu školy zmeniť – buď na základe vlastného uváženia, alebo na odporúčanie poradne alebo školy. V prípade, ak sa rodič dieťaťa rozhodne o inej než odporúčanej forme vzdelávania pre jeho dieťa, riaditeľ školy to musí rešpektovať. Ak by však forma vzdelávania nebola dieťaťu na prospech, ale rodič by na nej trval, o zmene formy vzdelávania napriek inému názoru rodiča môže rozhodnúť súd (zatiaľ bol zaznamenaný 1 prípad podania na súd, no rodič potom svoj názor zmenil, takže súd sa nekonal – kraj Trenčín).

Tabuľka 4 Počty špeciálnych škôl, špeciálnych tried v bežnej škole a žiakov vrátane integrovaných podľa zriaďovateľov

Počty špeciálnych škôl, špeciálnych tried v bežnej škole, žiakov vrátane integrovaných žiakov podľa zriaďovateľov		zriadené ObÚ	zriadené obcou	zriadené VÚC	cirkevné	súkromné	spolu
Špeciálne školy	Počet škôl	365	0	3	17	27	412
	Počet žiakov	23 214	0	680	399	1 041	25 334
Špeciálne triedy v bežnej škole	Počet bežných škôl, pri ktorých je zriadená špeciálna trieda	0	334	3	10	2	349
	Počet žiakov	0	10 201	59	141	32	10 433
Špeciálne školy a špeciálne triedy spolu	Počet škôl	365	334	6	27	29	761
	Počet žiakov	23 214	10 201	739	540	1 073	35 767
Individuálne integrovaní žiaci	Počet žiakov	158	20 635	5 231	1 465	967	28 456

Zdroj: ÚIPS

(64) Výchova a vzdelávanie **detí a žiakov s nadaním** sa uskutočňuje v školách so zameraním na rozvoj intelektového nadania, umeleckého nadania a športového nadania. **Školou pre deti a žiakov s nadaním** je len škola, ktorá zabezpečuje vzdelávanie týchto detí alebo žiakov **vo všetkých triedach** a vo všetkých ročníkoch. Pre deti a žiakov s nadaním sa zriaďujú materské školy, základné školy a stredné školy.

(65) V štandardných materských školách, základných školách a stredných školách možno zriadiť **triedy pre deti a žiakov s nadaním**. Aj deti a žiaci s nadaním môžu byť individuálne integrovaní. Počty špeciálnych škôl, špeciálnych tried v bežnej škole a žiakov vrátane integrovaných pre deti a žiakov s nadaním podľa zriaďovateľov sú uvedené v tabuľke 5. Údaje v tejto tabuľke 5 sú podmnožinou údajov v tabuľke 4.

(66) Výchova a vzdelávanie detí s nadaním alebo žiakov s nadaním sa uskutočňuje prostredníctvom vzdelávacích programov **zameraných na príslušné nadanie**.

(67) Výchova a vzdelávanie **detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia** sa uskutočňuje v štandardných školách s využitím špecifických metód a foriem, školy pre ne vytvárajú **individuálne podmienky**.

(68) Pod individuálnymi podmienkami sa rozumie **vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu, úprava organizácie výchovy a vzdelávania, úprava prostredia**, v ktorom sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje a **využitie špecifických metód a foriem výchovy a vzdelávania**.

1.1.8 Zamestnanci v regionálnom školstve

(69) V roku 2012 **pracovalo** v regionálnom školstve **61 947 pedagogických zamestnancov, 1 305 odborných zamestnancov a 19 710 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a **24 624 pedagogických zamestnancov, 120 odborných zamestnancov a 19 276 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií.

Tabuľka 5 Počty škôl pre deti a žiakov s nadaním, tried pre deti a žiakov s nadaním v bežnej škole, detí a žiakov a pedagogických zamestnancov podľa zriaďovateľov

Počty špeciálnych škôl a tried pre deti a žiakov s nadaním v bežnej škole, detí a žiakov vrátane integrovaných podľa zriaďovateľov		zriadené ObÚ	zriadené obcou	zriadené VÚC	cirkevné	súkromné	spolu
Špeciálne školy pre deti a žiakov s nadaním	Počet škôl			2		3	5
	Počet detí a žiakov			649		343	992
Špeciálne triedy pre deti a žiakov s nadaním v bežnej škole	Počet bežných škôl, pri ktorých je zriadená špeciálna trieda		32	3			35
	Počet detí a žiakov		2 572	59			2 631
Špeciálne školy a triedy pre deti a žiakov s nadaním v bežnej škole spolu	Počet špeciálnych škôl a škôl so špeciálnou triedou spolu		32	5		3	40
	Počet detí a žiakov		2 572	708		343	3 623
Individuálne integrovaní žiaci	Počet žiakov		651	61	25	108	845

Zdroj: UIPŠ

(70) **Priemerný plat** pedagogických zamestnancov v roku 2012 dosiahol hodnotu **849,1 € u pedagogických zamestnancov, 782,2 € u odborných zamestnancov a 493,4 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a hodnotu **666,6 € u pedagogických zamestnancov, 849,7 € u odborných zamestnancov a 435,4 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií.

(71) **Pedagogickí zamestnanci sa členia** na nasledujúce kategórie: učiteľ, majster odbornej výchovy, vychovávateľ, pedagogický asistent, zahraničný lektor, tréner športovej školy a tréner športovej triedy, korepetítor.

(72) Pedagogickí zamestnanci sa zaraďujú **do štyroch kariérových stupňov** (začínajúci zamestnanec, samostatný zamestnanec, zamestnanec s prvou atestáciou a zamestnanec s druhou atestáciou) a v závislosti od tohto sa zaraďujú do príslušnej **platovej triedy**. V rámci platovej triedy existuje ešte inštitút „**pracovná trieda**“ (1 a 2), ktorý zohľadňuje stupeň náročnosti vykonávanej pracovnej činnosti pedagogických zamestnancov.

(73) Pedagogický zamestnanec môže v rámci funkčného platu dostávať okrem tarifyného platu a osobného príplatku aj viacero ďalších príplatkov. Ide napríklad o **kreditový príplatok**, ktorý sa poskytuje pedagogickým zamestnancom za sústavné prehĺbovanie odbornej spôsobilosti, ktoré sa štandardne uskutočňuje v rámci kontinuálneho vzdelávania. Ďalšími príplatkami sú **príplatok začínajúceho pedagogického zamestnanca**, **príplatok za prácu so žiakmi so zdravotným znevýhodnením alebo so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia** a **príplatok za špecializovanú činnosť uvádzajúceho pedagogického zamestnanca**. Podobná situácia je aj u odborných zamestnancov.

(74) **Profesijný rast** pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov počas výkonu ich povolania je zabezpečený systémom **kontinuálneho vzdelávania**. Kontinuálne vzdelávanie sa člení na adaptačné vzdelávanie, aktualizčné vzdelávanie, inovačné vzdelávanie, špecializačné vzdelávanie a funkčné vzdelávanie.

(75) Kontinuálne vzdelávanie sa uskutočňuje absolvovaním **akreditovaných vzdelávacích programov**. Akreditáciu **udeľuje ministerstvo** na základe odborného stanoviska akreditačnej rady. Vzdelávanie poskytujú organizácie zriadené ministerstvom, vzdelávacie organizácie iných ústredných orgánov štátnej správy, vysoké školy, cirkev alebo náboženská spoločnosť, alebo iná právnická osoba, ktorá má v predmete činnosti vzdelávanie. Ministerstvo zverejňuje na svojom webovom sídle **zoznam týchto organizácií**. Ministerstvo akreditovalo ku 14. februáru 2013 spolu **982** programov kontinuálneho vzdelávania, ktoré zabezpečuje **155** poskytovateľov.

(76) Pre zaraďovanie do kariérových pozícií, teda pre **funkčné zaradenie** (napríklad pre výkon funkcie triedneho učiteľa) je zamestnanec povinný absolvovať predpísané druhy kontinuálneho vzdelávania.

(77) V roku 2010 poberalo 6% alebo 12% kreditový príplatok 677 zamestnancov, pričom objem vyplatených finančných prostriedkov bol 167 482 €. V roku 2011 celkový počet zamestnancov pobierajúcich kreditové príplatky stúpol na 7 729 a objem vyplatených finančných prostriedkov bol 3 773 668 €. V roku 2012 bol celkový počet zamestnancov pobierajúcich kreditový príplatok 20 848 a objem vyplatených finančných prostriedkov bol 15 754 432 €. V 2013 predpokladáme že sa celkový počet zamestnancov pobierajúcich kreditový príplatok zvýši s predpokladaným objemom finančných prostriedkov 35 000 000 €.

1.1.9 Systém sociálnej podpory žiakov v regionálnom školstve

(78) V regionálnom školstve existuje niekoľko špeciálnych nástrojov **na sociálnu podporu detí a žiakov resp. ich rodín**.

(79) V **materskej škole** štát uhrádza za rodiča mesačný príspevok na čiastočnú úhradu nákladov spojených s pobytom dieťaťa v materskej škole, ktoré má jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky. Okrem toho štát poskytuje na deti materských škôl ohrozené sociálnym vylúčením dotácie na podporu výchovy k stravovacím návykom a dotácie na podporu výchovy k plneniu školských povinností.

(80) **Žiaci základných škôl a špeciálnych základných škôl** ohrození sociálnym vylúčením majú takisto nárok na dotáciu na podporu výchovy k stravovacím návykom a dotáciu na podporu výchovy k plneniu školských povinností.

(81) Ďalšou formou podpory zo strany štátu je **úhrada cestovných nákladov** na dopravu žiakov základných škôl a špeciálnych základných škôl, ktorí si plnia povinnú školskú dochádzku v škole mimo miesta trvalého pobytu v rámci určeného školského obvodu.

(82) Žiaci stredných škôl **zo sociálne slabšieho prostredia** môžu získať štipendium.

(83) Osobitné finančné a hmotné zabezpečenie je k dispozícii pre žiakov stredných odborných škôl. **Finančné zabezpečenie** predstavuje **motivačné štipendium a odmena za produktívnu prácu**.

(84) **Motivačné štipendium** môže žiakovi strednej odbornej školy poskytnúť fyzická alebo právnická osoba, pre ktorú sa pripravuje na povolanie. Motivačné štipendium sa môže poskytovať mesačne najviac do výšky 65 % sumy životného minima s prihliadnutím najmä na dosiahnutý prospech a pravidelnú účasť na výchove a vzdelávaní. Odmena za produktívnu prácu patrí žiakovi, ak zhotovuje výrobky alebo poskytuje služby, ktoré sú v súlade s predmetom činnosti fyzickej alebo právnickej osoby, pre ktorú žiak túto prácu vykonáva. Odmena za produktívnu prácu sa poskytuje za každú hodinu vykonanej produktívnej práce vo výške 50 % až 100 % z minimálnej hodinovej mzdy.

(85) Pokiaľ ide o hmotné zabezpečenie, fyzická alebo právnická osoba, pre ktorú sa žiak pripravuje na povolanie, môže žiakovi **uhradiť náklady spojené s jeho stravovaním a ubytovaním** v školskom internáte a uhradiť preukázané **náklady na cestovné** verejnými dopravnými prostriedkami na vyučovanie a späť najviac do výšky 65 % sumy životného minima za kalendárny mesiac. Fyzická alebo právnická osoba, na ktorej pracovisku sa praktické vyučovanie uskutočňuje, poskytuje žiakovi tiež **osobné ochranné pracovné prostriedky** a hradí náklady na posúdenie zdravotnej, zmyslovej a psychologickú spôsobilosti žiaka.

1.1.10 Regionálne školstvo a potreby praxe

(86) Z hľadiska potrieb praxe má regionálne školstvo za úlohu pripraviť absolventov, ktorí majú vedomosti a zručnosti potrebné na čo **najplynulejší prechod do praxe** na pracovné miesta nevyžadujúce si vysokoškolské vzdelanie. Hlavnú ťarchu pri plnení tejto úlohy nesie **odborné školstvo** uskutočňujúce odborné vzdelávanie a prípravu.

(87) Zrýchľujúci sa globálny vývoj sa premietá do meniacich sa potrieb trhu práce. Ak má odborné školstvo dobre plniť svoju úlohu, musí byť schopné na tieto zmeny reagovať. Táto schopnosť sa dá zabezpečiť len **úzkou spoluprácou odborných škôl so všetkými zainteresovanými**, v našom prípade so štátnou správou, územnou samosprávou, zamestnávateľmi, stavovskými a profesijnými organizáciami a zástupcami zamestnancov.

(88) Legislatívnym základom na **zabezpečenie spolupráce všetkých zainteresovaných v oblasti odborného vzdelávania** a prípravy na Slovensku je zákon č. 184/2009 Z. z. odbornom vzdelávaní a príprave (zákon o odbornom vzdelávaní). Pri tvorbe zákona bolo cieľom vytvoriť podmienky na zabezpečenie stredoškolského odborného vzdelávania a prípravy žiakov v súlade s potrebami trhu práce.

(89) Zákon o odbornom vzdelávaní predpokladá **dve úrovne koordinácie** odborného vzdelávania a potrieb trhu práce, a to **celoštátnu úroveň** a **úroveň samosprávnych krajov**. Na celoštátnej úrovni plní koordinačnú úlohu Rada pre odborné vzdelávanie a prípravu ako poradný orgán vlády. Na krajskej úrovni sú koordinačným orgánmi krajské rady ako poradné orgány predsedov samosprávnych krajov. Koordinačné orgány existujú aj na úrovni stavovských alebo profesijných organizácií vo forme sektorových rád.

(90) Od nadobudnutia účinnosti zákona sa Rada pre odborné vzdelávanie a prípravu zišla celkovo šesťkrát. Výkon jej pôsobnosti sa realizuje najmä prostredníctvom 15 pracovných skupín, ktoré si zriadila pre jednotlivé sektory. Aktívne sú aj krajské rady. Pre ministerstvo školstva sú dôležité ich vyjadrenia vo vzťahu k zaraďovaniu resp. vyradovaniu stredných odborných škôl do/zo siete škôl a školských zariadení, resp. zmien v sieti. Nefunkčné sú však sektorové rady, pretože paralelne s nimi boli zriaďované aj sektorové rady v rámci projektu Národná sústava povolání a takto vznikla duplicita. Výkon aktivít, ktoré zákon očakával od sektorových rád, sa však realizuje a je pripravený aj návrh na legislatívnu úpravu.

(91) Vychádzajúc zo zákona o odbornom vzdelávaní sú základom pre koordináciu odborného vzdelávania na oboch úrovniach analýzy a prognózy potrieb trhu práce. Tvorba týchto analýz a prognóz je úlohou Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny v spolupráci s ostatným zainteresovanými subjektmi v odbornom vzdelávaní. Na základe jej výsledkov ministerstvo školstva v spolupráci s ostatnými zainteresovanými subjektmi má regulovať zoznam študijných odborov a učebných odborov, samosprávne kraje si majú vytvárať regionálne stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách a v súlade s nimi určovať počet tried prvého ročníka stredných škôl. Ku dňu 28. februára 2013 nebol k dispozícii žiadny materiál týkajúci sa analýz a prognóz trhu práce.

(92) Ďalším kľúčovým nástrojom v oblasti riadenia odborného vzdelávania a prípravy sú informácie o uplatnení absolventov stredných škôl podľa jednotlivých krajov, stredných škôl, študijných odborov a učebných odborov, ktoré zverejňuje na svojom webovom sídle 2x do roka Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Ku dňu 28. februára 2013 nie sú informácie o uplatnení absolventov v uvedenej štruktúre k dispozícii.

(93) Zákon o odbornom vzdelávaní tiež predpokladá, že MH SR, MDVRR SR, MPRV SR, MK SR a MŽP SR vypracúvajú svoje odvetvové koncepcie odborného vzdelávania.

(94) Zákon o odbornom vzdelávaní umožňuje poskytovať žiakom od ich budúceho zamestnávateľa motivačné štipendium a hmotné zabezpečenie, ktoré slúži na úhradu nákladov spojených s jeho odborným vzdelávaním a prípravou. Za produktívnu prácu, ktorú žiak vykonáva v rámci praktického vyučovania mu patrí odmena.

Na základe zákona o odbornom vzdelávaní vznikol tiež neštátny Fond rozvoja odborného vzdelávania a prípravy. Účelom fondu je sústreďovanie finančných prostriedkov na podporu a rozvoj odborného vzdelávania a prípravy a ich poskytovanie na aktivity súvisiace s podporou a rozvojom odborného vzdelávania a prípravy. Hlavnými zdrojmi fondu majú byť dary a príspevky od tuzemských a zahraničných fyzických osôb a právnických osôb a dobrovoľné príspevky od zamestnávateľov a stavovských organizácií. Stav k 28. februáru 2013 je taký, že Fond bol síce zapísaný do Obchodného registra, ale v nadväznosti na neochotu očakávaných prispievateľov prispievať do takto zriadeného fondu nebol do dnešného dňa zriadený bankový účet. Keďže zamestnávatelia uprednostňujú iné fondy a nadácie, resp. spôsoby podpory odborného vzdelávania a prípravy, pri príprave novely zákona o odbornom vzdelávaní a príprave ministerstvo školstva uvažovalo o zrušení tohto fondu. So zrušením fondu zásadne nesúhlasili stavovské a profesijné organizácie s odôvodnením, že budú v budúcnosti hľadať iné, zákonom akceptovateľné, zdroje fondu.

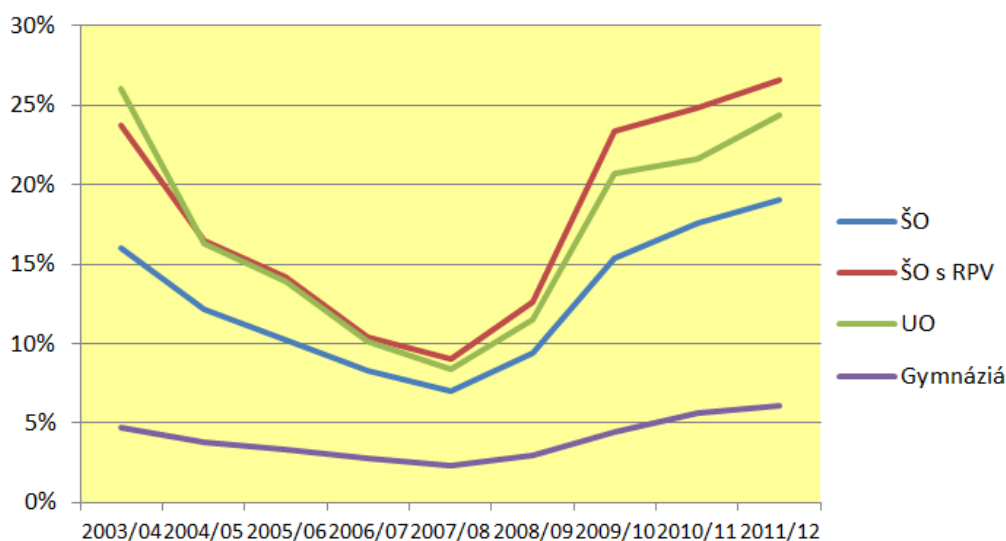
(95) V rámci odborného vzdelávania a prípravy môže v súčasnosti žiak absolvovať učebný odbor (UO - získa vysvedčenie o záverečnej skúške a výučný list), študijný odbor s rozšíreným praktickým vyučovaním (ŠO RPV - končí maturitou, žiak môže získať okrem vysvedčenia o maturitnej skúške aj výučný list - predtým stredné odborné učilište s maturitou) a študijný odbor (žiak získa vysvedčenia o maturitnej skúške) a študijný odbor

vyššieho odborného vzdelávania (žiak získa vysvedčenie o absolventskej skúške a absolventský diplom).

(96) Dôležitým indikátorom súladu výstupov odborného vzdelávania a potrieb trhu práce je nezamestnanosť absolventov. Vývoj priemerných sezónnych hodnôt nezamestnanosti v rokoch 2003 až 2012 podľa typov odborného vzdelávania a jej porovnanie s nezamestnanosťou absolventov gymnázií ilustruje obrázok 1.

(97) Sumárne čísla však odrážajú skôr celkovú mieru nezamestnanosti v ekonomike. Relevantnosť výstupov odborného vzdelávania a prípravy vo vzťahu k potrebám trhu práce sa prejaví viac pri pohľade na štruktúru nezamestnaných absolventov podľa odborov vzdelávania a skupín odborov vzdelávania. Ilustruje to tabuľka 6.

Obrázok 1 Dlhodobý vývoj priemernej sezónnej nezamestnanosti absolventov stredných škôl v rokoch 2003 až 2012

Zdroj: ÚIPŠ

Tabuľka 6 Počty nezamestnaných a miera nezamestnanosti absolventov stredných škôl podľa typov vzdelávacích programov a skupín odborov – stav v máji 2012

Počty nezamestnaných a miera nezamestnanosti absolventov v máji 2012	Študijné odbory		Študijné odbory s rozšíreným praktickým vyučovaním		Učebné odbory	
	Počet	Miera	Počet	Miera	Počet	Miera
Technické odbory	2 534	17,0 %	2 981	21,3 %	2 525	23,4 %
Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne odbory	423	19,7 %	203	26,0 %	241	45,1 %
Lekárske a farmaceutické odbory	326	10,4 %			4	
Spoločenské odbory a služby	4 745	19,0 %	2 950	25,8 %	1 943	22,2 %
Kultúra a umenie	488	15,4 %	63	28,9 %	27	21,1 %

Zdroj: ÚIPŠ

(98) Kvalita odborného vzdelávania a prípravy je kritizovaná hlavne zo strany zamestnávateľov. Podľa zamestnávateľov odborné vzdelávanie a príprava nedostatočne reaguje na aktuálne potreby trhu práce a nedokáže pripraviť kvalifikovanú pracovnú silu

v takej miere, aby bola schopná bezprostredne po ukončení štúdia vstúpiť do pracovného procesu.

(99) Štandardnou súčasťou odborného vzdelávania a prípravy je praktické vyučovanie. Praktické vyučovanie sa uskutočňuje skupinovú formou v školách, v strediskách praktického vyučovania a v školských zariadeniach, alebo individuálne priamo u zamestnávateľov.

(100) V súčasnosti absolvuje praktické vyučovanie priamo u zamestnávateľov 3,8 % žiakov stredných odborných škôl. Pred 2 rokmi to bolo 5,75 %. Tento trend je negatívny, pretože sa predpokladá, že praktické vyučovanie vykonávané priamo u zamestnávateľov pomôže zvýšiť kvalitu praktickej prípravy žiakov najmä z dôvodu, že umožní poznať reálne prostredie výkonu povolania, rozvíjať u žiakov pracovné návyky, nevyhnutné na úspešné zaradenie sa na trh práce po ukončení štúdia.

1.1.11 Financovanie regionálneho školstva

(101) Financovanie regionálneho školstva sa uskutočňuje z **dvoch skupín zdrojov**, a to z **verejných zdrojov** a zo **súkromných zdrojov**. Rozhodujúci podiel financovania je zabezpečený z verejných zdrojov. V prípade škôl, v ktorých sa vzdelávanie považuje za **sústavnú prípravu na povolanie**, sa náklady na výchovu a vzdelávanie **pokrývajú v plnej miere z verejných zdrojov**, výnimku môže tvoriť len časť nákladov na výchovu a vzdelávanie v cirkevných a súkromných školách, ktoré môžu vyberať školné. Zo súkromných zdrojov sa štandardne pokrývajú niektoré špeciálne náklady, napríklad náklady na jedlá.

(102) Aktivity v rámci regionálneho školstva hradené z verejných zdrojov sa **členia na dve veľké skupiny**. Prvú tvoria aktivity škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti obvodných úradov v sídle kraja, aktivity škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí a VÚC, cirkevných škôl a súkromných škôl, v ktorých sa **vzdelávanie považuje za sústavnú prípravu na povolanie**. Druhú skupinu tvoria **aktivity ostatných škôl (základných umeleckých škôl, jazykových škôl a materských škôl) a školských zariadení**. Aktivity v rámci prvej skupiny sa financujú zo štátneho rozpočtu (do roku 2012 z kapitoly ministerstva školstva, od roku 2013 z kapitoly ministerstva školstva a z kapitoly ministerstva vnútra) a zvyknú sa, nie celkom presne, označovať aj **aktivitami vykonávanými v rámci prenesených kompetencií**. Aktivity v rámci druhej skupiny, nazývané aj **aktivitami vykonávanými v rámci originálnych kompetencií**, sa financujú z vlastných zdrojov obcí a samosprávnych krajov; za vlastné zdroje obcí a samosprávnych krajov sa v tejto súvislosti pokladajú podiely na výnose z daní z príjmov fyzických osôb určené podľa § 7a zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení, § 2 a 3 zákona č. 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samosprávy a nariadenia vlády č. 668/2008 o rozdeľovaní výnosu dane z príjmov územnej samosprávy.

(103) **Financovanie** prevažnej väčšiny aktivít regionálneho školstva **vykonávané v rámci prenesených kompetencií** je založené na tzv. **normatívnom princípe**, ktorý hovorí, že objem pridelených finančných prostriedkov pre školu sa určí ako súčin normatívu a počtu jej žiakov.

(104) **Normatív** je objem finančných prostriedkov, ktorý poskytne štát na jedného žiaka. Normatív nie je pre všetky školy a všetkých žiakov rovnaký. Výška normatívu odráža **finančnú náročnosť chodu školy**, ktorá závisí od viacerých faktorov. Preto sú náklady na chod školy v súvislosti s určovaním normatívov rozdelené na viacero oblastí. Základné členenie je **na osobné náklady a náklady na prevádzku**. Toto členenie sa odráža aj v štruktúre normatívu, ktorý pozostáva z mzdového normatívu a z normatívu na prevádzku.

(105) **Osobné náklady**, a teda mzdový normatív, závisia v prvom rade na tzv. personálnej náročnosti vzdelávacieho procesu na škole; táto sa dá charakterizovať **počtom žiakov pripadajúcich na jedného pedagogického zamestnanca**. Personálna náročnosť sa prejavuje aj v počte nepedagogických zamestnancov pripadajúcich na jedného pedagogického zamestnanca. Z uvedených údajov sa jednoduchým výpočtom určuje relatívna personálna náročnosť jednotlivých kategórií škôl. Ďalším parametrom ovplyvňujúcim osobné náklady, a teda personálnu náročnosť, je **kvalifikácia pedagogických zamestnancov**. Osobné náklady ovplyvňuje aj dĺžka praxe pedagogických zamestnancov, **tento faktor sa však v súčasnom modeli výpočtu noratívov neuplatňuje**.

(106) **Náklady na prevádzku**, ktoré sa premietajú do prevádzkového normatívu, majú svoju ďalšiu vnútornú štruktúru. Najväčšou položkou sú **náklady na teplo** (až 50 %); ako parameter určujúci náročnosť konkrétnej školy na vykurovanie sa berie dlhodobý priemer teplôt v mieste školy. Druhou položkou sú **náklady na výchovno-vzdelávací proces**; koeficienty, pomocou ktorých sa tento druh nákladov premieta do normatívu, sa odvodzujú od koeficientov personálnej náročnosti. Treťou položkou v prevádzkovom normatíve je **prevádzková náročnosť školy okrem tepla**; tu sa rozoznávajú 3 kategórie. Štvrtou položkou prevádzkového normatívu sú **náklady na ďalšie vzdelávanie učiteľov** – jej premietnutie do normatívu sa odvodzuje od mzdového normatívu.

(107) V systéme normatívneho financovania sa zohľadňujú aj ďalšie osobitné faktory. Významnú úlohu hrá v prípade základných škôl možnosť zohľadnenia ich veľkosti. Realizuje sa tým spôsobom, že niektoré **základné školy s menším počtom žiakov dostávajú vyšší normatív**.⁸

(108) Konkrétna výška normatívu pre daný druh školy závisí od koeficientov charakterizujúcich personálnu a prevádzkovú náročnosť jej chodu a od celkovej sumy, ktorá je na normatívy v danom roku k dispozícii.

(109) Systém financovania aktivít vykonávaných v rámci prenesených kompetencií berie do úvahy aj **faktory, ktoré sa nedajú zachytiť v normatíve**, ale je potrebné ich zohľadniť. Na tento účel existujú 3 nástroje:

- a) **možnosť čiastočného prerozdelenia** normatívnych príspevkov určených pre jednotlivé školy na úrovni zriaďovateľa,
- b) **príspevky na špecifiká** (dopravné, asistenti učiteľa), za **mimoriadne výsledky žiakov, na riešenie havarijných situácií, rozvojových projektov** a nákladov na **žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia**,
- c) osobitné opatrenia určené pôvodne len na prechodné obdobie, ktoré sa však využívajú dodnes: **garantované minimum** a dofinancovanie v rámci **dohodovacieho konania**. Garantovaným minimom sa riešilo zmiernenie dopadov zavedenia nového systému financovania v roku 2004 na niektorých zriaďovateľov a dohodovacie konanie slúži na riešenie nedostatku finančných prostriedkov v odôvodnených prípadoch, ktoré nie sú pokryté inými ustanoveniami zákona.

(110) Významnou vlastnosťou systému je poskytovanie finančných prostriedkov formou **blokového grantu** – prijímateľ môže finančné prostriedky ušetrené napríklad úsporou energií použiť na zvýšenie platov učiteľov.

⁸ Pri rozhodovaní o zvýhodnení financovania základnej školy z hľadiska jej veľkosti sa berie do úvahy počet žiakov všetkých základných škôl daného zriaďovateľa s príslušným vyučovacím jazykom. Školy sú zvýhodnené len v prípade, ak celkový počet žiakov vo všetkých školách je nižší ako stanovená hranica.

(111) **Finančné toky** do roku 2012 išli po línii ministerstvo – krajský školský úrad - zriaďovateľ – škola (v prípade škôl zriaďovaných VÚC bez medzičlánku KŠÚ). Od roku 2013 idú prostriedky pre všetkých zriaďovateľov s výnimkou VÚC z ministerstva vnútra a cez obvodné úrady v sídle kraja.

(112) **Financovanie** aktivít regionálneho školstva **vykonávané v rámci originálnych kompetencií** sa realizuje prostredníctvom obcí a VÚC. Na rozdiel od financovania aktivít vykonávaných v rámci prenesených kompetencií, ktoré sa realizuje zo štátneho rozpočtu, zdrojom financovania pre aktivity vykonávané v rámci originálnych kompetencií sú **dane z príjmov fyzických osôb**. V súlade s príslušnou legislatívou sa **65,4 %** objemu týchto daní prerozdeli do rozpočtov obcí na financovanie aktivít, ktoré vykonávajú v rámci originálnych kompetencií. 40 % z objemu prerozdeľovaného obciam sa rozpisuje podľa aktivít obcí v oblasti vzdelávania. Vychádza sa pritom z váženého počtu detí a žiakov v školách a školských zariadeniach na území obce. Do rozpočtov VÚC sa prerozdeli **21,9 %** z objemu daní z príjmov fyzických osôb. 15 % z tohto objemu sa prerozdeli podľa počtu obyvateľov VÚC vo veku 15 až 18 rokov.

(113) Na rozdiel od finančných prostriedkov, ktoré obce a VÚC dostanú zo štátneho rozpočtu na financovanie aktivít regionálneho školstva vykonávaných v rámci prenesených kompetencií, ktoré sú na financovanie týchto aktivít účelovo určené, **účel použitia finančných prostriedkov, ktoré obce a VÚC získajú z dane z príjmov fyzických osôb určujú samotné obce a VÚC v rámci svojej samosprávnej pôsobnosti.**

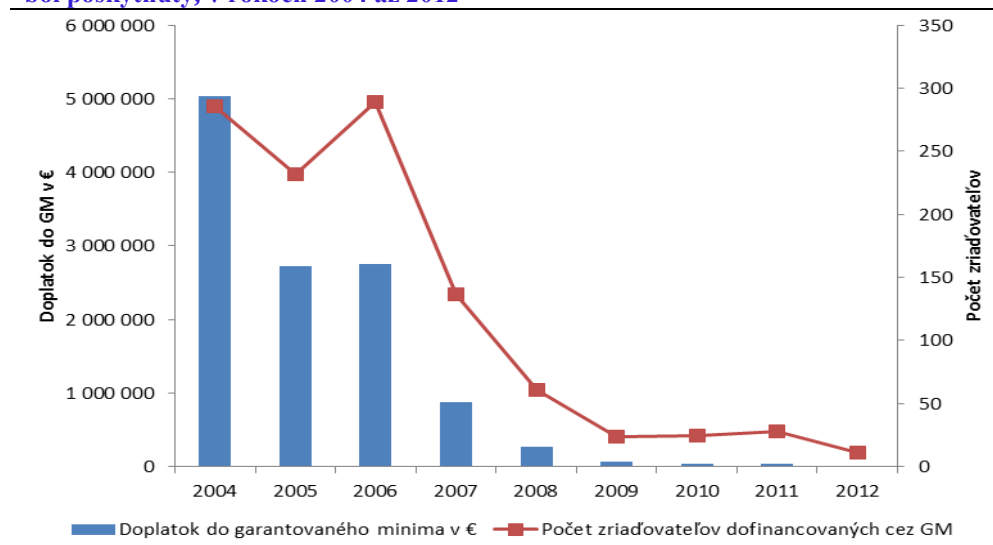
(114) Konkrétne objemy finančných prostriedkov poskytnuté na jednotlivé vyššie popísané položky v období od zavedenia normatívneho financovania v roku 2004 do roku 2012 sú uvedené v tabuľke 7. Stabilizáciu systému financovania od jeho zavedenia v roku 2004 do roku 2012 ilustruje vývoj doplatku do garantovaného minima znázornený na obrázku 2.

Tabuľka 7 Prehľad o bežných výdavkoch poskytnutých ministerstvom na financovanie regionálneho školstva v rokoch 2004 až 2012

Ukazovateľ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
a	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Normatívne	922 470 823	947 018 489	994 818 628	1 034 579 632	1 100 351 092	1 195 903 625	1 213 174 911	1 198 350 897	1 237 156 361
Nenormatívne spolu	16 967 139	30 176 854	33 609 010	34 002 986	42 267 178	44 074 962	44 362 795	51 560 300	56 114 477
<i>v tom: odchodné</i>	1 317 965	1 446 392	1 537 144	1 629 588	1 860 817	2 389 739	2 386 211	2 542 162	2 618 685
<i>dopravné</i>	3 968 831	4 558 288	4 516 598	4 662 352	5 442 841	6 045 738	6 196 047	7 211 214	7 509 715
<i>asistenti učiteľa</i>	2 387 704	3 271 062	4 693 155	4 846 411	6 011 120	3 747 575	4 042 679	4 312 356	4 475 969
<i>mimoriadne výsledky žiakov</i>	0	0	0	368 618	601 872	689 400	573 200	461 800	522 460
<i>havárie</i>	1 082 720	893 845	3 968 267	4 419 604	8 428 866	5 974 048	5 941 475	6 178 449	9 105 155
<i>sociálne znevýhodnené prostredie</i>								5 914 860	6 522 369
<i>rozvojové projekty</i>	1 219 511	1 486 323	679 446	241 320	63 998	0	0	0	0
<i>5-ročné deti MŠ</i>	0	0	0	0	2 393 878	7 318 793	7 628 724	7 756 932	7 916 026
<i>vakcíny</i>									1 348
<i>vzdelávacie poukazy</i>	6 990 408	18 520 944	18 214 400	17 835 093	17 463 786	17 909 669	17 594 459	17 182 527	17 442 750
Celkom normat. + nenormat.	939 437 962	977 195 343	1 028 427 638	1 068 582 618	1 142 618 270	1 239 978 587	1 257 537 706	1 249 911 197	1 293 270 838

Zdroj MŠVVaŠ SR – správy o hospodárení

Obrázok 2 Vývoj doplatku do garantovaného minima a počtu zriaďovateľov, ktorým bol poskytnutý, v rokoch 2004 až 2012

1.2 Systémové kroky na podporu ďalšieho rozvoja regionálneho školstva

(115) Táto časť obsahuje návrh systémových krokov na podporu ďalšieho rozvoja regionálneho školstva. Najprv stanovíme strategický cieľ, ku ktorému má ďalší rozvoj regionálneho školstva smerovať. Následne tento strategický cieľ rozdelíme na niekoľko čiastkových cieľov v rôznych oblastiach. V týchto oblastiach zadefinujeme aj systémové kroky, ktoré navrhujeme prijať na nasmerovanie rozvoja regionálneho školstva k stanovenému strategickému cieľu.

1.2.1 Strategický cieľ ďalšieho rozvoja regionálneho školstva

(116) Najstručnejšie by sa strategický cieľ ďalšieho rozvoja regionálneho školstva dal definovať dvoma slovami: výborní absolventi. Na účely definície krokov, ako takýto strategický cieľ dosiahnuť, bude vhodnejšia jeho širšia formulácia. Vychádzajúc z uvedeného formulujeme strategický cieľ ďalšieho rozvoja regionálneho školstva nasledovne:

Dostatočne financované a efektívne fungujúce regionálne školstvo zabezpečujúce kvalitnú výchovu a vzdelávanie, reagujúce na aktuálne i očakávané potreby praxe, dostupné pre všetky vrstvy spoločnosti, poskytujúce deťom a žiakom základ zdravého životného štýlu a zabezpečujúce učiteľom postavenie a ohodnotenie zodpovedajúce mimoriadnemu významu ich práce.

(117) Pri návrhu systémových krokov na nasmerovanie systému regionálneho školstva k tomuto cieľu sme sa opierali aj o medzinárodné skúsenosti zachytené najmä v dokumentoch OECD a Európskej komisie.⁹

(118) Inšpiráciou pre nás boli tiež závery výskumnej štúdie spoločnosti McKinsey&Company *Ako sa najviac zlepšujúce sa školské systémy na svete stále zlepšujú*. V rámci štúdie bolo analyzovaných 20 školských systémov z celého sveta, ktoré dosiahli významné a trvalé zlepšenie výsledkov žiakov v medzinárodných hodnoteniach. Autori štúdie sústredili svoj výskum na hľadanie príčin úspechu skúmaných systémov.

⁹) Napríklad Education Today 2013 – The OECD Perspective, Europe 2020.

(119) Na vzájomné porovnávanie školských systémov rôznych krajín vyvinuli autori štúdie univerzálnu škálu merania výkonnosti a v rámci nej zaradili každý zo školských systémov, do jednej z piatich výkonnostných úrovní: slabý (poor), vyhovujúci (fair), dobrý (good), výborný (great) a excelentný (excellent). Vychádzajúc z výsledkov medzinárodných hodnotení, ktorých sa Slovensko v rokoch 1999 – 2009 zúčastnilo, bolo doteraz vždy zaradené na úroveň „dobrý“. Pozoruhodnou skutočnosťou však je, že vo svojej kategórii z hľadiska úrovne financovania na žiaka je slovenské školstvo podľa dosiahnutých výsledkov na druhom mieste z 23 krajín zaradených do tejto kategórie.

(120) Výskum tiež ukázal, že školský systém môže dosiahnuť významné zlepšenie bez ohľadu na jeho štartovaciu pozíciu, a to už za 6 rokov. Pritom každý prechod systému na vyššiu úroveň stanovenej škály je spojený, okrem súboru prierezových opatrení platných pre každú úroveň, so súborom opatrení, ktorého obsah závisí od toho, o prechod medzi ktorými úrovňami výkonnosti sa jedná.

(121) Z výsledkov výskumnej štúdie vyplýva viacero dôsledkov pre opatrenia, ktoré je v slovenskom školstve potrebné prednostne prijať. Boli potvrdené aj predbežným prieskumom školského systému na Slovensku vykonaným tímom spoločnosti McKinsey v prvej polovici roku 2011. Najdôležitejším záverom je, že slovenský školský systém by sa mal z úrovne „dobrý“ zlepšiť na úroveň „výborný“. Pre tento prechod na vyššiu úroveň kladie prieskum, okrem prierezových opatrení, špecifický dôraz na opatrenia najmä v oblasti zlepšovania kvality učiteľov.

(122) Pre naše smerovanie je prechod na úroveň „výborný“ dôležitým míľnikom, ktorý chceme dosiahnuť do roku 2020. Konečnou ambíciou vyjadrenou v stanovenom strategickom ciele je však dostať slovenské školstvo medzi najlepšie školské systémy. Úlohou navrhovaných systémových krokov je vytýčiť a naštartovať proces smerovania slovenského školstva k dosiahnutiu tohto cieľa.

1.2.2 Systémové kroky smerujúce k dosiahnutiu strategického cieľa

(123) Vychádzajúc z použitej formulácie možno stanovený strategický cieľ rozdeliť na niekoľko čiastkových cieľov. Týmto rozdelením zároveň vymedzíme oblasti do ktorých rozdelíme systémové kroky na nasmerovanie rozvoja regionálneho školstva k stanovenému strategickému cieľu.

(124) Čiastkové ciele, ktoré spolu tvoria strategický cieľ, sú nasledovné:

- 1. Dostatočne financované a efektívne fungujúce školstvo systémovo podporujúce kvalitu*
- 2. Kvalitný, spoločensky rešpektovaný a primerane odmeňovaný učiteľ*
- 3. Kvalitná výchova a vzdelávanie*
- 4. Kvalitné odborné vzdelávanie a príprava reagujúce na aktuálne a očakávané potreby praxe*
- 5. Školstvo dostupné pre všetkých*
- 6. Školstvo poskytujúce deťom a žiakom základ zdravého životného štýlu*

(125) V ďalšom podrobnejšie priblížime jednotlivé čiastkové ciele a sformulujeme systémové kroky, prostredníctvom ktorých sa budú tieto ciele naplňovať. Systémové kroky budú mať formu úloh. Ku každej úlohe načrtujeme problémy, ktoré k jej formulácii viedli (ich podrobnejšie analýza je v prílohe 1), a navrhovaný spôsob ich riešenia. Vzhľadom na rozsah preberanej problematiky sa sústredíme len na najdôležitejšie body.

1.2.2.1 Dostatočne financované a efektívne fungujúce školstvo systémovo podporujúce kvalitu

(126) Jedno z hlavných odporúčaní OECD uverejnené v dokumente *Ekonomické prehľady OECD – Slovenská republika* zverejnenom v decembri 2012 obsahuje aj nasledovný text: „**Zvýšiť platy učiteľov súčasne s opatreniami zvyšujúcimi efektívnosť systému**“. Naplnenie tohto odporúčania si vyžaduje uskutočniť dve veci: **zabezpečiť pre školstvo viac finančných prostriedkov a prijať opatrenia, ktoré zvýšia efektívnosť ich využívania**.

(127) Dôraz na efektívnosť v odporúčaní OECD odráža realitu posledných rokov: v prostredí rastúcej obmedzenosti verejných zdrojov sa zvyšovanie efektívnosti, teda rast pomeru výstupov (výsledkov) a vstupov, alebo jednoduchšie „viac muziky za menej peňazí“, stáva hlavným nástrojom na zabezpečenie udržateľnosti vo všetkých oblastiach, teda aj v školstve.

(128) Ako sme však uviedli vyššie, podľa výskumnej štúdie spoločnosti McKinsey&Company patrí slovenské školstvo vo svojej cenovej kategórii vychádzajúcej z objemu finančných prostriedkov na žiaka medzi najefektívnejšie na svete. Aj tu je potrebné hľadať zdroj pre odporúčanie OECD nabádajúce k zvýšeniu finančných prostriedkov pre školstvo, pretože ďalšie zvyšovanie jeho výkonu sa popri trvalom dôraze na zvyšovanie efektívnosti nezaobíde ani bez postupného zvyšovania zdrojov investovaných do školstva. A keďže ide najmä o základné a stredné školy, týka sa zvyšovanie v prvom rade verejných zdrojov.

(129) Na efektívnosť školského systému má vplyv viacero faktorov. Najdôležitejšími sú systém financovania, sieť škôl a školských zariadení, systém riadenia, dostupnosť informácií pre všetkých zainteresovaných a stupeň byrokracie. V nadväznosti na uvedené je na splnenie prvého z čiastkových cieľov potrebné sa v ďalšom sústrediť na plnenie nasledovných hlavných úloh:

Úloha RŠ-1-1: Udržateľným spôsobom postupne zvyšovať objem verejných financií pre školstvo.

(130) Pretože vo svojej kategórii z hľadiska úrovne financovania na žiaka patrí slovenské školstvo podľa štúdie McKinsey medzi najefektívnejšie na svete, je pre zlepšenie jeho výkonu nevyhnutne potrebné okrem iného zvýšiť financovania na žiaka z verejných zdrojov tak, aby sa približovalo k financovaniu najefektívnejších krajín s vyššou výkonnosťou.

(131) Je zrejmé, že pri zvyšovaní financovania z verejných zdrojov do školstva sa bude musieť zohľadňovať ekonomická realita a nutnosť zachovať udržateľnosť systému verejných financií. Navrhuje sa preto pravidelné postupné medzioročné zvyšovanie finančných prostriedkov spolu so zabezpečením trvalého tlaku na efektívnosť ich využívania už od roku 2014.

(132) Pokiaľ ide o zdroje potrebné na zvyšovanie prostriedkov do školstva, vychádzajúc z medzinárodných porovnaní sú dva:

- a) prvým zdrojom je **zvýšenie priority školstva medzi oblastami financovanými z verejných zdrojov**; Slovensko patrí dnes medzi krajiny, ktoré dávajú na školstvo podpriemerný podiel z objemu verejných zdrojov, ktorý majú k dispozícii; zmena tohto stavu je len otázkou priorít spoločnosti;
- b) druhým zdrojom je **zvýšenie podielu verejných financií na HDP**, inými slovami, zvýšenie objemu zdrojov, ktoré sú k dispozícii na financovanie verejných výdavkov; v tomto ukazovateli Slovensko dosahuje len približne 75 % priemeru EÚ;¹⁰

¹⁰ V roku 2011 predstavovali celkové príjmy vlády na Slovensku (total government revenue) hodnotu 33,2 %

najefektívnejším nástrojom na dosiahnutie tohto zvýšenia je zlepšenie fungovania daňového systému.

(133) Slovenská republika výrazne zaostáva vo verejných výdavkoch na školstvo za priemerom štátov OECD a EU21. Zaostáva však aj v porovnaní s ostatnými štátmi V4. Pri ciele dostať sa na priemernú úroveň verejných výdavkov krajín OECD na regionálne školstvo do roku 2020 **je potrebné zvyšovať objem verejných výdavkov do regionálneho školstva tak, aby sme dosiahli spolu s výdavkami na vysoké školstvo 6 % HDP**. Uvedené zvyšovanie verejných výdavkov do regionálneho školstva je jednou z nutných podmienok na naplnenie väčšiny zámerov uvedených v tomto dokumente.¹¹

Úloha RŠ-1-2: Upraviť systém financovania so zameraním na zvýšenie jeho efektívnosti a na podporu kvality.¹²

(134) Súčasný systém financovania bol zavedený od roku 2004 a priniesol v tom čase viacero pozitív. Najvýraznejším bolo, že sa zastavil do roku 2003 existujúci trend, keď pri klesajúcom počte žiakov rástol počet učiteľov. Druhým veľmi pozitívnym dôsledkom nového systému financovania bolo zastavenie zadlžovania sa škôl. Tento výsledok sa dosiahol okrem iného tým, že systém umožnil školám pružné používanie pridelených prostriedkov zrušením ich účelového určenia na krytie osobných nákladov a vecných nákladov.

(135) Postupom času sa však vykryštalizovali aj nedostatky systému. Jeho základným nedostatkom je, že nevytvára tlak na optimalizáciu siete škôl z hľadiska efektívnosti použitia finančných prostriedkov. Na úrovni základných škôl sa tento problém prejavuje pretrvávajúcou existenciou vysokého percenta škôl s nízkym počtom žiakov. Na úrovni stredných škôl ide o otázky štruktúry siete z hľadiska druhov škôl (gymnaziá, rôzne typy odborných škôl). Za systémový nedostatok použitého matematického modelu (formuly) možno považovať aj skutočnosť, že systém pri prideľovaní finančných prostriedkov nezohľadňuje objektívne potrebný počet tried, ale len počet žiakov. V praxi to znamená, že môže vzniknúť situácia, keď nárast počtu žiakov školy o jedného vyvolá nutnosť otvorenia ďalšej triedy, pričom rozpočet školy sa zvýši len o normatív na jedného žiaka.

(136) Ďalším problémom je, že súčasný systém motivuje školy súťažiť o čo najvyšší počet žiakov bez toho, aby poskytoval nástroje proti zneužitiu tejto súťaže. Súťaž sama o sebe samozrejme nie je problémom a vo všeobecnosti je základom vývoja spoločnosti počas celej jej histórie. Problémom sa stáva, keď sa zmení na „súťaž smerom nadol“, čo v našom prípade znamená, že vyhráva ten, kto najviac znižuje nároky. To vedie k znižovaniu kvality vzdelávania na všetkých stupňoch škôl. Tento prvok treba v systéme v maximálnej možnej miere eliminovať. Treba však jednoznačne povedať, že systém financovania nevyhnutne musí brať do úvahy počet žiakov, súčasný systém je preto potrebné doplniť o nástroje zabráňujúce jeho zneužívaniu na „negatívnu súťaž“.

HDP, priemer EÚ bol 44,7 % ; analogická situácia je aj v oblasti výdavkov.
zdroj:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00021&plugin=1>

¹¹ Ak sa zachová súčasný systém financovania prostredníctvom dvoch zdrojov v rámci verejných výdavkov (prenesené kompetencie a originálne kompetencie – pozri odsek 102), musí sa zvýšenie rozdeliť medzi obidva zdroje. V oblasti originálnych kompetencií je pritom reálne zvýšenie prostriedkov do školstva možné dosiahnuť len kombináciou zvýšenia podielu prerozdeľovaného objemu z celkového výnosu z dane z príjmov fyzických osôb (v súčasnosti 65,4 % pre obce a 21,9 % pre VÚC) a zvýšenia podielov „pre školstvo“ v rámci prerozdeľovaných objemov (v súčasnosti 40 % v prípade obcí a 15 % v prípade VÚC).

¹² Táto úloha sa dotýka systému financovania prenesených kompetencií. Prehodnotiť však bude potrebné aj spôsob rozpisu prostriedkov v rámci financovania originálnych kompetencií (pozri prílohu 4).

(137) Systém financovania má podporovať kvalitu a efektívnosť. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že ponúkajúce sa jednoduché riešenie viazať výšku normatívu na kvalitu školy by nebol, aspoň v súčasnosti, krok správnym smerom. Pri aktuálnej úrovni normatívov by totiž ich ďalšie zníženie u menej kvalitných škôl znížilo šancu týchto škôl zlepšiť sa. Navyše, kvalitu školy ako takú nevieme zatiaľ dobre merať. Preto navrhujeme, aby systém financovania podporoval kvalitu inými spôsobmi. Ako príklad nástroja na podporu kvality, ktorý sa v systéme používa už dnes, uveďme poskytovanie dodatočných finančných prostriedkov za dobré výsledky žiakov v súťažiach. Účinnosť tohto a podobných nástrojov však do značnej miery závisí od objemu finančných prostriedkov, ktoré je možné na tieto účely použiť. Pokiaľ ide o otázku efektívnosti použitia financií investovaných do výchovy a vzdelávania, tu je základným problémom ako merať ich výsledky resp. pridanú hodnotu v jednotlivých uzlových bodoch výchovného a vzdelávacieho procesu (pozri tiež odsek 180). Pokladáme však za potrebné poznamenať, že pri úvahách o efektívnosti výchovy a vzdelávania z ekonomického hľadiska je potrebné vyvarovať sa príliš zjednodušeným schémam a uvedomovať si hranice, ktoré by sa nemali prekročiť – niektoré výsledky výchovy a vzdelávania sa na ekonomické kategórie nebudú dať rozumne transformovať zrejme nikdy.

(138) Riešenie uvedených problémov si vyžaduje úpravu systému financovania zameranú na odstránenie vymenovaných nedostatkov. V rámci tejto úpravy sa pri financovaní bude zohľadňovať aj uplatnenie absolventov na trhu práce. Prehodnotí sa financovanie záujmového vzdelávania (vzdelávacie poukazy) a zaktualizuje sa výška normatívov s osobitným zameraním na primerané zohľadnenie vyššej ekonomickej náročnosti praktickej časti odborného vzdelávania a prípravy. Osobitná podpora sa poskytne gymnáziám so zameraním na matematiku a prírodovedné predmety.

Úloha RŠ-1-3: Prijat' opatrenia na postupnú optimalizáciu siete škôl a školských zariadení.

(139) Súčasná sieť škôl a školských zariadení nie je dostatočne efektívna z hľadiska využitia finančných prostriedkov vynakladaných na jej fungovanie. Nachádza sa v nej veľký počet škôl s malým počtom žiakov. Ak sme už uviedli, existuje napríklad 110 základných škôl s počtom žiakov menej ako 13. Navyše, viac ako 80 % základných škôl má menej ako 250 žiakov a niektoré z nich dostávajú, v súlade s existujúcim systémom financovania, normatív zvýšený o kompenzačný príspevok. U škôl do 150 žiakov predstavuje toto zvýšenie normatívu takmer 1,5 násobok. Ďalšie zvyšovanie prostriedkov vynakladaných na žiaka, najmä u malých škôl, sa realizuje v rámci dohodovacieho konania.

(140) Niet pochýb o tom, že je potrebné sieť škôl a školských zariadení optimalizovať. Vyžaduje si to jednak potreba zvýšenia efektívnosti použitia finančných prostriedkov, o ktorej sme hovorili vyššie, ale aj potreba podporiť zvyšovanie kvality vzdelávania a výchovy. V malých a osobitne v málotriednych školách (teda v školách so spojenými ročníkmi) sa podstatne ťažšie vytvárajú vhodné podmienky na podporu vzdelávacieho procesu ako v plno organizovaných väčších školách, a to tak z hľadiska personálneho, ako aj materiálneho zabezpečenia. Spájanie škôl na jazykovo zmiešaných územiach by navyše mohlo priniesť kladné efekty aj v oblasti spolužitia občanov.

(141) Jedným z nástrojov na zvýšenie efektívnosti siete škôl a tým aj získania zdrojov na zvyšovanie platov je umožniť zvýšiť počet žiakov v triedach a získané zdroje využiť radšej na menší počet lepšie zaplatených učiteľov ako na veľký počet priemerne zaplatených učiteľov.

(142) Problém optimalizácie je však zložitejší ako by sa mohlo zdať na prvý pohľad. Napríklad, ak by sme redukovali potrebu optimalizácie siete škôl len na efektívnejšie využitie finančných prostriedkov, bolo by treba vziať do úvahy skutočnosť, že získané prostriedky prispievajú len okrajovo k riešeniu problému nedostatočného financovania regionálneho

školstva. Podľa predbežných analýz by napríklad zrušenie takmer 500 škôl s nízkym počtom žiakov znamenalo finančný efekt vo výške maximálne 2% prostriedkov na osobné náklady. Pritom vyvolané náklady (vrátane politických), ktoré by plošné rušenie škôl s malým počtom žiakov prinieslo, by v početných prípadoch mohli tento efekt presiahnuť.

(143) Opatrenia na optimalizáciu siete škôl a školských zariadení musia preto vychádzať z viacerých kritérií, nie je prípustné redukovat' ich len na snahu iným spôsobom prerozdeliť finančné prostriedky. Bude potrebné pripraviť viacero modelov, aby bolo možné zohľadniť miestne špecifiká. A je potrebné rátať aj s tým, že pôjde o dlhodobější proces, počas ktorého bude potrebné niektoré postupy overiť najprv na jednotlivých prípadoch pred ich širším nasadením.

Úloha RŠ-1-4: Upraviť systém riadenia školstva so zameraním na zvýšenie jeho efektívnosti a kvality.

(144) Výkon riadiacich funkcií v regionálnom školstve je v súčasnosti kombináciou pôsobenia systému štátnej správy reprezentovanej ministerstvom, obvodným úradom v sídle kraja, obcou a samosprávnym krajom ako zriaďovateľmi a riaditeľom školy alebo školského zariadenia (z hľadiska zákona vykonáva štátnu správu v školstve ešte aj Štátna školská inšpekcia, jej úloha je však, pokiaľ hovoríme o riadení, prevažne kontrolná) a školskej samosprávy reprezentovanej územnou školskou radou, obecnou školskou radou, radou školy alebo školského zariadenia a žiackou školskou radou.

(145) Z pohľadu zriaďovateľov škôl a školských zariadení sa ako problém javí činnosť orgánov školskej samosprávy, najmä v oblasti menovania a odvolávania riaditeľov škôl. Veľmi často sa stáva, že radu školy „ovládnu“ zamestnanci školy, ktorí následne rozhodujú o bytí a nebytí riaditeľa. Zriaďovatelia sa vyjadřili, že veľmi často sa rady školy zbavovali najmä riaditeľov, ktorí tvrdo vyžadovali disciplínu a plnenie pracovných povinností. Z pohľadu zamestnancov sa situácia javí často opačne, zriaďovateľ a riaditeľ ovládnu radu školy a jej kontrolná funkcia sa stáva formálnou.

(146) Treba brať do úvahy, že školská samospráva v dnešnej podobe v podstate existuje od roku 1990, teda vznikla za úplne iných podmienok aké sú dnes, v podstate všetky školy a školské zariadenia boli štátne. V súčasnosti sa zriaďovateľská pôsobnosť štátu, prostredníctvom obvodných úradov v sídle kraja, rozšířila na obce, samosprávne kraje, cirkvi, iné právnické a fyzické osoby. Zastávame názor, že menovanie a odvolávanie riaditeľa školy by malo byť výhradne v kompetencii zriaďovateľa, lebo ten nesie zodpovednosť za chod školy resp. školského zariadenia. Zároveň je potrebné upraviť pôsobnosť rady školy tak, aby mohla reálne vykonávať svoju kontrolnú funkciu.

(147) Na základe príkladov zo zahraničia sa otvára aj diskusia o potrebnosti existencie samostatnej školskej inšpekcie a o jej prípadnom nahradení špecializovanou miestnou štátnou správou. Fakt je však ten, že krajiny, ktoré k takému kroku, ako je zrušenie inšpekcie pristúpili, urobili tak až po potom, keď bola učiteľská verejnosť na to pripravená. Napríklad Fínsko začalo reformu v roku 1970 a k zrušeniu inšpekcie pristúpilo až v roku 1990.

(148) Ďalšie potreby úpravy v systéme riadenia sa ukážu pri návrhu opatrení na optimalizáciu siete škôl a školských zariadení.

Úloha RŠ-1-5: Systematicky zlepšovať prístup k informáciám pre všetkých zainteresovaných.

(149) Ekonomická teória v posledných dvoch desaťročiach priniesla viacero výsledkov priamo potvrdzujúcich dôležitosť rovnakého prístupu k informáciám pre všetkých zainteresovaných pre ich rozhodovanie a tiež pre kvalitu prebiehajúcich procesov. Osobitne to platí pre školstvo, ktorého procesy nie sú tak úzko naviazané na trhové mechanizmy ako

v iných odvetviach. Dostatočný prístup širšej verejnosti k informáciám vypovedajúcim o výchovnej a vzdelávacej činnosti škôl a školských zariadení, osobitne o jej kvalite, má na túto kvalitu pozitívny spätný vplyv.

(150) Prístup k uvedeným informáciám naráža v súčasnosti na dve bariéry. Prvou je, že existujúce informácie sa nezverejňujú, resp. nedostatočne zverejňujú. Jednou z príčin je aj ešte stále nefunkčný rezortný informačný systém (pozri odsek 157). Druhou bariérou, ktorá sa týka najmä informácií o kvalite výchovy a vzdelávania, je skutočnosť, že takéto informácie jednoducho neexistujú – merať kvalitu výchovy a vzdelávania je totiž problém.

(151) Zlepšený prístup k informáciám je však potrebné zabezpečiť nielen pre vonkajšie prostredie, ale aj samotným školám, teda ich učiteľom a žiakom. Problémy v tejto oblasti sú tak technické, napríklad nedostatočný prístup na internet, ako aj metodické, spočívajúce v tom, že sa informácie nezverejňujú komplexne, ale na rôznych miestach a čiastočne.

(152) Riešenie uvedených problémov bude potrebné realizovať kombináciou viacerých nástrojov, od legislatívnych, cez organizačné až po motivačné vrátane finančných. Uvedme ako príklad centrálné pravidelné zverejňovanie údajov o vývoji trhu práce, údajov o zamestnanosti absolventov podľa jednotlivých škôl a ich študijných resp. učebných odborov, zverejňovanie výročných správ škôl povinne obsahujúcich vybrané základné údaje o škole vrátane údajov o jej výsledkoch. V rámci rezortného informačného systému by bolo možné vytvoriť systém tzv. informačných portfólií pre školu, učiteľa, študenta a žiaka, v ktorých sa budú sústreďovať informácie o uvedených subjektoch od ich vstupu do systému vzdelávania až po výstup z neho. Na ich základe by bolo možné uskutočňovať analýzy a prognózy potrebné na riadenie a podporu rozvoja školstva, na informovanie verejnosti a ďalšie účely. Informačné portfóliá sú implementované vo viacerých krajinách (napríklad Izrael, UK, Holandsko, Nemecko).

Úloha RŠ-1-6: Znižovať administratívnu záťaž v regionálnom školstve.

(153) Prílišná administratívna záťaž škôl je dlhodobo pretrvávajúcim problémom regionálneho školstva. Typicky sa jedná o vyplňanie množstva tlačív a vedenie často krát duplicitnej dokumentácie. Za byrokratickú záťaž sa považuje aj preklad vybranej pedagogickej dokumentácie do jazyka príslušnej národnostnej menšiny v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín. Zbytočnou a až nezmyselnou záťažou sa javí vyžadovanie informácií od škôl, ktorými už príslušné orgány štátnej správy disponujú. Zle nastavená legislatíva spôsobila nutnosť vedenia aj nepotrebných druhov pedagogickej a ďalšej dokumentácie (štatút, osobný spis žiaka atď.). Veľmi často sa školy sťažujú na záťažnosť súvisiacu s evidenciou detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia pre úrady práce v súvislosti s vyplácaním dotácií z Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (učebné pomôcky, stravné).

(154) Fakt je však aj ten, že k zvýšeniu administratívnej záťaže prispel aj prechod škôl na právnu subjektivitu. Vedenie školy, ale aj ostatní pedagogickí zamestnanci sú z uvedeného dôvodu povinní viesť dokumentáciu týkajúcu sa pracovno-právnych vzťahov (organizačný poriadok, pracovný poriadok, personálna agenda), bezpečnosti pri práci a ochrany zdravia, civilnej obrany, protipožiarnej ochrany, ekonomickej agendy a ďalších.

(155) Analytici McKinnsey and Company konštatovali, že v mnohých prípadoch je slabým článkom v riadení školstva na Slovensku riaditeľ školy alebo školského zariadenia. Stretli sa s tým, že riaditeľ považuje za zbytočnú administratívnu záťaž aj hodnotenie svojich podriadených alebo plánovanie ich vzdelávania, čo patrí medzi primárne manažérske kompetencie. Administratívne zaťaženie je pre nich dôvod, prečo podiel pracovného času,

v rámci ktorého sa venujú riadeniu a kontrole kvality procesov je najmenší z celkovej časovej dotácie.

(156) Ďalším zistením je aj fakt, že zvýšené administratívne zaťaženie nie je vo všetkých prípadoch iba dôsledkom legislatívy v kompetencii ministerstva, ale prispievajú k nemu aj rozhodnutia zriaďovateľa alebo priamo riaditeľa.

(157) Na znižovanie administratívnej záťaže bude potrebné prijať opatrenia v legislatívnej, riadiacej aj technickej oblasti. Pôjde v prvom rade o úpravu ustanovení školského zákona venovaných pedagogickej a ďalšej dokumentácii, úpravu riadiacich aktov ministerstva požadujúcich od škôl informácie a umožnenie viesť nearchívnu dokumentáciu v digitalizovanej podobe. Osobitnú pozornosť bude potrebné venovať aj skvalitneniu výkonu riadiacich pôsobností riaditeľov škôl a školských zariadení. Zásadným technickým opatrením na znižovanie administratívnej záťaže sa môže stať rozbeh fungovania rezortného informačného systému.¹³ Návrh uvedených opatrení by mal vychádzať z výsledkov zodpovedajúcich analýz.

1.2.2.2 Kvalitný, spoločensky rešpektovaný a primerane odmeňovaný učiteľ

(158) Spomedzi všetkých faktorov ovplyvňujúcich fungovanie školstva má najväčší vplyv kvalita učiteľov. Nekvalitný učiteľ nedokáže zabezpečiť kvalitnú výchovu a vzdelávanie ani v situácii, keď sú zabezpečené všetky ostatné podmienky. Naopak, kvalitný učiteľ dokáže kompenzovať aj prípadné horšie ostatné podmienky výchovného a vzdelávacieho procesu.

(159) Prítomnosť kvalitných učiteľov v školstve je podmienená dvomi základnými faktormi. Prvým z nich je záujem o prácu v školstve, ktorý závisí od atraktívnosti povolania učiteľa. Atraktívnosť je daná v prvom rade finančným ocenením, ale aj pracovným prostredím a spoločenským uznaním. Zvýšenie verejných prostriedkov do regionálneho školstva je v prvom rade nevyhnutné na riešenie nízkeho finančného ocenenia učiteľov. Treba si jednoznačne uvedomiť, že pokiaľ k nemu nepríde, zostanú plány na rozvoj a skvalitnenie školstva iba na papieri. Druhým faktorom je kvalitný výber uchádzačov a ich kvalitná príprava pred nástupom na miesto učiteľa (pregraduálna príprava) a možnosti na ďalšie zdokonaľovanie sa počas výkonu povolania (kontinuálne vzdelávanie).

(160) Na naplnenie zámeru mať v školstve kvalitných učiteľov je potrebné zamerať sa na plnenie nasledujúcich hlavných úloh:

Úloha RŠ-2-1: Zabezpečiť kvalitný výber a prípravu na učiteľské povolanie na stredných a vysokých školách.

(161) Pregraduálnu prípravu pedagogických zamestnancov zabezpečujú stredné odborné školy a konzervatóriá (učiteľ v materskej škole, vychovávateľ a učiteľ v základnej umeleckej škole) a vysoké školy (všetci pedagogickí zamestnanci s vysokoškolským stupňom vzdelania). Pre skvalitnenie výberu uchádzačov o učiteľské povolanie a ich prípravy je nevyhnutné

- a) zvýšiť atraktivitu učiteľského povolania,
- b) pri výbere uchádzačov o učiteľské povolanie sa orientovať na najkvalitnejších absolventov stredných škôl,

¹³ Rezortný informačný systém rezortu školstva je v štádiu vývoja už niekoľko rokov. Niektoré jeho časti sú v skúšobnej prevádzke. Prekladané systémové kroky ďalšieho rozvoja školstva, pri ktorých realizácii bude mať tento systém nezastupiteľnú úlohu, si budú vyžadovať jeho revíziu z hľadiska posúdenia nakoľko je schopný plniť požadované úlohy a jeho prípadnú úpravu.

- c) vypracovať profesijné štandardy začínajúcich učiteľov a skvalitniť prípravu na učiteľské povolanie (vrátane úpravy opisov príslušných študijných odborov) tak, aby už absolventi boli schopní zabezpečovať výchovno-vzdelávací proces v súlade so štátnym vzdelávacím program pre príslušný druh alebo typ školy a stupeň vzdelania, na ktorý bola ich príprava zameraná,
- d) zabezpečiť dostatočný objem praktického vyučovania pri príprave budúcich učiteľov (pedagogická prax by mala tvoriť 20 – 40% štúdia),
- e) zabezpečiť vysokú mieru náročnosti na štúdium učiteľstva vrátane prijímacieho konania,
- f) prípravu učiteľov na všetkých stupňoch vzdelávania zabezpečovať v rozhodujúcich oblastiach učiteľmi, ktorí získali profesijné kompetencie minimálne učiteľa s prvou atestáciou,
- g) poskytovať národné štipendiá pre kvalitných študentov učiteľstva, za predpokladu že po skončení štúdia nastúpia na učiteľskú dráhu a dohodnutý počet rokov na nej zotrviajú,
- h) po absolvovaní pregraduálnej prípravy zabezpečiť ďalší profesijný rozvoj a kariérny rast aj s využitím osvojovania si príkladov najlepšej praxe.

(162) Zlepšenie pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov je v odôvodnených prípadoch potrebné podporiť aj úpravou financovania príslušných programov.

Úloha RŠ-2-2: Prijat' opatrenia na zvýšenie a trvalú udržateľnosť atraktívnosti učiteľského povolania.

(163) Povolanie učiteľa sa v minulosti vnímalo ako atraktívne. Dnes je však situácia iná, čo je pre budúcnosť Slovenska veľmi negatívna správa. Podľa prieskumu spoločnosti GfK Slovakia z roku 2009, do ktorého sa zapojili mladí ľudia vo veku 15 – 25 rokov, sa atraktivita povolania u mužov a žien líši. Medzi prvými piatimi povolaniami sa však ani u jedného pohlavia nevyskytlo učiteľské povolanie.

(164) Atraktívnosť učiteľského povolania závisí od viacerých faktorov. Ide najmä o finančné ocenenie, kredit zamestnávateľa („dobrá škola“), pracovné prostredie a spoločenské uznanie. Atraktivitu povolania však ovplyvňujú aj ľudia, ktorí toto povolanie v súčasnosti vykonávajú, teda existujúci učitelia. Prichádzajú do kontaktu s veľkou časťou obyvateľov Slovenska a ich výkon a profesionalita takto priamo ovplyvňuje postoj verejnosti, ktorý je jedným z dôležitých faktorov potrebných zmien.

(165) Na zvýšenie atraktivity učiteľského povolania bude ministerstvo riešiť aj nasledovné čiastkové úlohy:

- a) skvalitniť výber budúcich učiteľov a pregraduálnu prípravu,
- b) do roku 2020 postupne upraviť nástupný plat učiteľa na priemernú výšku začínajúcich zamestnancov v ostatných povolaniach, v ktorých sa vyžaduje získanie rovnakého stupňa vzdelania,
- c) zvýšiť dôraz na kariérny systém v prepojení na odmeňovanie,
- d) do roku 2020 postupnými krokmi zvyšovať platy učiteľov tak, aby priemerný plat učiteľov s vysokoškolským vzdelaním dosiahol najmenej 75% priemerného platu ostatných povolaní, v ktorých sa vyžaduje vysokoškolské vzdelanie,

- e) vyňať odmeňovanie učiteľov zo zákona č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a riešiť ho v rámci zákona č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch; dôvodom je umožniť podrobnejšie zohľadnenie výkonu činnosti učiteľa pri určovaní jeho ohodnotenia,
- f) zvyšovať spoločenský status učiteľa aj mediálnym pôsobením, prezentáciou a ocenením pozitívnych príkladov (Zlatý AMOS, Učiteľ – legenda, Inovatívni učitelia), a to aj v spolupráci s inými subjektmi,
- g) zabezpečiť zdravotnú starostlivosť pre pedagogických a odborných zamestnancov poskytovaním rekondičných pobytov.

Úloha RŠ-2-3: Zabezpečiť možnosti ďalšieho profesijného rozvoja pre pedagogických a odborných zamestnancov.

(166) Jedným z dôležitých kritérií pre atraktivnosť povolania je existencia kariérneho systému v jeho rámci. Slovensko má vypracovaný systém profesijného rozvoja pedagogických a odborných zamestnancov v kariérnom systéme. Existuje však ešte len krátky čas na to, aby sa dali na základe jeho hodnotenia prijímať definitívne závery o jeho vhodnosti.

(167) Zásadným problémom súčasného systému je však neexistencia profesijných štandardov. Ich vytvorenie je predpokladom na dosiahnutie dvoch cieľov:

- a) Skvalitnenie pregraduálnej prípravy pedagogických a odborných zamestnancov, nakoľko profesijný štandard začínajúceho zamestnanca je zároveň kritériom na akreditáciu príslušných študijných programov.
- b) Zvýšenie kvality výchovno-vzdelávacieho procesu na základe rastu kvality pedagogických zamestnancov v praxi.

(168) Pre skvalitnenie profesijného rastu je potrebné plniť nasledovné čiastkové úlohy:

- a) sprísniť proces akreditácie programov kontinuálneho vzdelávania s ohľadom na rozvoj profesijných kompetencií, alebo poskytovanie nových profesijných kompetencií; programy prísne špecifikovať na konkrétne cieľové skupiny; zabezpečiť možnosti spätnej väzby od účastníkov vzdelávania,
- b) sprísniť požiadavky na odborného garanta a kontrolu kvality a priebehu programu kontinuálneho vzdelávania,
- c) objektivizovať jednotlivé skúšky, na základe ktorých sa zamestnanec posúva do vyššieho kariérového stupňa,
- d) zvýšiť kontrolnú a plánovaciu činnosť riaditeľov škôl v oblasti kontinuálneho vzdelávania ich zamestnancov.

1.2.2.3 Kvalitná výchova a vzdelávanie

(169) Kvalitná výchova a vzdelávanie je jadrom stanoveného strategického cieľa v oblasti školstva a dotýka sa všetkých jeho segmentov.¹⁴ Spočíva na viacerých pilieroch. Zopakujeme, že najdôležitejším pilierom je kvalita učiteľov, ktorá je predmetom osobitného čiastkového cieľa. Za druhý najdôležitejší pilier pokladáme obsah vzdelávania určený najmä vzdelávacími programami. Dôležitú úlohu hrá monitorovanie a hodnotenie procesu výchovy a vzdelávania

¹⁴) Osobitný problém predstavuje segment odborného vzdelávania a prípravy, ktorý je vyčlenený ako samostatný čiastkový cieľ.

poskytujúce nevyhnutnú spätnú väzbu. Ďalším dôležitým faktorom je prístup žiakov k vzdelávaciemu obsahu, a to tak vo forme klasických učebníc, ako aj v digitalizovanej multimediálnej podobe.

(170) Ako ukazujú výskumy, na konečné výsledky výchovného a vzdelávacieho procesu má veľký vplyv aj predškolská výchova. Preto jej v rámci navrhovaných systémových krokov venujeme osobitnú pozornosť.

(171) Veľmi efektívnym zdrojom skvalitňovania vzdelávacích systémov je aj šírenie a preberanie najlepších postupov, a to tak v rámci danej krajiny, v našom prípade Slovenska, ako aj zo zahraničia.

(172) Uvedená stručná charakteristika vedie k nasledujúcim hlavným úlohám na zabezpečenie plnenia zámeru „kvalitná výchova a vzdelávanie“:

Úloha RŠ-3-1: Uskutočniť zmeny v systéme a obsahu vzdelávania tak, aby školstvo pripravovalo žiakov na život v podmienkach rýchlo sa meniaceho sveta.

(173) Pri úvahách o obsahu vzdelávania je potrebné si uvedomiť, že očakávania jednotlivých zainteresovaných subjektov nie sú totožné: iné očakávania má žiak v konkrétnom veku, iné očakávania má jeho rodič, iné očakávania potenciálny zamestnávateľ a iné očakávania škola vyššieho stupňa. Prvým predpokladom naplňania očakávaní je poznať ich, preto je potrebné ich nepretržite získavať z objektívnych zdrojov, a to tak na úrovni školy, ako aj na úrovni decíznych orgánov.

(174) Pretrvávajúcim problémom sa javí, že

- a) štát si prostredníctvom štátnych vzdelávacích programov na úrovniach ISCED 0, ISCED 1, ISCED 2 a ISCED 3 platných od roku 2008 objednáva veľké množstvo učiva spracovaného nejednotným spôsobom v podobe vzdelávacích štandardov,
- b) v štátnych vzdelávacích programoch sa uprednostňujú rozsiahle encyklopedické vedomosti pred rozvíjaním praktických zručností a postojov žiakov,
- c) žiaci majú veľmi dobré vedomosti, no nedokážu ich dostatočne využiť v praktickom živote,
- d) žiaci majú problém so získavaním informácií z viacerých zdrojov a najmä s ich spracúvaním,
- e) žiaci v medzinárodných meraniach dosahujú výsledky nižšie, ako je priemer Európskej únie; dlhodobo evidujeme relatívne nízku úspešnosť 15-ročných žiakov v medzinárodnom meraní PISA (2003 – 2009),
- f) systém sa príliš sústreďuje na predmetové vzdelávanie a následne absentuje integrácia obsahu výchovy a vzdelávania; pri nastavovaní obsahu vzdelávania podľa vzdelávacích oblastí sa integrácia obsahu zabezpečuje lepšie,
- g) nastavenie rámcových učebných plánov z pohľadu časového rámca sa taktiež javí ako problém, ku ktorému nie je ukončená odborná diskusia; jej predmetom sú otázky ako: Je správnejšie nastavenie rámcových učebných plánov po stupňoch vzdelania alebo po ročníkoch? Má byť pri ich stanovení rovnaký prístup v rámci primárneho a nižšieho stredného vzdelávania (povinné vzdelávanie) ako pri vyššom strednom vzdelávaní? Nemalo by sa v rámci povinného vzdelávania zohľadňovať právo žiakov na poskytovanie takéhoto vzdelávania v rovnakej kvalite? Má byť autonómia základnej školy v oblasti tvorby vzdelávacieho obsahu rovnaká ako u strednej školy?

- h) podnety z praxe hovoria, že veľkým problémom vo vzdelávaní, najmä menej úspešných žiakov je povinné vyučovanie dvoch cudzích jazykov vo všetkých druhoch škôl bez rozdielu; z uvedeného dôvodu je potrebné zvážiť, či je táto povinnosť nevyhnutná pre všetky skupiny žiakov bez ohľadu na ich rozvojové možnosti a schopnosti, keď z výsledkov štúdie PISA vieme, že cca 23% populácie je tzv. funkčne negramotných, t. j. nevládajú funkčne ani svoj materinský jazyk,
- i) včasná stratifikácia slovenského vzdelávacieho systému je problém, ktorý výrazne ovplyvňuje výsledok; relatívne veľký počet najlepších žiakov odchádza na gymnáziá s 8-ročnou dĺžkou štúdia alebo 5-ročnou dĺžkou štúdia, čo má síce pozitívny dopad na výšku dosiahnutého stupňa vzdelania týchto žiakov, ale v skutočnosti negatívny dopad na žiakov zostávajúcich v hlavnom prúde a v konečnom dôsledku aj vzdelanostnú úroveň celej spoločnosti.

(175) Dôležitým faktorom ovplyvňujúcim dopad socio-ekonomického prostredia žiaka na jeho vzdelávací výstup je sloboda výberu školy. Úspešné vzdelávacie systémy, ktorým sa darí tento vplyv eliminovať, obmedzujú slobodu len na výber medzi verejnou školou (štátna škola), alebo neverejnou školou (cirkevná alebo súkromná škola). Určením verejnej školy (spádová základná škola) sa obmedzuje selekcia žiakov. Žiaci takejto školy sú približne z rovnakého socio-ekonomického zázemia, ako sú rodiny obývajúce obslužné územie školy.

(176) Riešenie stanovenej hlavnej úlohy bude pozostávať z riešenia nasledovných čiastkových úloh:

- a) prepracovať a zredukovať vzdelávacie štandardy jednotlivých ŠVP tak, aby spĺňali minimálne obsahové a výkonové požiadavky pre príslušný stupeň vzdelania a zároveň čo najlepšie napĺňali očakávania žiakov, rodičov, zamestnávateľov alebo vyšších stupňov škôl,
- b) stanoviť merateľné ukazovatele plnenia vzdelávacích štandardov; v prvej fáze sa zamerať na stupne všeobecného vzdelávania vrátane všeobecno-vzdelávacej časti odborného vzdelávania,
- c) obsah vzdelávania v základných školách upraviť tak, aby sa zameranie slovenského jazyka a literatúry presunulo od zameranosti na znalosti gramatiky a literatúry na zručnosti a stratégie potrebné na tvorivé a kritické pochopenie písaného textu, tabuľky alebo grafu a ich následné spracovanie a využitie v reálnych situáciách,
- d) rámcové učebné plány jednotlivých ŠVP nastaviť s ohľadom na poskytovaný stupeň vzdelania podľa vzdelávacích oblastí,
- e) pri vzdelávaní klásť viac dôrazu na individuálnu iniciatívu žiakov, tvorbu prezentácií a na motiváciu k samoštúdiu, a to už od základných škôl,
- f) podporiť organizovanie a záujem žiakov o vedomostné súťaže (napríklad predmetové olympiády) a aktivity pripravujúce žiakov na tieto súťaže (napríklad korešpondenčné semináre, sústredenia pre riešiteľov a pod.),
- g) zvýšiť dôraz na vzdelávanie v matematike ako v kľúčovom predmete na 2. stupni základných škôl a na stredných školách; v odbornom školstve klásť pri vyučovaní matematiky dôraz aj na jej konkrétne aplikácie v príslušnej oblasti,
- h) zaviesť vzdelávanie v oblasti podnikania a finančnej gramotnosti,
- i) zaviesť povinné vyučovanie druhého cudzieho jazyka len vo vybraných študijných odboroch resp. školách, napr. v študijných odboroch stredných škôl ukončených

maturitnou skúškou; v ostatných prípadoch vyučovať druhý cudzí jazyk len na voliteľnej báze,

- j) zvyšovať autonómiu škôl v oblasti výchovy a vzdelávania; úmerne s tým zvyšovať účinnosť nástrojov na sledovanie výsledkov a zodpovednosti zodpovedných subjektov (riaditeľ, zriaďovateľ) za dosahovanie stanovených cieľov (accountability),
- k) na základe exitujúcich analýz pozitív a negatív stratifikovaného systému prehodnotiť ďalší postup v oblasti gymnázií s osemročnou dĺžkou štúdia; zvýšenú podporu venovať rozvoju bilingválnych gymnázií,
- l) legislatívne jednoznačne vymedziť kompetencie Kurikulárnej rady ako odborného, apolitického orgánu, ktorý sa vyjadruje k zásadným otázkam výchovy a vzdelávania; Kurikulárna rada sa bude podieľať na tvorbe a zameraní vzdelávacieho obsahu hlavne prostredníctvom nového Národného programu výchovy a vzdelávania na nasledujúcich 10 až 15 rokov, ktorý sa bude v pravidelných intervaloch inovovať a následne posudzovaním jednotlivých štátnych vzdelávacích programov,
- m) zvážiť legislatívnu úpravu plnenia povinného vzdelávania v spádovej škole určenej obcou, v ktorej má zákonný zástupca trvalý pobyt; ponechať možnosť voľby inej školy z pohľadu zriaďovateľa (cirkevná, súkromná), alebo ak spádová škola nemôže zohľadniť špeciálne vzdelávacie potreby žiaka napr. individuálnou integráciou alebo vzdelávaním poskytovaným v špeciálnej triede.

Pri riešení uvedených čiastkových úloh bude potrebné venovať podstatne vyššiu pozornosť manažmentu realizácie zmien, aby prebiehali plynulo, nenarúšali chod vzdelávacieho procesu a aby na ne boli pedagogickí zamestnanci patrične pripravení.

Úloha RŠ-3-2: Zabezpečiť interné aj externé monitorovanie a hodnotenie kvality výchovy a vzdelávania.

(177) Externé a interné monitorovanie a hodnotenie kvality chápeme ako evaluačné nástroje, ktoré môžu spĺňať niekoľko úloh, ako napr. vo vzťahu k žiakovi rozlišujúcu alebo overovaciu (certifikačnú) alebo vo vzťahu ku školám triediacu alebo porovnávaciu. Pritom na hodnotenie a riadenie vzdelávacieho systému decíznym orgánom nie je potrebné celoplošné meranie alebo testovanie. Tento cieľ plní aj dobre uskutočnené pilotné meranie, ktoré je vo všeobecnosti efektívnejšie ako plošné meranie.

(178) Slovenská republika využíva celoplošné testovanie ako certifikačné (napr. externá časť maturitnej skúšky), porovnávacie (možnosť zostavovanie rebríčkov podľa zvolených kritérií) a aj ako spätnú väzbu pre zúčastnené školy. Po zavedení merania v 5. ročníku základnej školy bude využívané aj na meranie pridanej hodnoty, čo považujeme za jeden z najobjektívnejších ukazovateľov kvality školy.

(179) Na uskutočňovanie monitorovania a hodnotenia kvality výchovy a vzdelávania na úrovni štátnych programov si ministerstvo zriadilo Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (ďalej len „NÚCEM“) a okrem neho, môže monitorovanie a hodnotenie kvality výchovy a vzdelávania taktiež uskutočňovať škola alebo školské zariadenie, Štátna školská inšpekcia a ministerstvo zdravotníctva pre odbornú zložku prípravy vzdelávania pre zdravotnícke odbory na stredných zdravotníckych školách.

(180) Ako je uvedené vyššie, v súčasnosti vykonávame externé meranie na výstupoch stupňov vzdelania ISCED 3A (maturita), ISCED 2A (Testovanie 9). Potrebným sa javí hodnotenie kvality z pohľadu rezultatívnej efektivity vzdelávania t. j. prostredníctvom pridanej hodnoty. Pretože merať výsledky a efektívnosť vzdelávania je vzhľadom na

špecifickosť tejto oblasti veľmi obtiažne, definícia pridanej hodnoty bude musieť tento fakt zohľadňovať. V súvislosti s meraním pridanej hodnoty je problémom tiež skutočnosť, že nemáme zavedené celoplošné testovanie po každom stupni vzdelania - chýba nám testovanie na výstupe ISCED 1. Ak by sme chceli ísť úplne do detailu, chýba nám aj testovanie na výstupe ISCED 2C a 3C (učebné odbory pripravujúce absolventov priamo pre prax).

(181) Hodnoteniu kvality vzdelávania v základných a stredných školách sa venuje projekt, ktorý uskutočňuje NÚCEM z prostriedkov ESF: „Hodnotenie kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania“ a ktorý je zameraný na externé hodnotenie a obdobie jeho realizácie je jún 2010 až máj 2013. Taktiež Štátna školská inšpekcia (ŠŠI) od 1. 10. 2009 realizuje v rámci projektov EÚ významný národný projekt „Externé hodnotenie kvality škôl podporujúce sebahodnotiace procesy a rozvoj škôl“. Projekt má niekoľko fáz a potrvá do roku 2013.

(182) Monitorovanie a hodnotenie kvality výchovy a vzdelávania sa neuskutočňuje len „zvonka“, ale aj „z vnútra“ t. j. sebahodnotením alebo autoevalváciou. Na základe medzinárodných skúseností je pre rast kvality vzdelávacieho systému mechanizmus kvalitnej autoevalvácie škôl podstatne efektívnejší ako mechanizmus externej evalvácie.

(183) Aby sa ciele výchovy a vzdelávania neorientovali len na zabezpečenie dobrých výsledkov v testovaní, väčšina úspešných vzdelávacích systémov využíva kombináciu obidvoch mechanizmov evalvácie s tým, že kontrola štátu nad úrovňou výchovy a vzdelávania sa spája s poskytovaním poradenskej činnosti a tzv. „štátnym dohľadom“ nad školami s dlhodobými nedostatkami vzdelávacími výsledkami žiakov.

(184) Orientácia len na „výkon“ vo výchove a vzdelávaní nie je trvalo udržateľná, výchova a vzdelávanie má aj formatívne úlohy. Z uvedeného dôvodu sa javí ako potreba zaviesť systém merania (monitorovania) výstupov v oblasti formovania postojov žiakov a emocionálnej inteligencie.

(185) V neposlednom rade je dôležité, aby monitorovanie a hodnotenie kvality výchovy a vzdelávania bolo spätnou väzbou pre zodpovedných, t. j. pre samotných učiteľov, manažment školy, zriaďovateľa až po ministerstvo.

(186) V záujme skvalitnenia týchto procesov je potrebné v ďalšom období sa v oblasti interného a externého monitorovania a hodnotenia kvality výchovy a vzdelania zamerať na tieto úlohy:

- a) vypracovať indikátory kvality výchovy a vzdelávania jednoducho aplikovateľné v školskej praxi,
- b) vypracovať model autoevalvácie škôl na základe oblastí a indikátorov kvality a prepojiť ich s externou evalváciou,
- c) vytvoriť databázu nástrojov umožňujúcich meranie pridanej hodnoty vo vzdelávaní každého žiaka (meranie po 4. a 9. ročníku základnej školy, maturita, osobné portfólio žiaka),
- d) vytvoriť prostredie, v rámci ktorého po zhodnotení výsledkov v externých celoštátnych meraniach výchovno-vzdelávacích výsledkov žiakov dokážu školy identifikovať svoje silné a slabé stránky s motiváciou eliminovať vplyvy znižujúce aktuálne dosahovanú úroveň,
- e) zaviesť mechanizmus „špeciálneho dohľadu“ nad školami, ktoré nie sú schopné závažné nedostatky vo výchove a vzdelávaní a/alebo v riadení odstrániť bez externej

pomoci, ktorého súčasťou bude aj stratégia na ich zlepšenie (vytvoriť sieť najlepších učiteľov praktikov s rozvinutými didakticko-metodickými kompetenciami),

- f) uskutočňovať prieskumy spokojnosti s výchovou a vzdelávaním u odberateľov – žiaci, študenti, rodičia, zamestnávateľia, vyššie stupne škôl,
- g) venovať trvalú pozornosť opatreniam na zabezpečenie objektívnosti externých meraní z hľadiska spôsobu ich implementácie (nezávislý dozor),
- h) zabezpečiť plnenie úloh, ktoré vyplynú z ukončených národných projektov NÚCEM-u a ŠŠI.

Úloha RŠ-3-3: Zlepšiť podmienky v prístupe k vzdelávaciemu obsahu.

(187) Prístup ku vzdelávaciemu obsahu vnímame z dvoch pohľadov, a to z pohľadu učiteľa a z pohľadu žiaka (resp. jeho rodiča).

(188) Rodič žiaka má právo žiadať, aby sa v rámci výchovy a vzdelávania v škole alebo v školskom zariadení poskytovali deťom a žiakom informácie a vedomosti v súlade so súčasným poznaním sveta a v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania podľa školského zákona. Učitelia by teda nemali poznať len najnovšie informácie, trendy, inovácie z oblasti pedagogiky, psychológie, metodiky vyučovania, ale i z hľadiska obsahu predmetov, ktoré vyučujú. Učitelia by mali mať prístup k najnovším informáciám, a to prostredníctvom knižnickej a časopiseckej literatúry, prístupom k internetu, rozmnožovacej a telekomunikačnej technike. Len takíto učitelia môžu byť zároveň aj tvorcami samotného obsahu výchovy a vzdelávania prostredníctvom rozpracovania vzdelávacích štandardov štátnych vzdelávacích programov do učebných osnov školských vzdelávacích programov. Len takíto učitelia potom môžu byť dobrými autormi učebníc a učebných textov, len takíto učitelia môžu byť nositeľmi dobrej kvality výchovy a vzdelávania.

(189) Z pohľadu žiaka ako prijímateľa je možné obsah vzdelávania sprostredkovať ústne prostredníctvom výkladu učiteľa, v tlačenej podobe vo forme učebníc alebo učebných textov, v digitálnej podobe ako text, obrázky, videá, prezentácie a pod.

(190) Prístup k vzdelávaciemu obsahu prostredníctvom učebníc, učebných textov a pracovných zošitov upravuje školský zákon v súčasnosti tak, že v školách sa používajú len učebnice schválené alebo odporúčané ministerstvom. Toto ustanovenie možno chápať ako krok dozadu, nakoľko je presnou kópiou ustanovenia § 40 školského zákona schváleného v roku 1984, ktorého novela však od roku 1990 umožňovala používať aj iné učebnice, t. j. aj neschválené alebo neodporúčané ministerstvom.

(191) Problémom sa javí aj pomerne malý trh, ktorý znamená aj nižšiu nákladovosť, čo cenu učebníc zvyšuje. Ak by sa podarilo zosúladiť vzdelávací štandard napríklad v rámci nízko nákladových učebníc pre vybrané predmety, alebo dokonca pre celý stupeň vzdelania s nám najbližším vzdelávacím systémom Českej republiky, zvýšil by sa tak učebnicový trh a po dohode s českou stranou by naši vydavatelia mohli učebnice v českej mutácii umiestňovať na ich trhu a českí vydavatelia v slovenskej jazykovej mutácii na Slovensku. Zvýšila by sa tak konkurencia, znížila by sa cena a v konečnom dôsledku by sa zvýšila kvalita. Obdobne by sa dalo postupovať aj s ďalšími susednými krajinami.

(192) Prístup k obsahu vzdelávania prostredníctvom učebníc, ale aj s využitím prostriedkov digitálneho vzdelávacieho obsahu je momentálne najviac vnímaný a medializovaný problém spojený s reformou výchovy a vzdelávania. Pre riešenie problémov v tejto oblasti je potrebné zamerať sa na nasledovné čiastkové úlohy:

- a) postupne uvoľniť trh s učebnicami a ponechať výber učebníc na školy (nákup učebníc v rámci možností rozpočtu školy) s dôrazom na efektívne využívanie pridelených finančných prostriedkov; dĺžka postupného prechodu na nový mechanizmus bude ovplyvnená objemom disponibilných finančných prostriedkov na tento účel,
- b) kompetenciu posudzovať súlad používaných učebníc, učebných textov a pracovných zošitov s cieľmi a princípmi výchovy a vzdelávania a štátnymi vzdelávacími programami presunúť na riaditeľov škôl,
- c) v prechodnom období ponechať posudzovanie súladu učebníc, učebných textov a pracovných zošitov s cieľmi a princípmi výchovy a vzdelávania a štátnymi vzdelávacími programami ministerstvu; odborné posudzovanie realizovať prostredníctvom Štátneho pedagogického ústavu, Štátneho inštitútu odborného vzdelávania, príp. pracoviskami vysokých škôl alebo Slovenskej akadémie vied na základe vopred stanovených kritérií; v tomto období viesť register a zverejňovať zoznam odporúčaných učebníc, učebných textov a pracovných zošitov pre školy a podporovať zverejňovanie odporúčaných učebníc, učebných textov a pracovných zošitov aj v digitálnej podobe,
- d) postupne vytvoriť centrálny archív digitálneho vzdelávacieho obsahu a umožniť školám prístup k nemu,
- e) zlepšiť podmienky tvorby a využívania digitálneho obsahu, rozvoj digitálnych kompetencií potrebných na vyhľadávanie a účinné spracúvanie informácií; zabezpečiť, aby softvér používaný pri vyučovaní, mohol žiak používať aj doma, napríklad na vypracovávanie domácich úloh,
- f) pri riešení problematiky učebníc využiť kapacity odborných autorít v jednotlivých oblastiach (napríklad Asociáciu učiteľov slovenského jazyka, príslušné asociácie učiteľov cudzích jazykov, Slovenskú matematickú spoločnosť v oblasti matematiky a pod.),
- g) osloviť Českú republiku s cieľom vytvoriť bilaterálnu pracovnú skupinu pre zosúladenie vybraných vzdelávacích štandardov štátnych vzdelávacích programov SR respektíve rámcových vzdelávacích programov ČR.

Úloha RŠ-3-4: Skvalitniť systém predškolskej výchovy a vzdelávania.

(193) Úspešné vzdelávacie systémy vo významnej miere podporujú poskytovanie predprimárneho vzdelávania ako jeden z predpokladov dosahovania lepších výsledkov vo výchove a vzdelávaní. V prevažnej miere ide o dobrovoľné „zaškoloňovanie“ najmä 4 – 6 ročných detí.

(194) Podiel 5-ročných detí v materských školách v SR klesol z 84,7 % v roku 2004 na 81,4 % v súčasnosti. Od roku 2004 sa výrazne znížilo zastúpenie najmladších detí (vo veku od 2 do 3 rokov) v predprimárnom vzdelávaní. Podiel detí mladších ako 3 roky klesol z 20,6 % v roku 2004 na 7,8 % v roku 2010. Od roku 2007 sa mierne znížilo aj zastúpenie 3 - 4-ročných detí. Ukazovateľ hrubej zaškolenosti¹⁵ poklesol z 0,93 v roku 2004 na 0,86 v roku 2010.

(195) Európska komisia uvádza, že „predprimárne vzdelávanie vykazuje najväčšiu návratnosť, pokiaľ ide o sociálnu adaptáciu detí. Členské krajiny by preto mali viac

¹⁵ Hrubá zaškolenosť sa vypočítava ako podiel celkového počtu detí v materskej škole (okrem špeciálnych tried) a skutočného počtu detí vo veku 3 – 5 rokov v SR (podľa údajov Štatistického úradu SR). Do celkového počtu detí v materskej škole sa zaráčavajú aj deti mladšie ako 3 roky a staršie ako 5 rokov, ktoré v danom roku navštevujú materskú školu.

investovať do predprimárneho vzdelávania ako efektívneho prostriedku, ktorý predstavuje základ pre ďalšie vzdelávanie, je prevenciou predčasného ukončovania školskej dochádzky a zvyšuje spravodlivosť výsledkov a celkovú úroveň zručností.“¹⁶

(196) Potrebu predškolskej výchovy a vzdelávania (predprimárneho vzdelávania) si uvedomuje EÚ aj v rámci definovania piatich cieľov v oblasti vzdelávania do roku 2020 a stanovila, že aspoň 95% detí vo veku od štyroch rokov do veku, v ktorom majú začať povinnú školskú dochádzku, by sa malo zúčastniť predprimárneho vzdelávania.

(197) Veľkú úlohu zohráva predprimárne vzdelávanie u detí so sociálne znevýhodneného prostredia. Problémom v SR je

- a) celkové znižovanie zaškolenosti detí, ktoré sa týka najmä detí zo sociálne znevýhodneného prostredia,
- b) nízke kapacity existujúcej siete materských škôl, ale aj nezaujem rodičov (najmä z marginalizovaných komunít) o predškolskú výchovu a vzdelávanie,
- c) samospráva aj v nadväznosti na vtedajšiu štátnu politiku v mnohých prípadoch upravovala kapacitu svojich materských škôl aj podľa stupňa nezamestnanosti vo svojich regiónoch s odôvodnením, že materské školy sú len pre deti zamestnaných rodičov,
- d) z dôvodu nízkej kapacity sa materské školy dostali do situácie, že musia uprednostňovať pri prijímaní detí zamestnaných rodičov,
- e) školský zákon ukladá prednostne prijímať deti, ktoré majú rok pred začiatkom plnenia povinnej školskej dochádzky, a tak sa kapacity pre deti 3 - 4 ročné a deti zo sociálne znevýhodneného prostredia ešte viac znížili.

(198) Územná samospráva bola prinútená vykonávať niektoré racionalizačné opatrenia na základe zvyšujúcich sa nákladov na výchovno-vzdelávaciu činnosť v materských školách. Systém odmeňovania pedagogických zamestnancov, teda aj učiteliek v materských školách, je riadený centrálné zákonom, ale financovanie materských škôl je riešené z rozpočtu samosprávy t. j. nie je napojené na štátny rozpočet. Percentuálny podiel príjmu obcí na prerozdelení príjmu z daní fyzických osôb sa nezmenil, ale odmeňovanie pedagogických zamestnancov sa v podstate od roku 2003 každoročne zvyšuje a zároveň sa osobné náklady zvyšujú aj znižujúcim sa priemerným počtom detí v triede materskej školy a následným znižujúcim sa počtom detí na učiteľa.

(199) Postupný pokles počtu detí na učiteľku nastal od roku 2004. Následne nastal prudší pokles v roku 2008, a to v spojení s účinnosťou nového školského zákona, ktorý pomerne razantne znížil maximálne počty detí v triedach.

(200) Najrazantnejší pokles v maximálnych počtoch, a to až o 21,5%, je v triedach pre deti od päť do šesť rokov, teda tam, kde sa javí najväčšia potreba kapacít. V záujme zvyšovania efektivity je vhodné, aby bolo v kompetencii riaditeľa materskej školy povoliť za stanovených podmienok prekročiť súčasné maximálne počty detí v triede.

(201) Dôvodom na neumiestňovanie detí do materských škôl sú aj náklady spojené s denným pobytom detí, ktoré podstatne zvyšujú náklady na stravu. Tieto náklady výrazne preyšujú mesačný príspevok na čiastočnú úhradu nákladov za výchovu a vzdelávanie. Jedným z možných riešení existujúceho nepriaznivého stavu je širšie uplatňovanie poldennej a niekoľko hodinovej výchovy a vzdelávania.

¹⁶ Európska komisia 2006: Účinnosť a spravodlivosť v európskych systémoch vzdelávania a odbornej prípravy.

(202) V záujme dosiahnutia pozitívnych zmien v oblasti predprimárneho vzdelávania je potrebné zamerať sa na realizáciu nasledovných úloh:

- a) vytvoriť podmienky pre možnosť zavedenia bezplatného zaškolenia v materskej škole od 4. roku veku, t. j. bez príspevku zákonného zástupcu na čiastočnú úhradu výdavkov materskej školy,
- b) skvalitniť predškolskú a školskú diagnostiku, na základe ktorej s cieľom zvýšenia objektívnosti odporúčaní v oblasti odkladu plnenia povinnej školskej dochádzky, zaradovania detí do nultých ročníkov, do špeciálnych škôl atď.),
- c) vytvoriť postupne podmienky na to, aby sa SR priblížila čo najbližšie k 100 % zaškolenosti detí v materskej škole jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky s využitím možnosti domáceho predprimárneho vzdelávania,
- d) sústrediť sa na rozvoj inkluzívnej výchovy a vzdelávania v materských školách ako najefektívnejšieho nástroja na odstraňovania sociálnej exklúzie,
- e) stratégiu v oblasti počtu detí na učiteľa v materskej škole v záujme efektivity procesov a možnosti zvyšovania odmeňovania učiteliek v MŠ upraviť tak, aby sa počet detí na učiteľa zo súčasných 12,5 postupne zvyšoval na úroveň OECD (posledný údaj predstavuje 14,4 detí/učiteľa).

Úloha RŠ-3-5: Vytvoriť podmienky na preberanie najlepších postupov (best practices), a to tak v národnom, ako aj medzinárodnom kontexte.

(203) Analýza McKinsey & Company odporúča, aby sa vzdelávací systém, ktorý sa chce zlepšiť z úrovne dobrý na úroveň výborný sústredil viac na procesy. Jednou z možností ako to dosiahnuť je aj využívanie resp. preberanie najlepších postupov z iných škôl, ako aj iných vzdelávacích systémov. Tento mechanizmus by sa mal uskutočňovať v rámci školy (vzájomná hospitácia učiteľov v rámci vyučovacích predmetov alebo vzdelávacích oblastí) samotnou prácou metodických združení a predmetových komisií, medzi školami podobným mechanizmom ako v rámci škôl, otvorené hodiny, súťaže a podobne.

(204) Súťaže môžu v oblasti výmen „best practices“ zohrať významnú úlohu aj v medzinárodnom meradle, Slovensko má v tejto oblasti už dlhoročnú a úspešnú tradíciu. Podobnú funkciu môžu zohrávať aj výmenné programy medzi strednými školami Slovenskej republiky a strednými školami iného členského štátu EÚ alebo strednými školami štátu, ktorý nie je členským štátom EÚ.

(205) S cieľom podpory najlepšej praxe sa v budúcnosti sústredí pozornosť na plnenie týchto úloh:

- a) vytvoriť a zverejniť databázu najlepších skúseností (best practices) v rámci didaktík jednotlivých vyučovacích predmetov, činností pedagogických zamestnancov – špecialistov a pod.,
- b) vytvoriť efektívny mechanizmus na podporu národných a medzinárodných súťaží žiakov jednotlivých druhov a typov škôl,
- c) vytvoriť a podporovať výmenné stáže učiteľov a odborných zamestnancov medzi školami SR a so školami v zahraničí,
- d) identifikovať prostredníctvom merateľných kritérií najlepších učiteľov a následne rozšíriť ich praktické skúsenosti napríklad aj prostredníctvom médií a internetu (realizovať projekt Rozširovanie skúseností najlepších učiteľov),

- e) mediálne vyzdvihovať, oceňovať a propagovať najlepších pedagógov napríklad podporou už existujúcich projektov ako je „Zlatý ÁMOS“, a tiež vytvorením nových projektov ako napríklad „Učiteľ – legenda“.

1.2.2.4 Kvalitné a relevantné odborné vzdelávanie a príprava reagujúce na aktuálne a očakávané potreby praxe

(206) Aj keď odborné vzdelávanie a príprava tvoria len jeden zo segmentov školstva, definujeme zvyšovanie jeho kvality a relevantnosti ako osobitný cieľ, pretože je jediným segmentom, ktorý pripravuje svojich absolventov priamo pre prax.

(207) Pri odbornom vzdelávaní a príprave je dôraz kladený viac na praktické zručnosti, skúsenosti a návyky ako na teoretické vedomosti. Z uvedeného dôvodu musí byť súčasťou vzdelávacích programov stredných odborných škôl, na ktorých sa odborné vzdelávanie a príprava uskutočňuje, aj praktické vyučovanie zamerané na získanie príslušných praktických zručností, skúseností a návykov. Toto praktické vyučovanie je najúčinnnejšie, keď sa vykonáva priamo vo firmách.

(208) Základnou podmienkou efektívnosti segmentu odborného vzdelávania a prípravy je jeho schopnosť reagovať na meniace sa potreby trhu práce. Splnenie tejto podmienky si vyžaduje pravidelné analýzy údajov o vývoji trhu práce a úzku spoluprácu so zamestnávateľmi. Dôležitosť takejto spolupráce stúpa v dôsledku zvýšenej dynamiky zmien potrieb trhu práce. Pri tvorbe uvedených analýz je potrebné brať do úvahy potenciálny konflikt záujmov na strane zamestnávateľov spočívajúci v tom, že každý zamestnávateľ má prirodzenú tendenciu získať čo najviac najkvalitnejších absolventov pre prácu vo svojom odbore bez ohľadu na potreby zvyšku ekonomiky a spoločnosti.

(209) Hlavnými úlohami pri napĺňaní stanoveného zámeru v oblasti odborného vzdelávania a prípravy sú:

Úloha RŠ-4-1: Zvýšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy tak, aby jeho absolventi boli schopní bezprostredne po skončení štúdia priamo vstúpiť do pracovného procesu.

(210) Vo všeobecnosti môžeme povedať, že kvalita odborného vzdelávania a prípravy je kritizovaná hlavne zo strany zamestnávateľov. Podľa zamestnávateľov odborné vzdelávanie a príprava nedostatočne reaguje na aktuálne potreby trhu práce a nedokáže pripraviť kvalifikovanú pracovnú silu v takej miere, aby bola schopná bezprostredne po ukončení štúdia vstúpiť do pracovného procesu.

(211) Na problém možno pozerieť aj z pohľadu nezamestnanosti absolventov. Prvoradú dôležitosť nemajú ani tak sumárne čísla o nezamestnanosti absolventov, pretože tie odrážajú skôr celkovú mieru nezamestnanosti v ekonomike. Relevantnosť výstupov odborného vzdelávania a prípravy vo vzťahu k potrebám trhu práce sa prejaví viac pri pohľade na štruktúru nezamestnaných absolventov podľa odborov vzdelávania a skupín odborov vzdelávania.

(212) Ak má byť cieľom odborného vzdelávania absolvent, ktorý je pripravený na výkon odborných činností a praktických zručností v rámci povolania, na ktoré sa pripravuje, tak v záujme kvality takejto prípravy je potrebné, aby príslušné stavovské a profesijné organizácie zadefinovali požiadavky na odborné zručnosti a praktické skúsenosti potrebné na vykonávanie pracovných činností na pracovných miestach na trhu práce a podieľali sa na tvorbe profilov absolventov odborného vzdelávania a prípravy a požadovaných vedomostí, zručností, schopností a pracovných návykov.

(213) Takto vytvorené profily absolventov by mali byť v budúcnosti hlavným kritériom hodnotenia kvality. To si však vyžaduje, aby zamestnávateľia naozaj aktívne vstupovali do vzdelávacieho procesu.

(214) V záujme dosiahnutia pozitívnych zmien v oblasti kvality odborného vzdelávania a prípravy je potrebné zamerať sa na realizáciu nasledovných úloh:

- a) spolupracovať so zamestnávateľmi pri príprave štátnych vzdelávacích programov pre odborné vzdelávanie a prípravu pre všetky skupiny odborov vzdelávania a všetky stupne poskytovaného vzdelania,
- b) zintenzívniť spoluprácu stredných odborných škôl a zamestnávateľov pri tvorbe školských vzdelávacích programov pre odborné vzdelávanie a prípravu,
- c) pokračovať v redukcii sústavy odborov vzdelávania v oblastiach, v ktorých to požaduje trh práce,
- d) zaviesť prvky duálneho systému do odborného vzdelávania a prípravy v Slovenskej republike, pri ktorom sa praktická časť odbornej výchovy a vzdelávania bude uskutočňovať priamo vo firmách.

Úloha RŠ-4-2: Posilniť úlohu zamestnávateľov v oblasti odborného vzdelávania a prípravy.

(215) Zamestnávateľia majú priamo alebo prostredníctvom svojich stavovských a profesijných organizácií zákonom vytvorenú možnosť vstupovať do celého procesu odborného vzdelávania a prípravy počínajúc spoluúčasťou pri tvorbe nového obsahu vzdelávania a pri inovácii existujúceho obsahu vzdelávania, spoluúčasťou na realizácii odborného vzdelávania a prípravy a podielom na hodnotení kvality odborného vzdelávania a prípravy v rámci ukončovania štúdia na stredných školách.

(216) Napriek tomu, že zákon o odbornom vzdelávaní a príprave vytvoril mechanizmy vytvárajúce predpoklady pre vstup zamestnávateľov do odborného vzdelávania a prípravy, zamestnávateľia stále nie sú dostatočne motivovaní pre vstup do tohto procesu. Jedným z dôvodov môže byť, že nepoznajú dostatočne možnosti, ktoré im zákon poskytuje, a nie sú dostatočne informovaní o bonusoch, ktoré pre nich vyplývajú z ich účasti na odbornom vzdelávaní a príprave. Tak ako bolo uvedené vyššie, zamestnávateľia naďalej často poukazujú na to, že stredoškolské odborné vzdelávanie a príprava nedostatočne reaguje na aktuálne potreby trhu práce a nedokáže pripraviť kvalifikovanú pracovnú silu v takej miere, aby bola schopná bezprostredne po ukončení štúdia priamo vstúpiť do pracovného procesu na konkrétnych pracovných pozíciách.

(217) Kvalitu a efektívnosť odborného vzdelávania a prípravy pomôže posilniť zvýšenie počtu žiakov, ktorí budú vykonávať praktické vyučovanie priamo u zamestnávateľov s konečným cieľom zaviesť prvky duálneho systému odborného vzdelávania. Praktické vyučovanie vykonávané priamo u zamestnávateľov pomôže zvýšiť kvalitu praktickej prípravy žiakov najmä z dôvodu, že umožní poznať reálne prostredie výkonu povolania, rozvíjať u žiakov pracovné návyky, nevyhnutné na úspešné zaradenie sa na trh práce po ukončení štúdia.

(218) V záujme posilnenia úlohy zamestnávateľov v oblasti kvality odborného vzdelávania a prípravy je potrebné zamerať sa na realizáciu nasledovných úloh:

- a) pokračovať v koordinácii odborného vzdelávania a prípravy pre trh práce, zjednodušiť štruktúru poradných orgánov, znížiť formalizmus pri rokovaní týchto poradných orgánov,
- b) zvýšiť vykonateľnosť práv a povinností zamestnávateľov,

- c) spolupracovať pri monitorovaní a prognózovaní potrieb trhu práce s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny a s výskumným a akademickým prostredím,
- d) podporiť mechanizmy na zvýšenie informovanosti zamestnávateľov o bonusoch vyplývajúcich pre nich z účasti na odbornom vzdelávaní a príprave,
- e) podporiť vykonávanie praktického vyučovania u iných fyzických a právnických osôb s konečným cieľom zavedenia duálneho systému,
- f) trvalo zabezpečiť primeranú daňovú uznateľnosť nákladov zamestnávateľov súvisiacich s procesom praktickej výučby.

Úloha RŠ-4-3: Prijat' opatrenia podporujúce záujem žiakov o odborné vzdelávanie v súlade s potrebami trhu práce.

(219) Demografický vývoj v poslednom období, trend uprednostňovania všeobecného vzdelávania ale aj nedostatok informácií na strane žiakov základných škôl a ich zákonných zástupcov o oblasti odborného vzdelávania a prípravy spôsobili klesajúci záujem o odborné vzdelávanie a pokles počtu žiakov nastupujúcich na stredné odborné školy.

(220) Žiaci základných škôl sa v súčasnosti často kvôli prevyšujúcej ponuke nad dopytom dostanú na ľubovoľnú strednú školu, ktorú si vyberú. Táto možnosť často spôsobuje nástup žiaka na nesprávnu vzdelávaciu cestu. Z toho dôvodu je potrebné, aby sa žiakom základných škôl venovala pozornosť v oblasti poradenstva pri výbere vzdelávacej cesty a v oblasti výberu prípravy na povolanie.

(221) Predpokladom pre zvýšenie záujmu žiakov základných škôl o štúdium na strednej odbornej škole je zavedenie prierezového predmetu resp. prierezovej témy s cieľom poskytovať žiakom poradenstvo v oblasti profesijnej orientácie formou zážitkového vzdelávania v siedmom alebo ôsmom ročníku základnej školy.

(222) Ďalším nástrojom je vytvoriť ukazovatele o kvalite odborného vzdelávania a prípravy na danej strednej škole (napr. informácia o absolventskej miere nezamestnanosti), ktorých zverejňovaním sa vytvoria predpoklady k lepšej informovanosti žiakov a ich zákonných zástupcov.

(223) V záujme zavedenia podpory prípravy žiakov v odboroch vzdelávania v súlade s potrebami trhu práce je potrebné zamerať sa na realizáciu nasledovných úloh:

- a) zaviesť prierezový predmet resp. prierezovú tému „úvod do sveta práce“ najneskôr v ôsmom ročníku základnej školy,
- b) zabezpečiť dostatočnú informovanosť žiakov základných škôl a ich zákonných zástupcov o príprave na povolanie v stredných odborných školách a o miere uplatniteľnosti absolventov na trhu práce, vrátane informácie o zamestnanosti v odbore, pre ktorý má príslušný absolvent kvalifikáciu; na tento účel využiť aj elektronickú formu poradenstva.

1.2.2.5 Školstvo dostupné pre všetkých

(224) Dostupnosť je popri kvalite druhou zo základných charakteristík školského systému. Je určená jednak kapacitou systému a jednak prekážkami brániacimi prístupu znevýhodnených skupín obyvateľstva do systému. V podmienkach Slovenska sú práve tieto prekážky hlavným problémom, na ktorého riešenie je potrebné sa v ďalšom sústrediť. Kapacitné problémy sa vyskytujú už len v špeciálnych segmentoch. Je však potrebné poznamenať, že o splnení požiadavky dostupnosti z hľadiska kapacity, osobitne u základných škôl, možno hovoriť len

v prípade, že vzdelávanie je poskytované aspoň v štandardnej kvalite. Zabezpečenie dostupnosti si bude vyžadovať riešenie nasledujúcich úloh:

Úloha RŠ-5-1: Zabezpečiť prístup ku kvalitnej výchove a vzdelávaniu pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva.

(225) V posledných rokoch sa počet detí s odloženým začiatkom plnenia povinnej školskej dochádzky pohybuje nad hranicou 4 000 detí ročne a má stúpajúci trend.

(226) Ako problém môžeme vnímať to, že neexistuje štandardizovaná forma zápisu detí do prvého ročníka základnej školy a každá základná škola si volí formu zápisu detí podľa vlastných predstáv (často bez rešpektovania osobitostí predškolského veku), požiadavky škôl z hľadiska obsahu sú často nad rámec požiadaviek Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie.

(227) Problémom je aj to, že neexistuje jednoznačné vymedzenie podmienok, za ktorých môže mať dieťa odklad začiatku plnenia povinnej školskej dochádzky alebo dodatočný odklad jej plnenia. Na základe uvedeného niektoré školy môžu využívať inštitút odkladu začiatku plnenia povinnej školskej dochádzky alebo dodatočného odkladu, ako možnosť „zbaviť sa nepohodlných, alebo zdržiavajúcich detí.“

(228) Vo väčšine krajín EU sa začiatok povinného vzdelávania kryje so začiatkom primárneho vzdelávania. Väčšina má nasledovné kritériá pre prijatie na povinné vzdelávanie:

- a) dosiahnutie predpísaného veku pred začiatkom školského roka, v ktorom sa má povinné vzdelávanie začať,
- b) dieťa musí dosiahnuť určitú úroveň zrelosti na primárne vzdelávanie (školská spôsobilosť).

(229) Do rozhodovania o odložení začiatku povinnej školskej dochádzky je zapojených viacero strán. Týmto stranami sú väčšinou rodičia, škola, poradenské zariadenia alebo materská škola. Vo väčšine prípadov má rozhodujúce slovo zákonný zástupca (alebo sa vyžaduje jeho súhlas), ale evidujeme aj smerovanie, aby nie rodičia ale odborníci mali posledné slovo (napríklad v Belgicku).

(230) Nultý ročník je v súčasnosti určený len pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a vyskytujú sa prípady, že žiaci opakujú nultý ročník, čo má nepriaznivý dopad na ich ďalšiu školskú úspešnosť a spôsobuje, že mnohí žiaci ukončia základnú školu v nižšom ako 9. ročníku. Neúspešnosť takýchto žiakov je zrejme, okrem vysokej náročnosti a veľkého rozsahu obsahu výchovy a vzdelávania (dôraz najmä na encyklopedické vedomosti), podmienená aj nedostatočným poskytovaním podporných služieb, čo je pravdepodobne spôsobené poddimenzovaným personálnym zabezpečením poskytovania odbornej intervencie a vykonávania odborných činností voči žiakom začleneným do nultých ročníkov a celkovo žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

(231) Stále aktuálnou potrebou je uskutočňovať výchovu a vzdelávanie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v bežných školách s výnimkou prípadov, kedy je ich výchovu a vzdelávanie nevyhnutné zabezpečovať v špeciálnych školách.

(232) Konštatujeme pokles percentuálneho podielu vzdelávania detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami formou integrácie v špeciálnych triedach a v špeciálnych školách a zároveň môžeme konštatovať, že rast počtu detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vzdelávaných formou individuálnej integrácie je kontinuálny a za posledných päť rokov stúpol o necelých 7%. Ak chceme zvýšiť tento percentuálny podiel, musíme identifikovať a odstrániť príčiny, ktoré individuálnu integráciu sťažujú. Jednu

z príčin sme už uviedli - je nedostatočné poskytovanie podporných služieb príslušnými odbornými zamestnancami.

(233) Veľkým a hlavne finančne náročným na odstránenie sa javí problém malého počtu debariérizovaných škôl, nedostatok zamestnancov škôl ovládajúcich používanie posunkového jazyka, čo spôsobuje nedostatok podporných služieb spojených s tlmočením nepočujúcim žiakom do posunkového jazyka. Nedostatok zamestnancov ovládajúcich posunkovú reč nepočujúcich je však aj v školách so vzdelávacím programom pre žiakov so sluchovým postihnutím. Poznamenajme tiež, že integrované vzdelávanie nepočujúcich žiakov v bežných školách je sťažené, ak sa pri ňom nepoužíva „orálny“ spôsob, ale posunková reč.

(234) U žiakov s mentálnym postihnutím, hlavne pohybujúcich sa v hraničnom pásme, sa javí ako problém príliš vysoká náročnosť a veľký rozsah obsahu výchovy a vzdelávania (dôraz najmä na encyklopedické vedomosti) v základných školách. Ďalším problémom pre týchto žiakov je to, že absolvovaním špeciálnej základnej školy nezískavajú nižšie stredné vzdelanie, a nie je preto možné, aby sa uchádzali o štúdium na strednej škole dokonca ani v takých učebných odboroch, v ktorých sa vyžaduje predovšetkým manuálna zručnosť.

(235) Nedostatočné legislatívne a finančné zabezpečenie služieb prepisu učebníc do vhodných formátov a vydávania učebníc vo vhodných formátoch pre žiakov so zrakovým postihnutím sťažuje individuálnu integráciu žiakov so zrakovým postihnutím do bežných škôl, ale i ich vzdelávanie v špeciálnych školách.

(236) Opačným problémom sa javí zaraďovanie žiakov bez špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb do špeciálnych škôl. Ide najmä o žiakov pochádzajúcich so sociálne znevýhodneného prostredia. Nášmu vzdelávaciemu systému je vyčítané, že až príliš veľa detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (spravidla rómskych detí a žiakov, lebo tieto deti a žiaci tvoria rozhodujúci podiel z detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia) je vzdelávaných v špeciálnych školách alebo špeciálnych triedach.

(237) Jednou z príčin umiestňovania detí bez mentálneho postihnutia do špeciálnych tried alebo špeciálnych škôl je pravdepodobne nedostatočná diagnostika už pri zápise, nedostatočné ovládanie štátneho jazyka zo strany detí, ale aj nepoužívanie rómskeho jazyka pri testovaní alebo iných odborných činnostiach v rámci diagnostiky. Taktiež je potrebné konštatovať, že sa nedostatočne využíva možnosť nápravy uvedeného stavu vykonávaním rediagnostiky a ak sa aj vykoná, tak sa robí tým istým subjektom, ktorý vykonal pôvodnú diagnostiku.

(238) Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia často ukončujú základnú školu v nižšom ako deviatom ročníku, čo znamená, že nezískajú nižšie stredné vzdelanie a nemôžu sa tak uchádzať o ďalšie vzdelávanie v stredných školách. V záujme zvýšenia priestupnosti systému je dobré vytipovať zoznam učebných odborov, v ktorých prevládajú manuálne zručnosti nad náročnosťou teoretickej prípravy, a do týchto odborov umožniť prijímanie aj žiakov, ktorí nezískali nižšie stredné vzdelanie poskytované základnou školou. Taktiež je vhodné vrátiť sa k možnosti, aby vzdelávanie na doplnenie nižšieho stredného vzdelania mohli poskytovať aj stredné školy, čo umožňoval predchádzajúci školský zákon.

(239) V záujme riešenie načrtnutých problémov je potrebné zamerať sa na nasledovné úlohy:

- a) ustanoviť formou aj obsahom štandardizovaný zápis do prvého ročníka základnej školy,
- b) ustanoviť možnosť odkladu plnenia povinnej školskej dochádzky len v zákonom vymedzených odôvodnených prípadoch a zabezpečiť kontrolu dodržiavania stanovených pravidiel v tejto oblasti,

- c) ustanoviť zákaz opakovať nultý ročník,
- d) vyučovať štátny jazyk v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín ako cudzí jazyk; v praxi to znamená, že pri vyučovaní štátneho jazyka v týchto školách by sa nemalo vychádzať z predpokladu, že dieťa má 2 materinské jazyky, ale ako materinský jazyk používa jazyk národnostnej menšiny,
- e) posilniť personálne zabezpečenie výchovného poradenstva, špeciálno-pedagogického poradenstva a prevencie (s dôrazom na ich pôsobenie priamo v školách),
- f) zvážiť integráciu centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie s centrami špeciálnopedagogického poradenstva,
- g) podporovať rozširovanie počtu škôl s bezbariérovým prístupom,
- h) zabezpečiť, aby rediagnostika po absolvovaní prvého roka vzdelávania žiaka bola vykonávaná inou osobou, ako diagnostika pred jeho nástupom na povinnú školskú dochádzku,
- i) vytvoriť podmienky, aby žiaci so zrakovým postihnutím individuálne integrovaní v bežných školách i žiaci v špeciálnych školách dostávali včas a podľa individuálnej potreby a výberu učebnice v pre nich vhodných formátoch,
- j) vytvoriť podmienky na uplatňovanie metódy vyučovania nepočujúcich podľa výberu zákonného zástupcu a odporúčania príslušného odborníka,
- k) vytvoriť podmienky, aby výchova a vzdelávanie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami mohli byť v maximálnej možnej miere uskutočňované v hlavnom vzdelávacom prúde s výnimkou prípadov, kedy je ich výchovu a vzdelávanie nevyhnutné zabezpečovať v špeciálnych školách,
- l) zabezpečiť spravodlivý prístup ku kvalitnému vzdelávaniu, v oblasti materských škôl, základných škôl a stredných škôl pre všetky sociálne skupiny obyvateľstva, s osobitným zreteľom na deti ohrozené chudobou, aby sa znížilo riziko predčasného ukončenia školskej dochádzky a ďalšieho odborného vzdelávania pre trh práce,
- m) v obciach, v ktorých je zriadená len špeciálna základná škola, transformovať tieto školy na základné školy so špeciálnymi triedami,
- n) umožniť prijať do strednej odbornej školy na učebný odbor poskytujúci nižšie stredné odborné vzdelanie aj absolventa špeciálnej základnej školy, ak úspešne vykoná prijímacie skúšky,
- o) používať slovné hodnotenie prospechu a správania žiakov s mentálnym postihnutím formou slovného komentára,
- p) eliminovať umiestňovanie žiakov bez mentálneho postihnutia do špeciálnej základnej školy zjednotením postupov pri diagnostických vyšetreniach vykonávaných školskými zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie,
- q) pokračovať v zavádzaní celodenného výchovného procesu, ktorý sa na Slovensku začal implementovať, zatiaľ sa však dostatočne nerozšíril,
- r) odskúšať formou pilotných projektov využívanie moderných technológií v oblastiach so sociálne vylúčenými a znevýhodnenými deťmi s rizikom zlého správania sa v škole a zníženej motivácie učiť sa, napríklad bezplatné wi-fi pripojenie umožňujúce ich pripojenie do sociálnych sietí.

Úloha RŠ-5-2: Podporovať vytváranie kapacít tam, kde sa prejavuje ich nedostatok.

(240) V Slovenskej republike za posledných 10 rokov evidujeme trend sústavného znižovania kapacít materských škôl, a to aj v regiónoch so stúpajúcim počtom detí.

(241) Celkový počet detí v materských školách bude do roku 2019 rásť. V porovnaní so súčasnosťou by sa mal zvýšiť zo 139 239 na 162 300, teda o 16,5 %. Do roku 2025 by mal mierne poklesnúť približne na 150 000. Počet materských škôl sa v porovnaní s rokom 2000 výrazne znížil. Proporcionálne s vývojom počtu detí v materských školách by mal do roku 2019 rásť aj počet tried, učiteliek a škôl a následne klesať. Počet tried by sa mal zo súčasných 7 126 zvýšiť na 7 700, počet učiteliek zo súčasných 13 896 na 15 300 a tomu by oproti súčasným 2 869 malo zodpovedať 3 300 materských škôl. Dokladom o nesprávnom znižovaní kapacít materských škôl môže byť aj skutočnosť, že počet nevybavených žiadostí o prijatie detí do materskej školy v porovnaní s rokom 2008 (3 010 nevybavených žiadostí) stúpol v roku 2010 na 6 042.

(242) Z hľadiska kapacít škôl je neustále pretrvávajúcim problémom dvojzmenné vyučovanie v 45 základných školách, čo je 2,02% z celkového počtu základných škôl.

(243) Pre plnenie tejto úlohy je potrebné sa zamerať na plnenie týchto čiastkových úloh:

- a) zvyšovať kapacity materských škôl napr. ich spájaním so základnými školami do základných škôl s materskými školami, obnovovaním bývalých kapacít materských škôl, využívaním vlastných zdrojov na výstavbu nových kapacít, zabezpečovanie priestorov prenajímaním a pod.,
- b) podporiť zvyšovanie kapacít materských škôl tak, aby sa na Slovensku vytvorili podmienku na 95 % hrubú zaškolenosť detí od 3 – 5 roku veku (pozri definíciu hrubej zaškolenosti v odseku 194),
- c) finančne podporiť vznik materských škôl a tried vo všetkých lokalitách s ich nedostatočnou kapacitou (napr. vypísaním projektov s dostatočnou alokáciou finančných prostriedkov),
- d) využívať možnosť zriaďovania základnej školy s materskou školou (za jednoznačne legislatívne upravených podmienok),
- e) ustanoviť motivačné mechanizmy pre zriaďovateľov na vytváranie miest v materských školách pre každé dieťa (ktorého rodičia o to požiadajú),
- f) zriaďovať materské školy aj v zadaptovaných priestoroch pri dodržaní povinného hygienického minima,
- g) zriaďovať v nevyhnutných prípadoch materské školy priamo v osadách s osídlením marginalizovanými rómskymi komunitami alebo v ich blízkosti,
- h) ustanoviť ďalšie formy výchovy a vzdelávania pružne reagujúce na zvýšený záujem rodičov o prijatie detí do materskej školy,
- i) rozšíriť spektrum zriaďovateľov materských škôl o orgány miestnej štátnej správy,
- j) racionálnym určovaním školských obvodov základných škôl efektívnejšie využívať existujúce kapacity základných škôl,
- k) znížiť dvojzmennosť vyučovania v základných školách a v špeciálnych základných školách na najnižšiu možnú mieru,

1.2.2.6 Školstvo poskytujúce deťom a žiakom základ zdravého životného štýlu

(244) Aj keď zdravý životný štýl by sa dal považovať aj za jeden z výsledkov kvalitnej výchovy a vzdelávania, pokladáme za dôležité sústrediť naň pozornosť jeho vyčlenením ako osobitného čiastkového cieľa. Jeho dosiahnutie si bude vyžadovať plnenie nasledovných hlavných úloh:

Úloha RŠ-6-1: Posilniť výchovu detí a žiakov k zdravému životnému štýlu.

(245) Zámerom ministerstva je vytvoriť aj v tejto oblasti podmienky na „otvorenie škôl“ pre všetkých a v každom čase.

(246) V oblasti životného štýlu považujeme za problém:

- a) pasívny, rizikový životný štýl detí (napr. neúmerne dlhé trávenie času pred počítačom a pred televízorom),
- b) v rizikových skupinách fajčenie, užívanie alkoholu a nelegálnych drog,
- c) konzumácia zdraviu škodlivých potravín, málo pohybu, kultúrnych aktivít a iných voľno časových aktivít,
- d) negatívne vzory v rodine,
- e) zaneprázdnenosť a nevšímavosť rodičov k prevencii ochorení (napr. chrípky),
- f) vysokú finančnú náročnosť voľno časových aktivít (napr. drahé športové vybavenie, poplatky v školských zariadeniach a pod.),
- g) ponuku obsahovo zastaraných voľno časových aktivít,
- h) mediálne vzory - propagovanie konzumného života,
- i) nízka informovanosť detí a žiakov o zdravej výžive a zdravom životnom štýle.

(247) Možnosti riešenia vidíme v plnení týchto čiastkových úloh:

- a) vytvoriť podmienky na využívanie priestorov školy na pohybové, umelecké a iné tvorivé aktivity aj v čase mimo vyučovania (otvorená škola),
- b) zvýšiť ponuku pohybových aktivít žiakov podporou aktuálnych a atraktívnych športových aktivít (okrem tradičných aj nové, napríklad snowboarding, baseball alebo golf),
- c) trvalo podporovať športové súťaže žiakov na rôznych úrovniach,
- d) v spolupráci s obcami realizovať projekty typu bezpečná cesta do školy, za účelom inej dopravy do školy ako autom s rodičmi,
- e) implementovať výchovu k zdravému životnému štýlu do školských vzdelávacích programov.

Úloha RŠ-6-2: Skvalitniť školské stravovanie.

(248) Systém poskytovania stravovacích služieb v školách a v školských zariadeniach uplatňovaný v Slovenskej republike je jedným z najúčinnějších. No napriek jeho prepracovanosti sa mu nevyhýbajú problémy a nedostatky. Zámerom ministerstva v uvedenej oblasti je skvalitniť a rozšíriť systém školského stravovania. Za najväčšie problémy v tejto oblasti považujeme

- a) nízky počet stravníkov (detí a žiakov) v zariadeniach školského stravovania (stravovanosť detí materských škôl je 99 %, čo je ovplyvnené celodenným pobytom

detí; stravovanosť žiakov základných škôl je 66 %, zníženie počtu stravovaných žiakov je spôsobené stravníkmi z vyšších ročníkov, ktorí odmietajú poskytované jedlá vyrobené na základe nutričných dávok ministerstva zdravotníctva; stravovanosť žiakov stredných škôl je len na úrovni cca 30 %, lebo pre túto kategóriu žiakov nie je školské stravovanie atraktívne),

- b) neatraktivnosť niektorých ponúkaných jedál pre žiakov,
- c) nízka flexibilita času poskytovania stravovacích služieb, zotrvávanie na zastaraných, prekonaných stereotypoch,
- d) nedostatok finančných prostriedkov na stravovanie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (príspevok MPSVaR SR),
- e) nedostatočné kompetencie a kvalifikovanosť vedúcich zamestnancov a ďalších odborných zamestnancov zariadení školského stravovania,
- f) absencia inšpekcie kvality školského stravovania s priamymi kompetenciami vo vzťahu ku zriaďovateľovi,
- g) neinformovanosť rodičov o spôsobe stravovania ich detí (žiaci vyšších ročníkov nekonzumujú celé menu, ale iba jeho časť, nie je dostatočná ich motivácia k zdravej výžive),
- h) nerešpektovanie odporúčaných výživových dávok, materiálno-spotrebných noriem a receptúr pre školské stravovanie pri príprave stravy pre deti z marginalizovaného prostredia vydávaním suchej stravy ako hlavného jedla,

V záujme odstránenia pomenovaných problémov bude potrebné splniť tieto čiastkové úlohy:

- a) zvýšiť objem pridelených finančných prostriedkov na stravovanie pre deti žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (z kapitoly MPSVR SR),
- b) vypracovať model školského stravovania na báze školského výživového programu v súlade výživovými trendmi,
- c) zvýšiť informovanosť rodičov o školskom stravovaní,
- d) obmedziť predaj "nezdravých" jedál v priestoroch školy (v automatoch a bufetoch),
- e) stanoviť sankčný postih za podávanie suchej stravy ako hlavného jedla v zariadeniach školského stravovania.

Úloha RŠ-6-3: Zvýšiť bezpečnosť v školách a školských zariadeniach.

(249) Za výrazný problém školstva považujeme ohrozovanie bezpečnosti detí a žiakov, pedagogického a nepedagogického personálu škôl (šikanovanie žiakov, napádanie učiteľov zo strany žiakov alebo ich zákonných zástupcov).

(250) Školy nedisponujú nástrojmi na zvýšenie bezpečnosti z pohľadu fyzickej a psychickej bezpečnosti detí, žiakov a zamestnancov škôl, a preto je nevyhnutné neustále venovať pozornosť manažovaniu situácií ohrozujúcich bezpečnosť detí a žiakov, pedagogického a nepedagogického personálu škôl. Na základe rozhovorov so zamestnancami regionálneho školstva je možné identifikovať niekoľko problémov a ich príčin v tejto oblasti.

(251) Zamestnanci škôl poukazujú na nedostatočné vzdelávanie a praktický nácvik riešenia akútnych krízových situácií, a to aj napriek tomu, že zákon o pedagogických a odborných zamestnancoch takúto povinnosť zamestnávateľovi ukladá. Veľkým problémom a zároveň

príčinou agresívneho správania sa javia narušené sociálne vzťahy v triedach, podceňovanie závažnosti náznakov agresívneho správania detí a žiakov. Pri riešení týchto problémov resp. odstraňovaní ich príčin sa zamestnanci sťažujú na minimálnu dostupnosť služieb a odbornej pomoci (terapeuticko-výchovná činnosť zariadení výchovného poradenstva a prevencie) v konkrétnych prípadoch psychického zlyhania pre deti, žiakov a zamestnancov škôl (prípady zvýšenej agresivity, šikanovania, vyhrážania sa fyzickými útokmi). Väčšinu doteraz vykonaných opatrení, vrátane zavedenia postavenia pedagogického a odborného zamestnanca ako chránenej osoby považujú za málo efektívne na zabezpečenie bezpečnosti v školách. V praxi sa zamestnanci pomerne často stretávajú s nezaujmom vedenia školy a zákonných zástupcov o včasné riešenie vzniknutých problémov.

(252) Národné monitorovacie centrum pre drogy vo svojej Národnej správe za rok 2008 potvrdzuje nárast požívania alkoholu a iných drog u žiakov nižších vekových kategórií. Alarmujúcu situáciu v tejto oblasti dokumentuje aj Národná správa pre EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiciton) „Stav drogových závislostí a kontrola drog v Slovenskej republike.

(253) Na odstránenie uvedených problémov bude potrebné riešiť nasledovné čiastkové úlohy:

- a) zintenzívniť kontinuálne vzdelávanie učiteľov v oblasti zvládania konfliktných situácií,
- b) preskúmať možnosti a šírku používania kamerových systémov na školách,
- c) zvýšiť počet odborných zamestnancov pre oblasť prevencie,
- d) riešiť možnosť výchovných opatrení u žiakov, ktorí plnia povinnú školskú dochádzku,
- e) skvalitniť poradenskú činnosť učiteľom prostredníctvom prehĺbenia spolupráce s miestnou samosprávou, rôznymi inštitúciami, ako aj neziskovými organizáciami a publikovaním príkladov dobrej praxe napríklad aj v rôznych médiách z hľadiska pozitívneho prínosu vzdelávania pre osobnostný rozvoj dieťaťa,
- f) monitorovať, vyhodnocovať a publikovať segregáčné/desegregačné postupy zriaďovateľov a riaditeľov materských, základných škôl a školských zariadení. Sledovať ich vplyvy na úspešnosť detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, dochádzku, socializáciu a pod.,
- g) vypracovať metodiku pre oblasť monitoringu a kontroly segregáčnych praktík a pomoci pri desegregácii detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,
- h) zabezpečiť manažment bezpečnosti pre školy a školské zariadenia; vypracovať metodiku manažovania krízových situácií.

Kapitola 2: Vysoké školstvo

(254) Táto kapitola sa zaoberá problematikou vysokého školstva. Jej prvá časť obsahuje stručnú charakteristiku aktuálneho stavu vysokého školstva. Ak nie je uvedené inak, údaje uvedené v tejto časti sa vzťahujú na akademický rok 2011/2012. Podrobnejšie informácie vrátane prehľadu vývoja a analýzy hlavných problémov vo vysokom školstve sú uvedené v prílohe 2. Vychádzajúc z týchto informácií a analýz je v druhej časti kapitoly sformulovaný návrh systémových krokov na ich riešenie.

2.1 Stručná charakteristika aktuálneho stavu vysokého školstva

2.1.1 Základné informácie o systéme vysokého školstva

(255) Vysoké školstvo plní v modernej spoločnosti tri hlavné úlohy: umožňuje získanie najvyšších stupňov vzdelania, je základom výskumného a vývojového potenciálu krajiny a poskytuje spoločnosti ďalšie špecifické služby obvykle súvisiace s jej rozvojom a s rozvojom regiónu, v ktorom je príslušná vysoká škola lokalizovaná. Vysoké školy sú obvykle tiež významným poskytovateľom ďalšieho vzdelávania.

(256) Vysokoškolské vzdelávanie na území SR je upravené zákonom č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (vysokoškolský zákon).

(257) Slovenská republika patrí do prvej skupiny signatárov Bolonskej deklarácie z roku 1999. Jedným z hlavných bodov tejto deklarácie bolo zjednotenie vysokoškolských stupňov vzdelávania medzi jednotlivými krajinami. V nadväznosti na uvedené umožňujú dnes slovenské vysoké školy získať ich absolventom vysokoškolské vzdelanie v troch stupňoch.

(258) Vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa spojené s akademickým titulom „bakalár“ (Bc.) sa získava úspešným absolvovaním študijného programu prvého stupňa nazývaného tiež bakalárskym študijným programom so štandardnou dĺžkou 3 alebo 4 roky.

(259) Vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa spojené s niektorým z akademických titulov „magister“ (Mgr.), „magister umenia“ (Mgr.art.), „inžinier“ (Ing.), „inžinier architekt“ (Ing.arch.), „doktor všeobecného lekárstva“ (MUDr.), „doktor zubného lekárstva“ (MDDr.) alebo „doktor veterinárskeho lekárstva“ (MVDr.) sa získava úspešným absolvovaním študijného programu druhého stupňa alebo študijného programu spájajúceho prvý a druhý stupeň vysokoškolského vzdelávania. Podľa obsahového zamerania sa študijné programy umožňujúce získať vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa členia na magisterské, inžinierske a doktorské. Dĺžka štúdia potrebná na získanie vysokoškolského vzdelania druhého stupňa je podľa študijného odboru štandardne 5 alebo 6 rokov.

(260) Vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa spojené s akademickým titulom „doktor“ (PhD.) alebo „doktor umenia“ (ArtD.) sa získava úspešným absolvovaním študijného programu tretieho stupňa (doktorandský študijný program) so štandardnou dĺžkou 3 alebo 4 roky.¹⁷

(261) Absolventi študijných programov, ktorí získali titul magister, môžu vykonaním rigorózneho skúšky získať tzv. „malý doktorát“ predstavovaný jedným z titulov „doktor prírodných vied“ (RNDr.), „doktor farmácie“ (PharmDr.), „doktor filozofie“ (PhDr.), „doktor práv“ (JUDr.), „doktor pedagogiky“ (PaedDr.) alebo „doktor teológie“ (ThDr.). Tieto tituly predstavujú z medzinárodného hľadiska neštandardný prvok slovenského vysokého školstva

¹⁷ Štandardné dĺžky uvádzané v predchádzajúcich odsekoch sa vzťahujú na dennú formu štúdia.

nekompatibilný s Bolonskou deklaráciou. Nezískava sa nimi vyšší stupeň vzdelania. Predstavujú však v našich podmienkach istú spoločenskú prestíž.

(262) Vysokoškolské vzdelávanie na území SR môžu poskytovať len organizácie, ktoré sú vysokými školami podľa vysokoškolského zákona a len v rámci akreditovaných študijných programov.

(263) Vysoké školy sa z hľadiska spôsobu, akým vznikli, hospodársko-právnej formy a sídla členia na verejné vysoké školy, štátne vysoké školy, súkromné vysoké školy a zahraničné vysoké školy.

(264) Verejné vysoké školy vznikajú a zanikajú zákonom, majú osobitnú hospodársko-právnu formu „verejná vysoká škola“ definovanú vo vysokoškolskom zákone a sídlo na území SR. Štátne vysoké školy, ktoré sa členia na vojenské vysoké školy, policajné vysoké školy a zdravotnícke vysoké školy, vznikajú a zanikajú tiež zákonom. Z hľadiska hospodársko-právnej formy to sú štátne rozpočtové organizácie resp. v prípade zdravotníckych vysokých škôl štátne príspevkové organizácie a majú sídlo na území SR. Súkromné vysoké školy sú právnické osoby so sídlom v SR alebo so sídlom na území členského štátu (štáty EÚ, štáty dohody o Európskom hospodárskom priestore a Švajčiarsko), ktoré boli zriadené alebo založené na vzdelávanie a výskum, a ktorým vláda SR udelila súhlas na pôsobenie ako súkromná vysoká škola (štátny súhlas). Zahraničné vysoké školy sú vysoké školy so sídlom v členskom štáte, ktorým ministerstvo udelilo na základe ich žiadosti oprávnenie poskytovať na území SR vysokoškolské vzdelávanie podľa právnych predpisov štátu ich sídla.

(265) V akademickom roku 2011/2012 poskytovalo vysokoškolské vzdelávanie 20 verejných vysokých škôl, tri štátne vysoké školy a 12 súkromných vysokých škôl, teda celkovo 35 vysokých škôl. Okrem nich mali oprávnenie na poskytovanie vysokoškolského vzdelávania na území Slovenskej republiky aj štyri zahraničné vysoké školy so sídlom v Českej republike, aktívne ho využívali dve.

(266) V ďalšej časti tohto prehľadu sa budeme venovať len verejným vysokým školám a tam, kde budeme mať k dispozícii údaje, aj súkromným vysokým školám. Konkrétne číselné údaje, ktorými budeme ilustrovať stav vysokého školstva, sa budú vzťahovať, ak nepovieme inak, na akademický rok 2011/2012 resp. na kalendárny rok 2011.

(267) Počty študentov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl podľa stupňa a formy štúdia obsahuje tabuľka 8.

2.1.2 Štátna správa a riadenie vo vysokom školstve

(268) Vysoké školstvo je oblasť, ktorej fungovanie podstatne ovplyvňuje chod a vývoj spoločnosti. Toto fungovanie je výsledkom nastavenia štátnej vysokoškolskej politiky a činnosti vysokých škôl. Vysoké školy sú organizácie s vysokým stupňom autonómie, takže z hľadiska štátu sa na ich riadenie nedá využívať štandardná škála priamych riadiacich nástrojov. Štát môže na presadzovanie svojej vysokoškolskej politiky používať prevažne legislatívne prostriedky, ekonomické nástroje a kontrolné kompetencie vrátane, v súčasnosti, do istej miery, kontroly kvality prostredníctvom AK.¹⁸ Podrobnosti pôsobenia štátnej správy vo vysokom školstve konkrétne vymedzuje vysokoškolský zákon. Výkon tejto štátnej správy

¹⁸ V medzinárodnom prostredí sa presadzuje úplná nezávislosť akreditačných agentúr, vrátane nezávislosti od štátu. V texte konštatujeme súčasný stav na Slovensku, keď AK pôsobí síce nezávislo, ale štát má istý vplyv na jej činnosť, napríklad vyberá jej členov, schvaľuje kritériá a priznáva na základe jej vyjadrenia vysokým školám práva.

realizuje vláda a ministerstvo. Niektoré kompetencie dáva vysokoškolský zákon priamo ministrom.

Tabuľka 8 Počty študentov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl podľa stupňa a formy štúdia v akademickom roku 2011/2012

Stupeň	Prvý a druhý		Tretí		Spolu		Spolu
Vysoká škola	denná	externá	denná	externá	denná	externá	
Verejné VŠ							
UK Bratislava	20 943	4 183	1 591	1 083	22 534	5 266	27 800
STU Bratislava	15 770	275	1 198	493	16 968	768	17 736
TU Košice	11 743	2 592	541	448	12 284	3 040	15 324
UKF Nitra	8 107	3 597	254	253	8 361	3 850	12 211
UMB B. Bystrica	7 702	4 028	267	178	7 969	4 206	12 175
EU Bratislava	8 964	2 144	253	223	9 217	2 367	11 584
ŽU Žilina	8 981	1 853	383	231	9 364	2 084	11 448
PU Prešov	6 722	2 636	219	294	6 941	2 930	9 871
SPU Nitra	6 892	2 512	245	176	7 137	2 688	9 825
UPJŠ Košice	7 114	945	361	307	7 475	1 252	8 727
KU Ružomberok	4 216	3 123	176	243	4 392	3 366	7 758
TvU Trnava	4 178	2 434	188	268	4 366	2 702	7 068
UCM Trnava	4 148	1 158	79	60	4 227	1 218	5 445
TU Zvolen	3 223	1 398	154	103	3 377	1 501	4 878
TUAD Trenčín	2 812	1 527	85	18	2 897	1 545	4 442
UJS Komárno	1 542	657	14	7	1 556	664	2 220
UVLF Košice	1 783	121	120	66	1 903	187	2 090
VŠMU Bratislava	978	0	68	60	1 046	60	1 106
VŠVU Bratislava	582	0	65	25	647	25	672
AU B. Bystrica	535	0	35	43	570	43	613
Verejné VŠ spolu	126 935	35 183	6 296	4 579	133 231	39 762	172 993
Súkromné VŠ							
VŠZaSP Bratislava	2 372	11 328	120	442	2 492	11 770	14 262
DTI Dubnica	16	5 128	0	0	16	5 128	5 144
PEVŠ Bratislava	2 414	2 351	59	206	2 473	2 557	5 030
VŠEMVS Bratislava	717	3 949	0	0	717	3 949	4 666
VŠBM Košice	1 733	1 458	0	0	1 733	1 458	3 191
VŠ Sládkovičovo	697	2 158	0	48	697	2 206	2 903
VŠM Trenčín	1 102	611	1	17	1 103	628	1 731
VŠMP Prešov	553	509	0	0	553	509	1 062
SVŠ Skalica	405	537	9	14	414	551	965
BISLA Bratislava	58	0	0	0	58	0	58
HUAJA B.Štiavnica	11	4	0	0	11	4	15
AM Bratislava	10	0	0	0	10	0	10
Súkromné VŠ spolu	10 088	28 033	189	727	10 277	28 760	39 037
SR spolu	137 023	63 216	6 485	5 306	143 508	68 522	212 030

Zdroj: Výročná správa o stave vysokého školstva za rok 2011

(269) Vláda SR má priamu pôsobnosť vo veciach týkajúcich sa vymenúvania a odvolávania členov AK, schvaľovania jej štatútu a vo veciach udeľovania štátneho súhlasu na pôsobenie súkromných vysokých škôl. Okrem toho prerokúva materiály týkajúce sa stavu a rozvoja vysokého školstva predložené ministerstvom.

(270) Úlohou ministerstva je v prvom rade vytvárať podmienky na rozvoj vysokého školstva. Na vytváranie týchto podmienok má ministerstvo v rukách dva základné nástroje, a to tvorbu vysokoškolskej legislatívy a spôsob určovania dotácií zo štátneho rozpočtu vysokým školám a poskytovanie týchto dotácií. Ďalším významným nástrojom ministerstva vo vzťahu k vysokým školám sú kontrolné právomoci v oblasti dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov v oblasti vysokého školstva a v oblasti hospodárenia. Prostredníctvom AK má ministerstvo do istej miery aj vplyv na kontrolu kvality vysokých škôl (pozri odsek 268).

(271) Čo sa týka legislatívy, v priebehu rokov 2011 a 2012 ministerstvo pripravilo rozsiahlu novelu zákona o vysokých školách. Časť tejto pripravenej novely NR SR schválila vo forme zákona č. 455/2012 Z.z., ktorým sa novelizuje vysokoškolský zákon.

(272) Jednou z kľúčových úloh ministerstva v oblasti vysokého školstva je tvorba metodiky na rozpis dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám a realizácia tohto rozpisu. Ministerstvo prerokúva návrh metodiky pred jej schválením s orgánmi reprezentácie vysokých škôl, teda so Slovenskou rektorskou konferenciou, Radou vysokých škôl a Študentskou radou vysokých škôl. S orgánmi reprezentácie ministerstvo prerokúva aj iné materiály týkajúce sa vysokého školstva.

(273) V rámci svojej kontrolnej činnosti vykonalo ministerstvo v roku 2012 na vysokých školách 4 kontroly zamerané na dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov, 5 kontrol zameraných na hospodárenie a 3 vládne audity.

(274) Ku každoročne sa opakujúcim povinnostiam ministerstva patrí vypracovania a zverejnenie výročnej správy o stave vysokého školstva. Túto povinnosť si ministerstvo dôsledne plní od jej zavedenia v roku 2002. Výročnú správu ministerstvo predkladá vláde obvykle v júni alebo v septembri nasledujúceho roka. V súčasnosti je ako posledná zatiaľ vypracovaná k dispozícii výročná správa za rok 2011, z ktorej čerpáme aj v tomto materiáli.

(275) Ďalšou pravidelnou povinnosťou ministerstva je vypracovanie a každoročná aktualizácia dlhodobého zámeru v oblasti vysokého školstva. Tomuto dokumentu sa doteraz nevenovala dostatočná pozornosť a ministerstvo ho od roku 2002, kedy táto povinnosť vznikla, zverejnilo len raz, a to v roku 2010. Túto skutočnosť je potrebné pokladať za závažný problém, pretože dlhodobý zámer ministerstva v oblasti vysokého školstva je kľúčovým dokumentom v oblasti vysokoškolskej politiky štátu.

(276) Okrem vyššie uvedených povinností vykonáva ministerstvo v oblasti vysokého školstva aj viacero administratívnych kompetencií týkajúcich sa registrácie štatútov vysokých škôl, správy sústavy študijných odborov, rôznych registrov, materiálneho zabezpečenia činnosti AK a orgánov reprezentácie vysokých škôl a niektoré ďalšie.

(277) Vysokoškolský zákon vymedzuje výkon niekoľko kompetencií priamo ministromi. Najzávažnejšou kompetenciou je rozhodovanie o akreditácii študijných programov a priznávaní niektorých ďalších práv vysokým školám. Pri výkone tejto kompetencie minister vychádza z vyjadrení AK. Zákon mu umožňuje rozhodnúť aj inak ako navrhuje AK. V takomto prípade je však povinný svoje rozhodnutie odôvodniť a odôvodnenie zverejniť. V praxi sa rozhodnutie ministra takmer vždy zhoduje s návrhom AK. Ostatné kompetencie

ministra sú prevažne procedurálne, napríklad predkladanie návrhov na vymenovanie rektorov alebo profesorov prezidentovi republiky.

(278) Na úrovni verejnej vysokej školy má riadenie samosprávny charakter. Vykonávajú ho orgány akademickej samosprávy, ktorými sú rektor, akademický senát vysokej školy, vedecká rada vysokej školy a disciplinárna komisia vysokej školy pre študentov.

(279) Do samosprávnej pôsobnosti verejnej vysokej školy patria prakticky všetky rozhodnutia ovplyvňujúce jej chod, napríklad vnútorná organizácia, určovanie počtu prijímaných uchádzačov o štúdium, určovanie podmienok prijatia na štúdium a rozhodovanie v prijímacom konaní, utváranie a uskutočňovanie študijných programov, určovanie zamerania a organizovanie výskumnej, vývojovej alebo umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti, uzatváranie, zmeny a zrušovanie pracovnoprávných vzťahov a určovanie počtu a štruktúry pracovných miest na vysokej škole, udeľovanie vedecko-pedagogických titulov "docent" a "profesor", voľba členov orgánov akademickej samosprávy verejnej vysokej školy, hospodárenie verejnej vysokej školy a nakladanie s jej majetkom, určovanie výšky školného a poplatkov spojených so štúdiom v prípadoch, kde ich zákon umožňuje.

(280) Základom akademickej samosprávy verejnej vysokej školy je akademická obec verejnej vysokej školy, ktorá volí a odvoláva členov akademického senátu verejnej vysokej školy. Podrobnosti o organizácii a činnosti verejnej vysokej školy, ako aj postavenie členov akademickej obce upravujú jej vnútorné predpisy.

(281) Verejná vysoká škola sa môže členiť na fakulty, iné pedagogické, výskumné, vývojové, umelecké, hospodársko-správne a informačné pracoviská a účelové zariadenia.

(282) Ak sa verejná vysoká škola nečlení na fakulty, zákon jej ponecháva úplnú voľnosť ohľadne stanovenia jej vnútornej štruktúry. Všetky samosprávne funkcie v takomto prípade vykonávajú rektor a ostatné akademické orgány na úrovni vysokej školy. Ak sa vysoká škola člení na fakulty, zákon zaručuje vo vymedzených oblastiach fakultám právo výkonu samosprávnych pôsobností, ktoré sa týkajú ich činností. Zároveň však predpisuje štruktúru a pôsobnosť ich samosprávnych orgánov, ktorými sú akademický senát fakulty, dekan, vedecká rada fakulty, disciplinárna komisia fakulty pre študentov.

(283) Ustanovenia zákona týkajúce sa vnútornej štruktúry a riadenia vysokých škôl boli predmetom kritiky zo strany evalvačného tímu Európskej asociácie univerzít pri hodnotení slovenského vysokého školstva, ktoré sa uskutočnilo v rokoch 2006 – 2007 na žiadosť vlády SR a SRK z roku 2005 o evalváciu slovenských vysokých škôl a o vypracovanie sektorovej správy o slovenskom vysokoškolskom systéme a jeho výskumnej kapacite. EUA vo svojej správe uviedla, že vysokoškolský zákon ide do prílišných detailov v oblasti rozhodovacích procesov a vnútorných orgánov vysokých škôl, čím bráni nastaveniu vnútorných štruktúr vysokých škôl, ktoré najlepšie vyhovujú ich zámerom. Konštatovala tiež, že problémom je veľmi diverzifikovaný manažment vysokých škôl zahŕňajúci celý rad rôznych orgánov; osobitným problémom je oddelenie kompetencií a zodpovednosti (napríklad senát versus rektor).

2.1.3 Obsah a formy vysokoškolského vzdelávania

(284) Vysokoškolské vzdelávanie sa uskutočňuje v rámci študijných programov, ktoré si zostavujú jednotlivé vysoké školy. Každý študijný program však musí patriť do nejakého študijného odboru, v prípade medziodborového študijného programu ide o kombináciu dvoch študijných odborov.

(285) Študijný odbor je oblasť poznania, ktorá môže byť predmetom vysokoškolského vzdelávania v niektorom z jeho troch stupňov. Študijný odbor sa vymedzuje obsahom, ktorý

charakterizujú najmä oblasti a rozsah vedomostí, schopností a zručností, ktoré profilujú absolventa. Všetky študijné odbory, v ktorých možno v SR poskytovať vysokoškolské vzdelávanie, tvoria sústavu študijných odborov SR, ktorú spravuje ministerstvo. Návrh na zaradenie nového študijného odboru do sústavy podávajú spravidla vysoké školy a ministerstvo o ňom rozhoduje po vyjadrení AK. K 31. decembru 2012 obsahovala sústava 365 študijných odborov. Prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania bolo možné študovať v 168 študijných odboroch, druhý stupeň v 170 a tretí stupeň vysokoškolského vzdelávania v 318. Študijné odbory sú rozčlenené do 9 skupín: výchova a vzdelávanie (10 odborov), humanitné vedy a umenie (44), sociálne, ekonomické a právne vedy (57), prírodné vedy (60), konštruovanie, technológie, výroba a komunikácie (67), poľnohospodárske a veterinárske vedy (36), zdravotníctvo (47), služby (22) a informatické vedy, matematika a informačné a komunikačné technológie (22).

(286) Vysoká škola môže uskutočňovať vzdelávanie len v akreditovaných študijných programoch, to znamená v študijných programoch, ktoré spĺňajú stanovené kritériá. Kritériá sa dotýkajú obsahu, ktorý študijný program ponúka, a tiež podmienok, personálneho a technického zabezpečenia, ktoré je vysoká škola schopná pre uskutočňovanie študijného programu zabezpečiť. Spĺňanie kritérií posudzuje AK a konečné rozhodnutie na základe jej odporúčania vydá minister. Akreditácia sa štandardne udeľuje na dobu 6 rokov (pri nových študijných programoch najviac na čas zodpovedajúci štandardnej dĺžke štúdia), po jej uplynutí musí vysoká škola žiadať o akreditáciu študijného programu nanovo.

(287) Na základe vyjadrení AK bolo v roku 2011 akreditovaných spolu 573 študijných programov, a to v prvom stupni 175, v druhom stupni 227 a v treťom stupni 171.

(288) Študijný program sa môže uskutočňovať v dennej forme štúdia alebo v externej forme štúdia. Až do prijatia poslednej novely vysokoškolského zákona účinnéj od 1.1.2013 bola denná forma charakterizovaná ako forma, pri ktorej sa študent denne zúčastňuje na vzdelávacích činnostiach. Pre študijné programy prvého a druhého stupňa bol zároveň predpísaný minimálny rozsah priameho kontaktu vysokoškolského učiteľa a študenta (na 18 hodín týždenne počas výučbovej časti akademického roka). Externá forma štúdia bola charakterizovaná v zákone ako forma, „ktorú charakterizuje prevažne samostatné štúdium a konzultácie“. Tento stav, ktorý bude v praxi ešte istý čas pretrvávať, bol v nesúlade s chápaním „nie dennej“ formy štúdia v krajinách s rozvinutým vysokým školstvom. V týchto krajinách sa pod „nie dennou“ formou štúdia rozumie tzv. part-time study, ktoré sa od denného, teda full-time study, líši len v množstve práce, ktorá sa za rok od študenta očakáva. Pri part-time study je toto množstvo nižšie, a preto štúdium trvá dlhšie. Novelou zákona sa externá forma štúdia perspektívne dostáva do štandardnej polohy aj na slovenských vysokých školách s tým, že niektoré zmeny, ktoré v novele urobila NR SR pri jej schvaľovaní, nie sú v súlade s novým vymedzením denného a externého štúdia. Ide napríklad o rozpor medzi ustanovením § 62 ods. 3, podľa ktorého štandardná záťaž študenta v externej forme štúdia je vyjadrená najviac počtom 48 kreditov, čo zodpovedá najviac 144 kreditom za 3 roky a ustanovením § 52 ods. 3, podľa ktorého na úspešné skončenie bakalárskeho štúdia sa vyžaduje najmenej 180 kreditov, čo sa nedá dosiahnuť pri bakalárskom študijnom programe v externej forme so štandardnou dĺžkou 3 roky, ktorú toto ustanovenie pripúšťa.

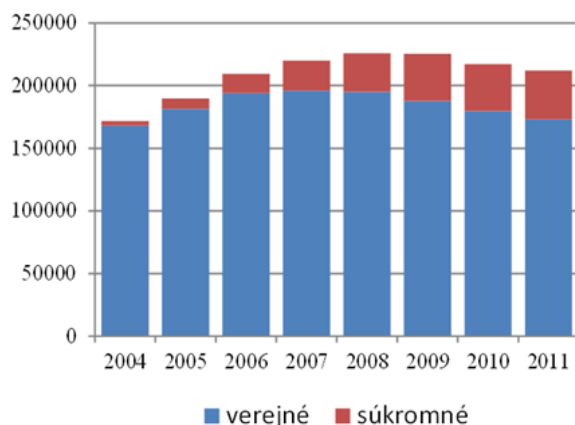
2.1.4 Študenti

(289) V akademickom roku 2011/2012 študovalo na vysokých školách¹⁹ na Slovensku 212 030 študentov. Oproti predchádzajúcemu akademickému roku to predstavuje

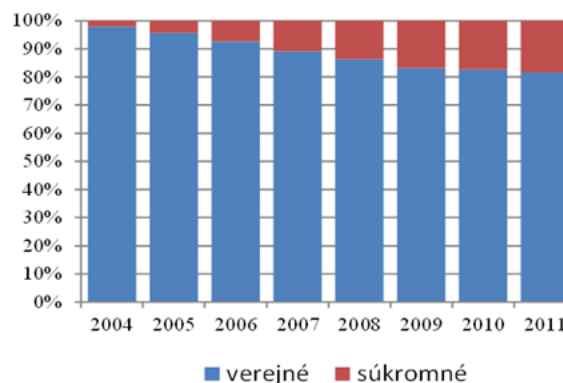
¹⁹ Údaj sa vzťahuje na verejné vysoké školy a súkromné vysoké školy

pokles o 5 009 študentov. Kým verejné vysoké školy zaznamenali medziročný pokles o 6 665 študentov, na súkromných vysokých školách počet študentov vzrástol o 1 656 (napriek tomu, že sa tam platí školné). Podiel študentov na súkromných vysokých školách tak vzrástol na 18,6 % všetkých študentov vysokých škôl. Vývoj počtu študentov od roku 2004 a pomer medzi študentmi verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl ja zachytený na obrázkoch 3 a 4.

Obrázok 3 Vývoj počtu študentov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl od roku 2004

Obrázok 4 Vývoj podielu počtu študentov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl na celkovom počte študentov od roku 2004

Zdroj: ÚIPŠ

Zdroj: Register zamestnancov

(290) Niektoré ďalšie údaje charakterizujúcu štruktúru študentov:

- študenti v externej forme štúdia tvoria 32,3 % všetkých študentov; ich podiel má klesajúcu tendenciu,
- podiel doktorandov na celkovom počte študentov predstavuje 6 %,
- podiel cudzincov študujúcich v Slovenskej republike na celkovom počte študentov predstavuje 4,4 %,
- z pohľadu štatistickej klasifikácie odborov vzdelania najviac študentov (58,6 %) študuje spoločenské vedy, náuky a služby. V rámci súkromných vysokých škôl to je až 83 % študentov,
- na siedmich vysokých školách (z 35 celkovo) študovalo viac ako 52,4 % študentov, pričom viac ako pätina študentov študovala na dvoch vysokých školách (UK Bratislava a STU Bratislava).

(291) V priebehu roka 2011 riadne skončilo vysokoškolské štúdium (prvý až tretí stupeň) 70 061 študentov, z nich 63,7 % v spoločenských vedách, náukách a službách a 18,0 % v technických vedách a náukách. Absolventi doktorandského štúdia tvorili 2,3 % z počtu absolventov.

(292) Podľa údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ÚPSVaR) bolo v evidencii uchádzačov o zamestnanie v septembri 2011 z verejných a súkromných vysokých škôl 6 465 uchádzačov - absolventov vysokých škôl.²⁰ Z nich 98,1 % bolo v evidencii nanajvýš šesť mesiacov. Z hľadiska odboru vzdelania, 61,5 % nezamestnaných absolventov získalo diplom

²⁰ Za absolventa - uchádzača o zamestnanie sa považujú len absolventi z dennej formy štúdia a len do 25 rokov. Absolvent mohol ukončiť štúdium aj v predchádzajúcom roku.

v spoločenských vedách, náukách a službách (teda menej, ako bol ich podiel na celkovom počte absolventov) a 19,3 % nezamestnaných absolventov skončilo technické vedy a náuky (teda viac, ako bol ich podiel na celkovom počte absolventov). Aj keď vykazovanie nezamestnaných absolventov vysokých škôl vykazuje systematickú chybu (pretože je obmedzené vekom 25 rokov, takže mnohí absolventi zo štatistiky vypadávajú nie preto, že sa zamestnávajú, ale preto, že prekročia vek 25 rokov), uvedené čísla nabádajú k opatrnosti pri vyvodzovaní kategorických a zjednodušených záverov ohľadne nezamestnatelnosti absolventov spoločenských odborov a nedostatku absolventov technických odborov. Pre objektívny pohľad sa vyžaduje jemnejšie optika a podrobnejšia analýza.

(293) Podľa údajov získaných zo Sociálnej poisťovne o príjmoch absolventov vysokých škôl (vrátane štátnych), absolventi druhého stupňa vysokoškolského vzdelávania, ktorí riadne ukončili denné štúdium druhého stupňa v akademickom roku 2009/2010, mali v roku 2011 priemerný mesačný príjem 814 €. ²¹

2.1.4.1 Prijímacie konanie na 1. stupeň

(294) V roku 2011 bolo podaných celkom 135 739 prihlášok na vysoké školy (vrátane štátnych) ²² od 67 255 občanov SR. Celkovo bolo prijatých na štúdium 54 414 uchádzačov a zapísalo sa 48 533 uchádzačov. Od roku 2004 počet uchádzačov o štúdium na vysokých školách (v prvom stupni vysokoškolského vzdelávania, resp. v študijných programoch spojeného prvého a druhého stupňa) sústavne klesá. Situáciu dokumentuje obrázok 5.

(295) Najväčšia skupina uchádzačov o vysokoškolské štúdium mala menej ako 20 rokov (59,7 %, v prípade dennej formy štúdia 74,2 % z uchádzačov). V prípade externej formy štúdia viac ako polovica uchádzačov mala vek do 25 rokov. Maturujúci v roku 2011 tvorili z uchádzačov 53,8 % (v dennej forme štúdia 67,2 %). Tieto čísla je potrebné brať do úvahy keď sa hodnotí podiel novoprijatých študentov na populácii 19-ročných. Ak by sme hovorili konkrétne o roku 2011, pri podiele novoprijatých študentov na populácii 19-ročných (gross enrollment rate) 62,2 % (pozri odsek 296) údaj 59,7 % uchádzačov vo veku menej ako 20 rokov znamená, že z populácie 19-ročných v tomto roku nastúpilo na slovenské vysoké školy okolo 37 %.

(296) Z hľadiska medzinárodných porovnávaní sa ako štandardný parameter uvádza podiel novoprijatých študentov na populácii 19-ročných. Pri počte 19-ročných 73 411 ²³ v roku 2011 dosiahol tento parameter pri počte novoprijatých 45 653 ²⁴ hodnotu 62,2 %.

2.1.4.2 Prijímacie konanie na 2. stupeň

(297) V roku 2011 sa na štúdium v študijných programoch druhého stupňa zapísalo 31 648 uchádzačov. Z tohto počtu predstavovali absolventi z roku 2011 87,5 %, čo zodpovedá zhruba 2/3 absolventov 1. stupňa.

²¹ Príjem je vyjadrený ako priemerný vymeriavací základ zamestnanca za daný rok. Definícia absolventa vysokej školy je zverejnená na portáli <http://vs.iedu.sk>, ktorý ministerstvo sprístupnilo v roku 2012 v rámci znižovania informačnej nerovnosti primárne uchádzačov o vysokoškolské štúdium.

²² Ide o celkový počet podaných prihlášok, jeden uchádzač si mohol podať prihlášku aj na viacero vysokých škôl.

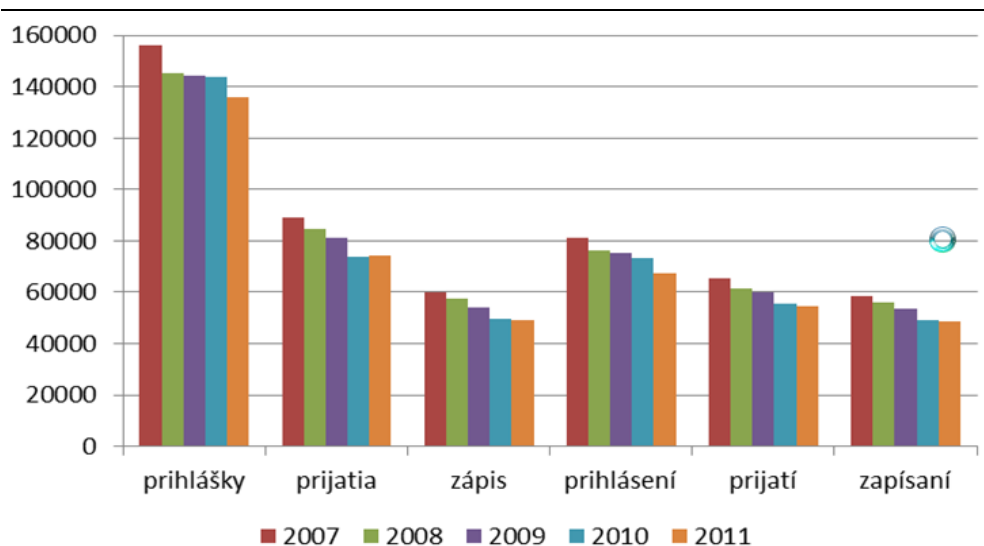
²³ Vekové zloženie obyvateľstva 2011, Štatistický úrad SR; <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=19143>, k 31.12.2011

²⁴ Separát štatistickej ročenky školstva SR 2011, počet novoprijatých k 31.10.2011 na verejných, súkromných a štátnych VŠ v SR, I. stupeň a spojený I. a II. stupeň štúdia dennej aj externej formy štúdia (občania SR).

2.1.4.3 Mobilita študentov

(298) V rámci podprogramu Erasmus vcestovalo v akademickom roku 2010/2011 na študijný pobyt na zahraničnej vysokej škole 2 052 študentov. Na študijný pobyt na Slovensko prišlo v rámci tohto podprogramu 999 študentov zo zahraničia.

Obrázok 5 Vývoj počtu prihlášok, prijatí a zápisov, prihlásených (fyzické osoby), prijatých (fyzické osoby) a zapísaných (fyzické osoby) – fyzická osoba je za všetky školy zohľadnená len raz, aj keď sa zúčastnila viacerých prijímacích konaní

Zdroj: ÚIPŠ

2.1.5 Zamestnanci vysokých škôl

(299) Na vysokých školách pracovalo v roku 2011 celkovo 21 538 zamestnancov.²⁵ Z toho bolo 9 972 učiteľov (46,3 %), 1 551 výskumných pracovníkov (7,2 %) a 10 015 ostatných zamestnancov (46,5 %).

(300) Priemerný plat učiteľa verejnej vysokej školy v roku 2011 bol 1 156 €. Priemerný plat profesora bol 1 699 € a priemerný plat docenta bol 1 334 €. Vývoj priemerných plátov vybraných kategórií zamestnancov verejných vysokých škôl v rokoch 2007 až 2011 zachytáva obrázok č. 6.

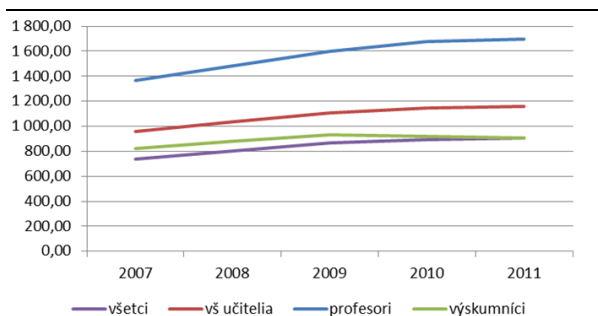
(301) V roku 2011 prezident SR vymenoval na základe návrhov verejných vysokých škôl a súkromnej vysokej školy 153 profesorov. Priemerný vek vymenovaných bol 53,7 rokov.

(302) Podľa údajov z registra zamestnancov vysokých škôl k 31. 12. 2011 najstarší vysokoškolský učiteľ vo funkcii profesora na vysokých školách (vrátane štátnych) mal vek 86 rokov, najmladší 32 rokov. Menej ako 55 rokov mala štvrtina vysokoškolských učiteľov vo funkcii profesora, medián veku bol 60 rokov a štvrtina vysokoškolských učiteľov vo funkcii profesora mala vek viac ako 64 rokov.²⁶

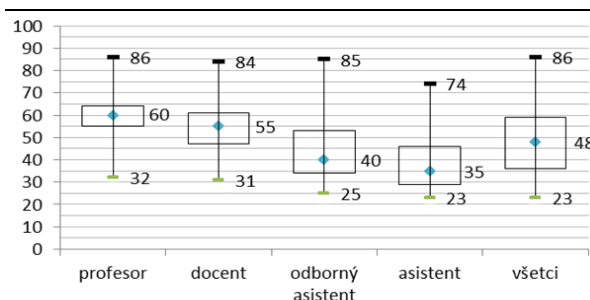
(303) Veková štruktúra jednotlivých kategórií vysokoškolských učiteľov verejných vysokých škôl je znázornená na obrázku 7.

²⁵ Údaje o počtoch zamestnancov v tomto odseku vyjadrujú priemerné evidenčné prepočítané počty, to znamená počty zohľadňujúce akú časť roku zamestnanec pracoval a na aký úväzok.

²⁶ Nezohľadňuje sa výška úväzku príslušného vysokoškolského učiteľa.

Obrázok 6 Vývoj priemerných platov zamestnancov verejných vysokých škôl

Zdroj: ÚIPŠ

Obrázok 7 Veková štruktúra vysokoškolských učiteľov VVŠ (minimálny vek, prvý kvartil, medián, tretí kvartil a maximálny vek)

Zdroj: ÚIPŠ

2.1.6 Vysokoškolská veda a technika

(304) Vysoké školy získali v roku 2011 finančné prostriedky na uskutočňovanie výskumu a vývoja zo štátneho rozpočtu takmer výlučne prostredníctvom kapitoly ministerstva. Získavali ich formou inštitucionálnej podpory na prevádzku a rozvoj infraštruktúry vysokoškolskej vedy a techniky na základe ich výkonu vo výskume, na riešenie výskumných projektov prostredníctvom vnútorných grantových schém VEGA a KEGA a na riešenie výskumných projektov prostredníctvom APVV.

(305) Na inštitucionálnu podporu pridelenú na základe výkonu vo výskume bolo v roku 2011 vyčlenených 94 253 579 €, na podporu projektov základného výskumu prostredníctvom grantovej schémy VEGA 9 259 085 €, na podporu projektov v oblasti výskumu pre rezort školstva prostredníctvom grantovej schémy KEGA 2 492 000 €. Prostredníctvom APVV získali verejné vysoké školy na podporu výskumných projektov 6 873 414 €. Na podporu výskumných projektov zo zahraničia získali verejné vysoké školy v roku 2011 6 035 559 €.

(306) Výkon niektorých indikátorov verejných vysokých škôl vo výskume v rokoch 2008 – 2011 obsahuje tabuľka 9.

Tabuľka 9 Vývoj niektorých indikátorov výkonu VVŠ vo výskume

Rok	Počet karentov zahraničných	Počet karentov domácich	Celkový počet publikácií	Zahraničné granty (€)
2008	1 588	180	39 202	5 099 272
2009	1 442	196	40 960	4 996 008
2010	1 936	196	56 924	6 365 161
2011	1 824	210	46 249	6 035 558

Zdroj: MŠVVaŠ SR – poklady pre rozpis dotácie zo štátneho rozpočtu na VVŠ

2.1.7 Systém sociálnej podpory študentov

(307) Systém sociálnej podpory študentov pozostáva z priamej podpory formou štipendií z prostriedkov štátneho rozpočtu (sociálne štipendium a motivačné štipendium), štipendií z vlastných zdrojov vysokej školy, pôžičiek zo Študentského pôžičkového fondu²⁷ a pôžičiek zo štipendijného fondu vysokej školy. Nepriamu podporu predstavuje dotované ubytovanie

²⁷ Od januára 2013 z Fondu na podporu vzdelávania

a stravovanie a finančná podpora vysokoškolských umeleckých súborov, vysokoškolských športových klubov a univerzitných pastoračných centier.

(308) Maximálna mesačná výška sociálneho štipendia a v akademickom roku 2011/2012 bola 265 €. Verejné vysoké školy v roku 2011 vyplatili sociálne štipendiá v objeme 24 789 319 €. K 31. decembru 2011 poberalo sociálne štipendiá 16 828 študentov.

(309) V roku 2011 pokračovali vysoké školy v poskytovaní motivačných štipendií. Prostriedky na motivačné štipendium boli v roku 2011 vysokým školám poskytnuté v objeme umožňujúcom, aby desiatim percentám študentov študijných programov prvých dvoch stupňov v dennej forme štúdia mohlo byť priznané štipendium vo výške 500 €. Spôsob priznávania motivačných štipendií bol v kompetencii jednotlivých vysokých škôl. Prostriedky na sociálne štipendiá a motivačné štipendiá dostávajú zo štátneho rozpočtu aj súkromné vysoké školy. Vysoké školy v roku 2011 poskytli z vlastných zdrojov štipendiá v sume 908 359 € celkovo 3 163 študentom.

(310) V akademickom roku 2010/2011 boli zo Študentského pôžičkového fondu poskytnuté pôžičky v celkovej sume 2 933 034 €. Zmluvy boli uzavreté s 2 423 študentmi.

(311) K 31. decembru 2011 uviedli vysoké školy v štatistike 47 787 lôžok v študentských domovoch a 3 416 v zmluvných zariadeniach. Celková suma poskytnutých dotácií na ubytovanie študentov v roku 2011 predstavovala 17 528 988 €. Priemerná ročná dotácia na lôžko študenta tak bola 367 €.

(312) Dotovanie stravovacích služieb sa uskutočňuje formou príspevku na dve vydané jedlá denne študentom v dennej forme štúdia. Výška príspevku v roku 2011 bola od 1.1.2011 do 31.8.2011 na jedno jedlo 1 € a od 1.9.2011 do 31.12.2011 na jedno jedlo 0,8 €. Celková suma poskytnutých dotácií na stravovanie študentov v roku 2011 predstavovala sumu 4 942 914 €, teda na jedného študenta denného štúdia pripadlo v priemere 37 €. Vysokoškolské jedálne vydali študentom 5 254 000 jedál, čo predstavuje priemerne približne 40 jedál na jedného študenta denného štúdia za rok. Ak by sme predpokladali, že študenti sa budú stravovať pravidelne počas celého akademického roka dvakrát denne (na účely tejto kalkulácie zoberme 8 mesiacov), počet vydaných jedál by zodpovedal 8,2 % študentov denného štúdia.

(313) Na športovú a kultúrnu činnosť študentov vysokých škôl a podporu činnosti univerzitných pastoračných centier ministerstvo poskytlo verejným vysokým školám v roku 2011 dotáciu v sume 951 600 €.

2.1.8 Financovanie vysokých škôl

(314) Hlavným zdrojom príjmov verejných vysokých škôl²⁸ sú dotácie zo štátneho rozpočtu prostredníctvom ministerstva, ktoré verejná vysoká škola dostáva vo forme tzv. blokového grantu. Vysoká škola teda nemá záväzne predpísané, koľko má na mzdy, poistné a iné ekonomické kategórie a môže pridelené prostriedky použiť podľa vlastných potrieb. Výnimku tvoria účelovo určené finančné prostriedky, napríklad sumy pridelené na riešenie konkrétnych výskumných projektov. Vysoká škola má tiež stanovený horný limit prostriedkov, ktoré môže použiť na osobné náklady, teda na mzdy a poistné. Tento limit je nastavený na 80 % pridelených bežných výdavkov a prakticky pre žiadnu vysokú školu neznamena reálne obmedzenie.

²⁸ Na rozdiel od regionálneho školstva, v ktorom sú zo štátneho rozpočtu financované aj súkromné školy, súkromné vysoké školy nedostávajú zo štátneho rozpočtu na svoju činnosť žiadne prostriedky. Štát dotuje len sociálne a motivačné štipendiá ich študentov.

2.1.8.1 Spôsob rozdelenia dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám

(315) Vychádzajúc z vysokoškolského zákona sa finančná podpora zo štátneho rozpočtu poskytuje verejným vysokým školám vo forme nasledovných štyroch dotácií:

- a) dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov,
- b) dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť,
- c) dotácia na rozvoj vysokej školy,
- d) dotácia na sociálnu podporu študentov.

(316) Ako sme už uviedli v odseku 272, určenie výšky dotácií pre jednotlivé verejné vysoké školy sa uskutočňuje podľa každoročne aktualizovanej metodiky rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám. Metodiku určuje ministerstvo a prerokúva ju s orgánmi reprezentácie vysokých škôl.

(317) Dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov je určená na vysokoškolské vzdelávanie a na prevádzku vysokej školy vrátane nákladov vyvolaných opotrebovaním jej dlhodobého majetku (teda na "krytie odpisov"). Pri určovaní výšky tejto dotácie pre jednotlivé vysoké školy je rozhodujúci počet študentov, počet absolventov, ekonomická náročnosť uskutočňovaných študijných programov a kvalita vyjadrená kvalifikačnou štruktúrou vysokoškolských učiteľov a publikačnými resp. umeleckými aktivitami vysokej školy. Čiastočný vplyv má aj miera nezamestnanosti absolventov.

(318) Dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť sa poskytuje na výskumné, vývojové a umelecké aktivity vysokých škôl v štruktúre uvedenej v odseku 304. Pri určovaní výšky dotácie na prevádzku a rozvoj infraštruktúry pre výskum a vývoj pre jednotlivé verejné vysoké školy sa pri rozpise zohľadňuje ich výkon vo výskume meraný nasledujúcimi indikátormi:

- a) výsledky hodnotenia kvality výskumnej činnosti vysokej školy podľa poslednej komplexnej akreditácie,
- b) objem finančných prostriedkov získaných v predchádzajúcich 2 rokoch na výskumné granty zo zahraničia,
- c) objem finančných prostriedkov získaných v predchádzajúcich 2 rokoch na výskumné granty zo štátneho rozpočtu,
- d) počet doktorandov v dennej forme štúdia po dizertačnej skúške,
- e) publikačná činnosť verejnej vysokej školy so zohľadnením jej kvality,
- f) umelecká tvorba vysokej školy so zohľadnením jej kvality.

(319) Dotácia na rozvoj vysokej školy je určená na centrálné rozvojové projekty a rozvojové projekty vysokých škôl. Prideluje sa na základe posúdenia kvality projektov. V posledných rokoch sa z nej financovali len centrálné rozvojové projekty.

(320) Dotácia na sociálnu podporu študentov je určená na zabezpečenie sociálnej podpory študentov (pozri odsek 307 a ďalšie). Rozpisuje sa prevažne na základe potrieb jednotlivých študentov vysokých škôl (sociálne štipendiá, príspevok na stravu), kapacity internátov (dotácia na ubytovanie) a tiež podľa počtu študentov (motivačné štipendiá, časť podpory na športové aktivity) a výkonových parametrov vysokoškolských športových klubov.

2.1.8.2 Výška dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám v roku 2011

(321) V rozpočte na rok 2011 rozpisovanom podľa metodiky bola v kapitole ministerstva školstva pre vysoké školy určená na dotácie suma 424 982 101 €. Okrem týchto dotácií získali verejné vysoké školy ďalšie finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu najmä na výskumné projekty z APVV a na realizáciu rozvojovej pomoci (vzdelávanie študentov z rozvojových krajín). V priebehu roka 2011 získali verejné vysoké školy zo štátneho rozpočtu súhrnne 434 097 543 €.

(322) Okrem uvedeného získali v roku 2011 verejné vysoké školy finančné prostriedky na projektoch podporovaných zo štrukturálnych fondov EÚ (v Operačnom programe Vzdelávanie a v Operačnom programe Výskum a vývoj) v objeme 90 035 390 €.

(323) Na jednotlivé druhy dotácií podľa odseku 315 boli v roku 2011 vyčlenené nasledujúce sumy:

- a) na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov 261 445 233 €
- b) na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť 106 048 241 €,
- c) na rozvoj vysokej školy 4 843 580 €,
- d) na sociálnu podporu študentov 52 645 047 €.

2.1.8.3 Výsledky hospodárenia verejných vysokých škôl za rok 2011

(324) Údaje prezentované v tejto časti vychádzajú z výročných správ o hospodárení verejných vysokých škôl za rok 2011.

(325) Celková suma aktív (majetku) verejných vysokých škôl k 31. decembru 2011 predstavovala čiastku 1 224 905 000 €. V rámci tejto čiastky vykázali vysoké školy ako hlavné položky dlhodobý nehmotný majetok v hodnote 19 839 000 €, dlhodobý hmotný majetok v hodnote 910 040 000 € a finančný majetok v hodnote 190 758 000 €.

(326) Hlavnou položkou v rámci dlhodobého nehmotného majetku bol software v hodnote 17 091 000 €. Hlavnými položkami v rámci dlhodobého hmotného majetku boli pozemky v hodnote 110 619 000 €, stavby v hodnote 575 700 000 € a samostatné hnutelné veci a súbory hnutelných vecí v hodnote 132 659 000 €.

(327) Finančný majetok v objeme 190 758 000 € predstavovali finančné prostriedky na bankových účtoch a v pokladnici. Pozostávali najmä z finančných prostriedkov na mzdy za december vyplácaných v januári 2012 a z príslušných odvodov, z prostriedkov finančných fondov, z finančných prostriedkov na projekty prechádzajúce do roku 2012 vrátane zahraničných projektov, z finančných prostriedkov na kapitálové výdavky nerealizované v roku 2011, z finančných prostriedkov účtu sociálneho fondu a z finančných prostriedkov účtov podnikateľskej činnosti.

(328) Hlavnými položkami v rámci pasív verejných vysokých škôl boli k 31. decembru 2011 imanie a peňažné fondy v hodnote 571 996 000 €, fondy tvorené zo zisku v hodnote 22 059 000 €, nevysporiadaný výsledok hospodárenia z minulých rokov v hodnote 10 759 000 €, výsledok hospodárenia za účtovné obdobie v hodnote 12 629 000 € a krátkodobé záväzky v hodnote 86 111 000 €.

(329) Hlavnými položkami v rámci imania a peňažných fondov organizácie boli základné imanie v hodnote 489 311 000 € a fond reprodukcie v hodnote 77 017 000 €. Hlavnými položkami v rámci krátkodobých záväzkov boli záväzky z obchodného styku v hodnote 43 103 000 € a záväzky voči zamestnancom v hodnote 16 802 000 €.

(330) Hospodárenie verejných vysokých škôl pozostáva z hospodárenia v oblasti hlavnej činnosti a v oblasti podnikateľskej činnosti. Výsledok hospodárenia verejných vysokých škôl v roku 2011 bol kladný vo výške 12 629 000 €. Z toho výsledok hospodárenia v hlavnej činnosti predstavoval 9 549 000 € a výsledok hospodárenia v podnikateľskej činnosti bol 3 080 000 €

(331) Kladný celkový výsledok hospodárenia dosiahol v roku 2011 19 vysokých škôl. Jedna verejná vysoká škola hospodárila so stratou. Vzhľadom na systém hospodárenia verejných vysokých škôl je potrebné, aby štandardne hospodárili s istým prebytkom a vytvárali si tak priestor na náročnejšie rozvojové aktivity v budúcich rokoch resp. rezervu na krytie neočakávaných udalostí.

(332) Náklady verejných vysokých škôl v hlavnej činnosti v roku 2011 predstavovali 590 957 726 €. Hlavné položky vrátane ich percentuálneho podielu na celkových nákladoch boli mzdové náklady 244 096 125 € (41,31 %), zákonné sociálne poistenie 78 030 590 € (13,20 %), odpisy 46 309 130 € (7,84 %), spotreba energie 32 881 009 € (5,56 %), spotreba materiálu 31 389 607 € (5,31 %) a ostatné služby 40 053 950 € (6,78 %).

(333) Výnosy verejných vysokých škôl v hlavnej činnosti v roku 2011 predstavovali 600 387 000 €. Hlavné položky výnosov vrátane ich percentuálneho podielu na celkových výnosoch boli prevádzkové dotácie 474 995 350 € (79,11 %), ostatné výnosy 74 334 225 € (12,38 %) a tržby z predaja služieb 38 629 276 € (6,43 %).

(334) Hlavnými položkami v rámci prevádzkových dotácií boli bežné dotácie zo štátneho rozpočtu. Tieto dotácie boli vyššie ako je vykázaný objem výnosov, pretože do výnosov sa dostali len tie dotácie, ktoré neboli zúčtované ako výnosy budúcich období (napríklad na pokračujúce projekty).

(335) Tržby z predaja služieb boli najmä výnosy z ubytovania denných študentov (21 237 000 €) a zo stravných lístkov študentov (5 387 000 €).

(336) Ostatné výnosy boli tvorené najmä zo školného v sume 37 702 000 €. Z toho 6 487 000 € tvorili výnosy za prekročenie štandardnej dĺžky štúdia a súbežné štúdium, 16 028 000 € boli výnosy zo školného od cudzincov a čiastku 18 543 000 € tvorili výnosy zo školného za štúdium v externej forme štúdia. Ďalšími výnosmi v tejto skupine boli výnosy z poplatkov spojených so štúdiom (7 161 000 €), výnosy z ďalšieho vzdelávania (4 212 000 €) a z poplatkov za prijímacie konanie (5 333 000 €).

(337) Dotácia na kapitálové výdavky verejným vysokým školám zo štátneho rozpočtu predstavovala v roku 2011 sumu 10 027 275 €. Z toho na dokončenie rozostavaných stavieb a na realizáciu nových stavieb bolo poskytnutých 7 500 000 € a na výskumné projekty 2 457 275 €. Do ďalšieho obdobia prechádza 15 rozostavaných stavieb, na celkové dokončenie ktorých je potrebných cca 130 mil. €.

(338) Poznamenajme, že kapitálové dotácie pokrývajú len časť prostriedkov verejných vysokých škôl na obstaranie dlhodobého majetku. Vysokoškolský zákon dovoľuje verejným vysokým školám obstarávať dlhodobý majetok v rozsahu ich fondu reprodukcie aj z bežných dotácií resp. z prostriedkov získaných ich vlastnou činnosťou. Takýmto spôsobom si verejné vysoké školy musia zabezpečiť napríklad obnovu všetkého hnutelného dlhodobého majetku používaného na vzdelávanie (počítačové učebne, laboratórne vybavenie), pretože na tento účel nedostávajú zo štátneho rozpočtu žiadnu kapitálovú dotáciu.

2.2 Systémové kroky na podporu ďalšieho rozvoja vysokého školstva

(339) Táto časť obsahuje návrh systémových krokov na podporu ďalšieho rozvoja vysokého školstva. Najprv stanovíme strategický cieľ, ku ktorému má ďalší rozvoj vysokého školstva

smerovať. Následne tento strategický cieľ rozdelíme na niekoľko čiastkových cieľov v rôznych oblastiach. V týchto oblastiach zadefinujeme aj systémové kroky, ktoré navrhujeme prijať na nasmerovanie rozvoja vysokého školstva k stanovenému strategickému cieľu.

2.2.1 Strategický cieľ ďalšieho rozvoja vysokého školstva

(340) Na rozdiel od regionálneho školstva, by maximálne stručná definícia strategického cieľa pre vysoké školstvo musela okrem výborných absolventov obsahovať aj výborné výsledky vysokoškolskej vedy a techniky. Z rovnakých dôvodov ako pri regionálnom školstve, aj pri vysokom školstve bude však vhodnejšie použiť širšiu formuláciu strategického cieľa.

(341) Formulácia strategického cieľa pre vysoké školstvo vychádza zo všeobecne uznávaného faktu konštatovaného aj vo viacerých medzinárodných dokumentoch, že fungujúce a kvalitné vysoké školstvo je jedným z kľúčových nástrojov na zabezpečenie udržateľného rozvoja spoločnosti. Vychádzajúc z uvedeného formulujeme strategický cieľ ministerstva v oblasti vysokého školstva nasledovne:

Efektívne fungujúce vysoké školstvo tvoriace súčasť európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania EHEA a európskeho výskumného priestoru ERA, poskytujúce vysokoškolské vzdelávanie s kvalitou zodpovedajúcou medzinárodným štandardom, dostupné pre všetkých občanov, ktorí oň prejavia záujem a preukážu predpoklady na jeho úspešné absolvovanie, tvoriace jadro výskumného potenciálu Slovenska v oblasti základného výskumu a v oblasti aplikovaného výskumu a vývoja a motor rozvoja spoločnosti a regiónov Slovenska.

(342) Pri návrhu systémových krokov sme sa inšpirovali aj viacerými medzinárodnými skúsenosťami zachytenými najmä v dokumentoch OECD a Európskej komisie.²⁹

2.2.2 Systémové kroky smerujúce k dosiahnutiu strategického cieľa

(343) Vychádzajúc z použitej formulácie možno stanovený strategický cieľ rozdeliť na niekoľko čiastkových cieľov alebo zámerov. Týmto rozdelením zároveň vymedzíme oblasti do ktorých rozdelíme systémové kroky, ktoré navrhujeme prijať na nasmerovanie rozvoja vysokého školstva k stanovenému strategickému cieľu.

(344) Čiastkové ciele, ktoré tvoria spolu stanovený strategický cieľ, sú nasledovné:

1. *Dostatočne financované a efektívne fungujúce vysoké školstvo systémovo podporujúce kvalitu plnenia poslania vysokých škôl*
2. *Kvalitný, spoločensky rešpektovaný a primerane odmeňovaný vysokoškolský učiteľ a výskumný pracovník*
3. *Vysoké školstvo poskytujúce vzdelávanie spĺňajúce medzinárodné štandardy a tvoriace súčasť európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania EHEA*
4. *Vysoké školstvo dostupné pre všetkých občanov, ktorí oň prejavia záujem a preukážu predpoklady na jeho úspešné absolvovanie*
5. *Vysoké školstvo tvoriace jadro výskumného potenciálu Slovenska v oblasti základného výskumu a v oblasti aplikovaného výskumu a súčasť európskeho výskumného priestoru ERA*

²⁹ Napríklad Education Today 2013 - The OECD Perspective, AHELO Feasibility Study Report – Volume 1, Europe 2020

6. Vysoké školstvo reagujúce na aktuálne a očakávané potreby spoločenskej a hospodárskej praxe a predstavujúce motor rozvoja spoločnosti a regiónov Slovenska

(345) V ďalšom podrobnejšie priblížime jednotlivé čiastkové ciele a sformulujeme systémové kroky, prostredníctvom ktorých sa budú tieto ciele naplňať. Systémové kroky budú mať formu úloh. Ku každej úlohe načrtujeme problémy, ktoré k jej formulácii viedli (ich podrobnejšie analýza je v prílohe 2), a navrhovaný spôsob ich riešenia. Vzhľadom na rozsah preberanej problematiky sa sústreďíme len na najdôležitejšie body.

(346) Predtým ako prejdeme k formulácii systémových krokov pre oblasť vysokého školstva pokladáme za potrebné zdôrazniť, že v súlade so situáciou v rozvinutých krajinách majú vysoké školy na Slovensku v akademickej oblasti a v oblasti riadenia vysoký stupeň autonómie, ktorý je nevyhnutný na ich optimálne fungovanie. Vysoké školy, s výnimkou súkromných, sú však v rozhodujúcej miere závislé od dotácií zo štátneho rozpočtu. Uvedené skutočnosti obmedzujú možnosti priamych zásahov štátu do chodu vysokých škôl na tri oblasti, a to tvorbu právnych predpisov, kontrolu ich dodržiavania a pravidlá financovania. Ako sme uviedli v časti 2.1.2, v súčasnosti k tomu do istej miery pribúda aj istý vplyv štátu na činnosť AK, ktorý však nie je v súlade s medzinárodnými trendmi. Tieto skutočnosti treba mať na pamäti pri formulovaní úloh na podporu dosahovania vytýčených cieľov.

2.2.2.1 Dostatočne financované a efektívne fungujúce vysoké školstvo systémovo podporujúce kvalitu plnenia poslania vysokých škôl

(347) Dostatočné finančné zabezpečenie má základný vplyv na celý systém vysokého školstva. Súčasne je však potrebné zdôrazniť, že riešenie problému finančného zabezpečenia je neoddeliteľne spojené so zabezpečením efektívneho využívania disponibilných finančných prostriedkov a ostatných aktív vysokých škôl. Keď hovoríme o ostatných aktívach, myslíme v prvom rade na odborný ľudský potenciál, ktorý je v konečnom dôsledku najrozhodujúcejším faktorom nielen pri zvyšovaní efektívnosti využívania zdrojov, ale pri celej činnosti vysokých škôl.

(348) Dostatočné financovanie, efektívnosť a kvalita sa dotýkajú všetkých oblastí vysokého školstva. Prierezový charakter majú preto aj nasledujúce hlavné úlohy predstavujúce systémové kroky, ktoré vedú k napĺňaniu prvého z čiastkových cieľov.

Úloha VŠ-1-1: Zabezpečiť postupné a udržateľné zvyšovanie finančných prostriedkov na činnosť vysokých škôl kombináciou opatrení na podporu získavania vlastných zdrojov vysokých škôl, zvyšovania dotácií z verejných zdrojov v rámci možností štátneho rozpočtu a trvalým dôrazom na zvyšovanie efektívnosti využívania finančných prostriedkov a ostatných aktív vysokých škôl.

(349) Z hľadiska objemu verejných výdavkov (meraného ako podiel na HDP) vynakladaných na chod vysokého školstva Slovenská republika významne zaostáva za priemerom štátov OECD a EU21. Zaostáva však aj v porovnaní s ostatnými štátmi V4. Je preto nevyhnuté postupne zvyšovať verejné výdavky na vysoké školstvo a toto zvyšovanie využiť prioritne a cielene na napĺňanie strategických zámerov uvedených v tomto dokumente (teda nie na plošné zvyšovanie výdavkov na existujúce činnosti). Pri celi dostať sa na úroveň verejných výdavkov krajín OECD na vysoké školstvo do roku 2020 **je potrebné zvyšovať objem verejných výdavkov do vysokého školstva tak, aby sme dosiahli spolu s výdavkami na regionálne školstvo 6 % HDP.** Pokiaľ sa nezavedie školné aj pre študentov denného štúdia, je uvedené zvyšovanie verejných výdavkov do vysokého školstva **jednou z nutných podmienok na naplnenie väčšiny zámerov** uvedených v tomto dokumente.

(350) Od roku 2002 sa v prípade verejných vysokých škôl uplatňuje viaczdrojový systém ich financovania. Schopnosť vysokej školy **získavať vlastné zdroje sa však len čiastočne premieta do ich hodnotenia a financovania zo štátneho rozpočtu**. Hodnotí sa napríklad schopnosť vysokej školy získať výskumné granty, osobitne zo zahraničia, nie však schopnosť získať prostriedky z kontraktného výskumu orientovaného na potreby praxe alebo iných služieb poskytovaných vysokými školami pre spoločnosť. Úpravou týchto nástrojov štátnej politiky, sa zvýši podpora iniciatív verejných vysokých škôl pri získavaní vlastných zdrojov (pozri najmä úlohy VŠ-1-2, VŠ-5-3 a VŠ-6-1 až VŠ-6-3).

(351) Na zvýšenie kapacity vysokých škôl využívať svoj potenciál, ale aj v súvislosti so znížením neproduktívnych a neefektívnych činností tvorivých pracovníkov vysokých škôl, sú navrhované aj systémové zmeny zamerané na zrušenie niektorých v súčasnosti vyžadovaných procesov (pozri napr. úlohu VŠ-1-5).

(352) Možnosti na zvyšovanie efektívnosti existujú aj v oblasti siete vysokých škôl a vnútornej štruktúry jednotlivých vysokých škôl. Každá vysoká škola musí mať základnú administratívnu a prevádzkovú infraštruktúru, ktorá pri vhodnom riadení má predpoklad fungovať pri väčšej inštitúcii efektívnejšie. Oprávnená je aj otázka efektívnosti existencie samostatných vysokých škôl s rovnakými alebo podobnými profilmi s geograficky blízkou lokalizáciou (zrejma je diskutabilnosť dvoch verejných vysokých škôl s podobným profilom v Trnave, ale príklady na potenciálnu integráciu verejných vysokých škôl by sa našli aj v iných mestách Slovenska).

(353) Aj keď vnútorná organizácia vysokej školy je a má zostať v jej kompetencii, otázku na efektívnosť vyvolávajú aj paralelné katedry alebo ústavy na rôznych fakultách verejných vysokých škôl. Na zvýšenie efektívnosti fungovania vysokých škôl a vysokého školstva ako celku budú podporované iniciatívy zamerané na optimalizáciu siete vysokých škôl, vrátane ich detašovaných pracovísk.

(354) Napriek čiastočnému zlepšeniu technickej infraštruktúry vysokých škôl vďaka využívaniu štrukturálnych fondov v predchádzajúcich rokoch nie je možné jej stav považovať za uspokojivý. V tejto oblasti sa vyskytli dokonca aj extrémne prípady priamo ohrozujúce život a zdravie občanov (napríklad pred niekoľkými rokmi pád balkóna vo vysokoškolskom areáli v Mlynskej doline). Okrem financovania z verejných zdrojov je časť infraštruktúry možné modernizovať aj formou verejno-súkromného partnerstva.³⁰ Ministerstvo sa v nadchádzajúcom období zameria na vyhľadávanie príkladov dobrej praxe v tejto oblasti a ich propagáciu na slovenských vysokých školách. V súčasnosti nevidíme právne prekážky, ktoré by verejným vysokým školám bránili využívať aj túto možnosť financovania modernizácie infraštruktúry.

(355) Na účely hodnotenia a tlaku na zvyšovanie efektívnosti využívania disponibilných zdrojov bude ministerstvo naďalej systematicky zlepšovať monitorovanie hospodárenia vysokých škôl. Na tento účel bude zdokonaľovať existujúce a vyvíjať nové nástroje. Príkladom existujúcich nástrojov sú štandardné finančné a účtovné výkazy a výročné správy o hospodárení. Vo vývoji a pilotnom nasadení na niektorých vysokých školách jej systém kalkulácie úplných nákladov UNIKAN. Zásadnú úlohu však bude mať aj ďalší rozvoj informačných systémov podporujúcich rozhodovanie manažmentu vysokých škôl (pozri napr. úlohu VŠ-1-4).

³⁰ Pri použití tejto metódy je však potrebné dbať na zamedzenie znejasnenia verejného účtovníctva.

Úloha VŠ-1-2: Upraviť a stabilizovať systém rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu vysokým školám so zameraním sa na odstránenie jeho súčasných nedostatkov a účinnejšiu podporu kvality plnenia poslania vysokých škôl.

(356) Súčasný systém financovania je založený na výkonovom princípe, pri ktorom sa zohľadňuje výkon vysokej školy vo vzdelávacej činnosti, jej výkon vo výskumnej a umeleckej činnosti a niektoré ďalšie parametre týkajúce sa prevažne sociálnej podpory študentov. Výkon vysokej školy vo vzdelávacej činnosti je meraný počtom študentov so zohľadnením ekonomickej náročnosti študijných odborov, kvalifikačnou štruktúrou vysokoškolských učiteľov a čiastočne aj zamestnateľnosťou absolventov. V roku 2013 sa rozdelilo podľa výkonu vo vzdelávaní 192,0 mil. €, čo predstavuje 44,4 % rozpočtu VVŠ. Výkon vo výskume je meraný objemom získaných prostriedkov na výskumné projekty, počtom publikácií so zohľadnením ich kvality, počtom interných doktorandov po dizertačnej skúške a počtom výstupov umeleckej tvorby so zohľadnením jej kvality. V roku 2013 sa rozdelilo podľa výkonu vo výskume 141,3 mil. €, čo predstavuje 32,6 % rozpočtu VVŠ. Zvyšok rozpočtu vo výške 100,1 mil. € išiel najmä na sociálnu podporu študentov (štipendiá, internáty, strava).

(357) Súčasný výkonový systém financovania motivuje VVŠ k zvyšovaniu výkonu, nie všetky motivácie sú však z hľadiska verejného záujmu pozitívne. Motivuje napríklad k prijatiu čo najväčšieho počtu študentov a pri nízkej zodpovednosti vysokej školy aj k ich udržiavaniu na vysokej škole bez ohľadu na ich kvalitu. Systém má zároveň skôr pasívny charakter, ktorý neumožňuje „objednávateľovi“ – štátu aktívne dohadovať podmienky financovania služieb, ktoré objednáva za verejné prostriedky. Toto môže spôsobovať aj úhradu výkonov, ktoré nie sú vo verejnom záujme, prípadne im chýba pridaná hodnota. Napríklad, systém momentálne neobsahuje nástroje na reguláciu počtov študentov v jednotlivých študijných odboroch, ktorých vzdelávanie štát financuje, čo potenciálne môže viesť k neefektívnemu využívaniu verejných zdrojov.

(358) V rámci tvorby nového zákona o vysokých školách v rokoch 2013-2014 bude ministerstvo presadzovať, aby sa charakter systému financovania zmenil z prevažne pasívneho na aktívny nástroj štátnej politiky v oblasti vysokoškolského vzdelávania. Pôjde najmä, v odôvodnených prípadoch, o možnosť regulácie počtu študentov, na ktorých štát poskytne dotáciu zo štátneho rozpočtu v závislosti od študijného odboru, stupňa štúdia a preukázateľnej kvality vzdelávania,³¹ ktoré vysoká škola poskytuje. V tejto súvislosti pokladáme za dôležité aj reálne posilnenie významu bakalárskeho stupňa vzdelania v hospodárskej a spoločenskej praxi vrátane verejného sektora. Dotačná zmluva bude tiež rozšírená o povinnosť vysokej školy plniť niektoré ďalšie podmienky dôležité z hľadiska študentov alebo verejného záujmu. Ide napríklad o poskytovanie niektorých služieb študentom alebo spoločnosti, ako sú poradenské služby, podpora voľno časových aktivít, ponúkanie kurzov zameraných na rozvoj manažérskych/podnikateľských zručností a pod.

(359) Súčasný systém normatívneho financovania vysokoškolského vzdelávania, či výkonový systém pri inštitucionálnom financovaní tvorivej činnosti, je dobrým základom na dohadovanie podmienok financovania jednotlivých vysokých škôl. Pre jeho ďalší rozvoj je potrebné odstrániť niektoré existujúce negatívne motivácie (napr. prijímať na štúdium nekvalitných uchádzačov a udržiavať na vysokej škole nekvalitných študentov,

³¹ Aplikácia pravidiel väzby financovania z verejných zdrojov na kvalitu vzdelávania si vyžaduje mať k dispozícii nástroje umožňujúce ju merať. V súčasnosti takéto nástroje nie sú k dispozícii, ale prvé pokusy o ich vývoj na medzinárodnej úrovni sa už uskutočnili. Príkladom je projekt OECD AHELO, ktorého sa slovenské vysoké školy aktívne zúčastnili (pozri aj odsek 366).

uprednostňovanie kvantity v tvorivej činnosti, pred kvalitnou výskumnou činnosťou, a pod.), prípadne ho doplniť o nové prvky zohľadňujúce rôznorodosť poslania vysokých škôl a motiváciu vysokých škôl k ich napĺňaniu (pozri napríklad opatrenia v rámci časti 2.2.2.5 a 2.2.2.6).

(360) I keď verejné vysoké školy sú v súčasnosti financované na ročnej báze, pre svoj rozvoj a stabilitu prostredia, v ktorom pôsobia, je potrebné zabezpečiť, aby mohli plánovať svoje aktivity aspoň v strednodobom horizonte (3-5 rokov), a tomu prispôbiť aj predvídateľnosť pravidiel rozpisu finančných prostriedkov, ale aj samotného objemu prostriedkov na vysokoškolské vzdelávanie, výskum, vývoj a infraštruktúry vysokých škôl. Objem finančných prostriedkov je už dnes indikatívne zverejňovaný v rámci zákona o štátnom rozpočte na tri roky, ale spôsob alokácie dotácie na jednotlivé vysoké školy nie. Ministerstvo bude od roku 2013 ako súčasť metodiky rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu pre verejné vysoké školy informovať aj o plánovaných zmenách pre ďalšie roky. Koncept dlhodobejšieho finančného rámca na poskytovanie dotácie bude súčasťou nového zákona o vysokých školách.³²⁾

(361) Kým na poskytovanie bežných transferov existujú relatívne podrobné a merateľné pravidlá, v prípade kapitálových transferov v súčasnosti tomu tak nie je. Keďže verejné vysoké školy si majú vytvárať rezervný fond a priebežne, v rámci odpisovania majetku, vytvárať fond reprodukcie a z neho následne obnovovať infraštruktúru, nemali by byť závislé od štátnych prostriedkov pri riešení havarijných stavov, či pri štandardnej údržbe. Ministerstvo bude presadzovať, aby poskytovanie kapitálových transferov verejným vysokým školám bolo postupne založené výhradne na základe súťaže prostredníctvom rozvojových projektov/grantových schém.

Úloha VŠ-1-3: Upraviť systém riadenia vo vysokom školstve so zameraním na zvýšenie jeho efektívnosti a kvality.

(362) Súčasná úprava vnútorného riadenia a vnútornej organizácie vysokých škôl v zákone, najmä ak sa členia na fakulty, neumožňuje v dostatočnej miere prispôbovať systém rozhodovania a riadenia vysokej školy potrebám napĺňania jej poslania, veľkosti vysokej školy, či aktuálnym výzvam. Na naplnenie cieľa v tejto oblasti bude pri príprave nového zákona o vysokých školách (2013-2014) a nadväzujúcich právnych predpisov kladený dôraz na nasledovné oblasti:

- a) vymedzenie zodpovednosti a právomocí manažmentu vysokej školy za formovanie a napĺňanie dlhodobého zámeru vysokej školy, vrátane posilnenia inštitútu správnej rady verejnej vysokej školy pri presadzovaní verejného záujmu v činnosti verejných vysokých škôl,
- b) nastavenie podmienok výberu manažmentu vysokej školy tak, aby bola zabezpečená profesionálna riadiaca činnosť v kombinácii s akceptáciou relevantnou časťou akademickej obce vysokej školy,³³⁾
- c) voľnejšia formulácia pravidiel týkajúcich sa vnútornej organizácie vysokých škôl a jej samosprávnych orgánov,

³²⁾ V prípade uskutočňovania študijných programov ide napríklad o zohľadnenie skutočnosti, že študijný program je potrebné uskutočňovať najmenej počas jeho štandardnej dĺžky štúdia. Vysoká škola by tak mala z hľadiska plánovania svojej činnosti poznať vopred objem dotácie na zabezpečenie študijného programu v rozpätí štandardnej dĺžky štúdia, resp. podmienky, za ktorých sa dotácia môže zmeniť.

³³⁾ Pri tejto čiastkovej úlohe ide o hľadanie spôsobov ako podporiť, aby vysoká škola mala kvalitný profesionálny manažment a pritom jej v maximálnej miere ponechať autonómiu pri jeho výbere.

- d) opatrenia na zvýšenie účinnosti odpočtu činnosti vysokých škôl vo vzťahu k spoločnosti (accountability),
- e) zabezpečenie vymožitelnosti dodržiavania zákona a ostatných všeobecne záväzných predpisov v prostredí vysokých škôl, najmä prostredníctvom posilnenia nezávislých kontrolných mechanizmov a sankcií.

Úloha VŠ-1-4: Systematicky zlepšovať prístup k informáciám pre všetkých zainteresovaných.

(363) Na zabezpečenie realizácie vysokoškolskej politiky a posudzovania jej výsledkov, posilnenie dôvery spoločnosti voči vysokým školám, ale aj umožnenie racionálneho rozhodovania sa jednotlivcov pri výbere vysokej školy je dôležité systematicky sledovať, zbierať, spracúvať a sprístupňovať informácie o činnosti a hospodárení jednotlivých vysokých škôl. Zdrojom informácií o činnosti vysokých škôl sú aj nezávislé prieskumy a hodnotenia vykonávané tretími osobami, napríklad Akademickou rankingovou a ratingovou agentúrou ARRA.³⁴

(364) Nezastupiteľnú úlohu pri práci s informáciami majú informačné systémy. Rozvoj existujúcich informačných systémov (centrálny register študentov), či plánovaných (register študijných odborov, študijných programov, vysokých škôl), ich vzájomná prepojitelnosť, či integrácia s ostatnými informačnými systémami verejnej správy, sprístupní laickej aj odbornej verejnosti informácie o stave, v ktorom sa nachádzajú jednotlivé vysoké školy a umožnia im prijímať kvalifikované rozhodnutia (napríklad pri uchádzaní sa o štúdium na vysokej škole, výbere študijného programu, ale aj z hľadiska tvorby štátnej politiky).

(365) Na podporu manažmentu verejných vysokých škôl a zvyšovania efektívnosti ich činnosti sa ministerstvo osobitne zameria na

- a) zabezpečenie tretej etapy rozvoja finančného informačného systému SOFIA a zriadenie kompetenčného centra pre tento systém,
- b) vytvorenie informačného systému podporujúceho a sprehľadňujúceho činnosť AK,
- c) podporu rozvojových projektov vysokých škôl s ohľadom na nové IKT s cieľom racionalizácie nákladov na informačné systémy vysokých škôl,
- d) skvalitňovanie a rozširovanie informácií o vysokom školstve podporou integrácie registrov v oblasti vysokých škôl s ostatnými informačnými systémami verejnej správy.

(366) Slovenská republika sa veľmi intenzívne zapojila v období rokov 2011 a 2012 do projektu OECD *Hodnotenie výsledkov vysokoškolského vzdelávania AHELO* (Assessment of Higher Education Learning Outcomes), ktorý bol zameraný na overenie možnosti merania výsledkov vysokoškolského vzdelávania vo vybraných oblastiach.³⁵ Rovnako v rámci ekonomických študijných odborov sa už uskutočnili projekty zamerané na testovanie

³⁴ ARRA je občianske združenie, ktoré pôsobí od roku 2004, a ktorého poslaním je prispievať k zvyšovaniu kvality vzdelávania a vedy na Slovensku prostredníctvom aktívneho získavania, analýzy a zverejňovania všeobecne dostupných a overiteľných údajov najmä o vysokých školách.

³⁵) Projektu sa zúčastnilo 17 krajín z 5 kontinentov a Slovensko patrilo medzi troch najaktívnejších účastníkov, ktorí sa zapojili do všetkých 3 oblastí, v ktorých sa testovali výsledky vzdelávania (všeobecné schopnosti, ekonómia a stavebníctvo). Celkovo sa testovania zúčastnilo okolo 250 vysokých škôl, z toho 18 slovenských a okolo 23000 študentov, z toho viac ako 2800 slovenských. Niektoré slovenské vysoké školy skončili nad medzinárodným priemerom, niektoré pod priemerom. Každá vysoká škola dostane informáciu, koľko jej študenti získali v priemere bodov a kde skončila v celkovom poradí. Vzhľadom na to, že sa jednalo o výskumnú štúdiu, na začiatku bolo dohodnuté pravidlo, že za výsledky jednotlivých škôl ani štátov nebudú publikovať.

výsledkov vzdelávania absolventov. Ministerstvo považuje projekty, ktoré poskytujú porovnateľné informácie o kompetenciách absolventov vysokých škôl za pozitívne pre ďalšie smerovanie vysokého školstva, a preto má záujem o ich podporu. Okrem projektov zameraných na definovanie vzdelávacích výstupov v rámci jednotlivých študijných odborov všeobecne, má ministerstvo osobitný záujem o projekty zamerané na vzdelávacie výstupy zamerané na potreby trhu práce a rozvoj nástrojov ich externého merania.

(367) Viaceré kroky riešenia tejto úlohy budú realizované v roku 2013 v rámci implementácie poslednej novely zákona o vysokých školách (zavádzanie základných registrov v oblasti vysokých škôl). Tretia etapa rozvoja systému SOFIA, ktorá umožní vyčíslenie nákladov na jednotlivé činnosti vysokých škôl, sa v súčasnosti testuje a proces jej rutinného nasadenia je naplánovaný do konca roku 2014. Tieto činnosti sú rozpočtovo kryté. Rozvoj informačných systémov vysokých škôl s centrálnymi informačnými systémami sa podporí v roku 2013 v rámci rozvojových projektov vysokých škôl a ďalší rozvoj elektronizácie agendy vysokých škôl ako aj AK je predpokladaný aj v ďalších rokoch v závislosti od disponibilných zdrojov v štátnom rozpočte.

Úloha VŠ-1-5: Zjednodušiť zákon o vysokých školách a ostatnú vysokoškolskú legislatívu.

(368) Komplikovaná legislatíva znižuje efektívnosť systému, a preto táto úloha patrí k systémovým krokom na dosiahnutie cieľa sledujúceho zefektívnenie vysokého školstva. Na druhej strane je zrejmé, že zmeny zákona smerujúce k jeho zjednodušeniu ovplyvnia aj plnenie ďalších cieľov.

(369) V súvislosti so snahami zjednodušiť vysokoškolskú legislatívu je potrebné uviesť, že k skutočnému zoštíhleniu legislatívy môže prísť len zjednodušením alebo úplným zrušením niektorých procesov, ktoré vo vysokom školstve v súčasnosti prebiehajú a vyžadujú si podrobné úpravy v zákone a nadväzujúcich predpisoch.

(370) Je samozrejmé, že legislatíva, a teda ani jej zjednodušenie, nie je cieľ, ale len prostriedok na dosiahnutie dobrého fungovania vysokého školstva. Preto pri výbere procesov, ktoré by sa mali zjednodušiť alebo zrušiť, sa nemôže brať do úvahy kritérium nakoľko zjednodušia legislatívu, ale nakoľko odbúrajú neefektívne činnosti na vysokých školách a uvoľnia energiu na sústredenie sa na podstatné činnosti.

(371) Každý proces, ktorý vo vysokom školstve v súčasnosti beží, mal minimálne v čase svojho zavedenia do systému nejaké odôvodnenie. Čas však ukázal, že viaceré z procesov už svoje odôvodnenie stratili resp. nepriniesli to, čo sa od nich očakávalo. Ďalšia skupina procesov vznikla ako kompromis, ktorý bol nevyhnutný v čase zmien vo vysokom školstve, ale po stabilizácii týchto zmien je možné posunúť sa ďalej.

(372) Zjednodušenia v systéme slovenského vysokého školstva a vo vysokoškolskej legislatíve sa dajú dosiahnuť napríklad nasledujúcimi zmenami:

- a) Zjednodušenie procesu akreditácie študijných programov jej nahradením akreditáciou pre študijný odbor a podstatným zvýšením dôrazu na vnútorné systémy zabezpečenia kvality a získané kompetencie absolventa (learning outcomes). Táto zmena by podstatne zjednodušila proces akreditácie a je už vecne aj legislatívne pripravená. A tiež by nás dostala do hlavného prúdu vývoja vysokého školstva v rozvinutom svete, do ktorého sme sa reformou v roku 2002 zaradili pružnou reakciou na bolonský proces. Z tohto prúdu bohužiaľ postupne vypadávame.
- b) Zrušenie vedecko-pedagogických titulov „profesor“ a „docent“ a ponechanie len príslušných funkčných miest. Týmto by sme sa v tejto oblasti stali štandardnou krajinou, z vysokoškolskej legislatívy by odbudlo niekoľko desiatok strán a poprední

vysokoškolskí učitelia by získali stovky hodín na produktívnu prácu vo výskume a vzdelávaní. Zároveň by sa vedecké rady fakúlt a vysokých škôl mohli venovať svojim hlavným úlohám dotýkajúcim sa kvality vzdelávania a výskumu. Pri predkladaní tohto návrhu si uvedomujeme, že systém vedecko-pedagogických titulov, ktorý sa v súčasnosti používa, zabezpečuje, že uchádzači o tieto tituly musia prejsť istým hodnotiacim procesom týkajúcim sa ich výskumnej a pedagogickej výkonnosti a titul získajú len ak uspejú. Systém vedecko-pedagogických titulov teda uľahčuje a zjednodušuje obsadzovanie funkčných miest docentov a profesorov. Zrušenie vedecko-pedagogických titulov zvýši preto požiadavky na proces obsadzovania týchto funkčných miest. Systém titulov však nie je „zadarmo“ (nemyslíme pritom prioritne na finančné náklady) a jeho prínosy sú podľa nášho názoru nižšie ako náklady, ktoré vyvoláva. Pri tomto názore sa opierame, okrem konkrétnych skúseností s opakovanými problémami, ktoré systém vyvoláva a ktoré neustále otvárajú diskusie na tie isté témy (celoštátne komisie, jednotné kritériá a pod.) aj o jednoduché pozorovanie, že takéto systémy sa takmer nikde na svete nepoužívajú. Uvedomujeme si tiež, že ide o citlivú otázku, ktorej konkrétne riešenie si vyžiada diskusiu na akademickej pôde. Zrušenie vedecko-pedagogických titulov sa nedotkne titulov, ktoré už boli udelené.

(373) Splnenie tejto úlohy zabezpečí nový zákon o vysokých školách a nadväzujúce predpisy, ktorých príprava začne v roku 2013 a účinnosť je plánovaná v priebehu roka 2015. Nevyžaduje si osobitné finančné zdroje. V prípade menovania profesorov je pre úplné naplnenie zámeru potrebné novelizovať Ústavu Slovenskej republiky. Novelizácia Ústavy však nie je nevyhnutná pre splnenie úlohy – ak sa Ústavu nepodari novelizovať, príslušný článok sa iba v praxi nebude používať.

2.2.2.2 Kvalitný, spoločensky rešpektovaný a primerane odmeňovaný vysokoškolský učiteľ a výskumný pracovník

(374) V súčasnosti je zabezpečené spĺňanie minimálnych kritérií pri obsadzovaní funkčných miest docentov a profesorov predpísaním povinnosti mať vedecko-pedagogický titul. Po zrušení udeľovania týchto titulov, bude potrebné, najmä z hľadiska akreditácie, určiť minimálne podmienky, ktoré musí uchádzač o funkciu docenta a profesora splniť. Systém musí byť otvorený pre uchádzačov o prácu vysokoškolského učiteľa zo zahraničia a súčasne by mal umožňovať prechod medzi biznisom a akademickým sektorom tam, kde je to možné a žiaduce.

(375) V každom prípade je potrebné zabezpečiť odstránenie neodôvodnených bariér rýchleho kariérneho postupu excelentným pedagógom a výskumníkom vrátane administratívnych bariér kladených slovenským odborníkom – absolventom zahraničných vysokých škôl pôsobiacim v zahraničí, ktorí sa chcú vrátiť a pôsobiť na Slovensku.

Úloha VŠ-2-1: Podporovať posilňovanie postavenia vysokoškolských učiteľov v spoločnosti.

(376) I keď súčasný systém obsadzovania miest vysokoškolských učiteľov je založený na výberových konaniach, prax ukazuje, že tento systém sám o sebe nezabezpečuje požadovanú súťaž a aktívny nábor vysokej školy pri hľadaní toho najlepšieho adepta na obsadzovanú pozíciu. V rámci tvorby nového zákona o vysokých školách bude potrebné odstrániť systémové prekážky na naplnenie cieľa výberových konaní pri obsadzovaní miest vysokoškolských učiteľov a otvoriť akademickú kariéru aj pre ľudí pôsobiacich v iných sektoroch (pozri aj úlohu VŠ-2-4). Zabezpečenie intenzívnejšej súťaže pri obsadzovaní pozícií vysokoškolských učiteľov podporí posilnenie postavenia vysokoškolských učiteľov v spoločnosti.

(377) Ministerstvo bude každoročne pokračovať v aktivitách spoločenského charakteru, ktoré zvyšujú prestíž vysokoškolských učiteľov a výskumných pracovníkov (napríklad vedec roka, udeľovanie medaily sv. Gorazda, a pod.).

(378) Prestíž a postavenie vysokoškolských učiteľov znižujú aj negatívne informácie o tejto profesii, ide najmä o informácie súvisiace s neprofesionálnym/neetickým správaním sa. I keď Slovenská rektorská konferencia už v minulosti prijala etický kódex v tejto oblasti, nie je známe, že by sa pokračovalo ďalej v jeho implementácii, a ani nie sú známe prípady, že by sa akademická komunita bola schopná vyrovnat' s čiernymi ovcami vo svojich radoch. Za účelom rozvoja profesionálnej etiky bude ministerstvo podporovať projekty zamerané na riešenie etických otázok pri práci vysokoškolského učiteľa a ich zavádzanie do praxe (pozri aj úlohu VŠ-2-3).

Úloha VŠ-2-2: Systémovo riešiť zlepšenie odmeňovania vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov a ostatných zamestnancov verejných vysokých škôl v závislosti od možností štátneho rozpočtu.

(379) V prípade verejných vysokých škôl je možnosť zlepšenia odmeňovania v súčasnosti podmienená v prevažnej miere zvyšovaním dotácií zo štátneho rozpočtu. Tarifný plat, ako základ platu zamestnanca vysokej školy je určený centrálnymi tabuľkami a dĺžkou praxe (vekový automat). Táto časť platu nie je viazaná na kvalitu výkonu zamestnanca. Tarifné platy, osobitne u vysokoškolských učiteľov nezodpovedajú významu ich postavenia, v niektorých prípadoch má vysokoškolský učiteľ nižší základný plat ako je priemerný nástupný plat absolventov, ktorých učí. Súčasne, systém financovania vysokých škôl nie je naviazaný na počet zamestnancov vysokých škôl ani na ich zákonné nároky z hľadiska príslušných právnych predpisov, ale je založený na výkonovom princípe. Z tohto pohľadu je logické, aby sa opätovne umožnilo verejným vysokým školám používať vlastný systém odmeňovania (teda nie na základe centrálne určených tabuliek) s prechodným ustanovením, že ich platy nemôžu klesnúť pod tabuľkové hodnoty platné v čase prechodu na nový systém. Táto možnosť bude presadzovaná v rámci tvorby nového zákona o vysokých školách.

(380) Druhým zdrojom na zlepšenie odmeňovania vysokoškolských učiteľov a ostatných zamestnancov sú vlastné príjmy vysokej školy. Zákon už v súčasnosti vytvára dostatočný priestor na ich získavanie v rôznych oblastiach (aplikovaný výskum a vývoj s komerčným výstupom, expertná činnosť, zabezpečovanie ďalšieho vzdelávania. Rozvoj v týchto oblastiach je úlohou najmä manažmentu vysokej školy, od ktorého sa očakáva nastavenie jasných pravidiel pre túto oblasť a ich dodržiavanie. Externá podpora bude zabezpečená v rámci úlohy VŠ-1-2.

Úloha VŠ-2-3: Systémovo vyžadovať od vysokých škôl zabezpečenie ďalšieho vzdelávania vysokoškolských učiteľov.

(381) V súčasnosti je profesný rozvoj vysokoškolských učiteľov v praxi do značnej miery redukovaný na ich pokroky v oblasti výskumu. Na zabezpečenie kvality vysokoškolského vzdelávania je však potrebný aj trvalý rozvoj pedagogických a ďalších schopností. Rozvoj ľudských zdrojov a ich systematický monitoring tvorí štandardnú súčasť vnútorných systémov zabezpečovania kvality, a preto ich zavedenie bude viesť k nutnosti venovať pozornosť aj ďalšiemu vzdelávaniu vysokoškolských učiteľov v oblasti ich pedagogického pôsobenia. Ministerstvo bude presadzovať, aby vnútorné systémy zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania túto podmienku naplňali. Príkladom oblastí, ktorým je potrebné venovať pozornosť sú rozvoj didaktických kompetencií, využívanie informačných technológií, práva a povinnosti vysokoškolských učiteľov a študentov, riešenie etických otázok v kontakte so študentmi, vzdelávanie študentov so špecifickými potrebami a pod.

Úloha VŠ-2-4: Posilňovať medzinárodný rozmer pri obsadzovaní miest vysokoškolských učiteľov a výskumných pracovníkov.

(382) Vysoké školy, ktorých poslaním ako výskumných inštitúcií a súčastí Európskeho výskumného priestoru je aj medzinárodná spolupráca na riešení výskumných projektov. Štandardne by na slovenských vysokých školách mali pôsobiť aj odborníci zo zahraničia. Úlohou ministerstva v tejto oblasti bude zabezpečiť maximálne zjednodušenie administratívnych postupov pri prijímaní uchádzačov o pozície vysokoškolských učiteľov a výskumných pracovníkov zo zahraničia a tiež vytvárania podmienok na návrat slovenských občanov - absolventov vysokých škôl v zahraničí do SR.

(383) Súčasne sa bude vyžadovať od vysokých škôl, resp. ich súčastí, ktorých poslaním bude výskum na medzinárodnej úrovni, aby boli aktívne pri hľadaní zamestnancov v medzinárodnom prostredí (publikovanie ponúk na prácu v angličtine na medzinárodných portáloch, prispôbenie výberového konania, schopnosť administratívnej podpory zamestnancov zo zahraničia, vytváranie multikultúrneho prostredia v rámci inštitúcie a pod.)

(384) Ministerstvo v priebehu roka 2013 vytvorí centrálny portál na zverejňovanie ponúk na obsadenie miesta vysokoškolského učiteľa/výskumného pracovníka a bude ho integrovať na systém euroaxess. Ponuky vysokých škôl tak budú publikované aj na európskom portáli pre výskumníkov.

2.2.2.3 Vysoké školstvo poskytujúce vzdelávanie spĺňajúce medzinárodné štandardy a tvoriace súčasť európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania EHEA

(385) Vysoké školstvo prešlo od roku 2002, v ktorom bol prijatý nový vysokoškolský zákon, hlbokými zmenami. Vysoké školy sú dnes autonómne inštitúcie prakticky pokrývajúce z hľadiska kapacity dopyt po vysokoškolskom vzdelávaní. Zároveň s extenzívnym rozvojom sa však začali výrazne prejavovať problémy kvality vysokoškolského vzdelávania spojené so stratou konkurencieschopnosti slovenského vysokého školstva.

(386) Aby vysokoškolské vzdelávanie na slovenských vysokých školách zodpovedalo medzinárodným štandardom kvality, pokladá ministerstvo za potrebné splniť nasledovné hlavné úlohy:

Úloha VŠ-3-1: Upraviť systém externého zabezpečovania kvality vzdelávania.

(387) Súčasný systém zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania je založený najmä na systéme akreditácie, teda posudzovania plnenia minimálnych podmienok. Už v súčasnosti je jednou z podmienok akreditácie existencia vnútorného systému zabezpečovania kvality v rámci vysokej školy. Rovnako posledná novela zákona o vysokých školách zdôraznila úlohu vysokej školy a jej priamu zodpovednosť za kvalitu poskytovaného vzdelávania. Na ďalší rozvoj v tejto oblasti je však potrebné, aby sa tieto ustanovenia v praxi naozaj naplnili. Inými slovami, je potrebné podstatne zvýšiť dôraz na kontrolu funkčnosti vnútorných systémov zabezpečovania kvality vysokých škôl, ich transparentnosť, súlad s medzinárodnými štandardmi a poskytovanie dostatočných a objektívnych informácií o výsledkoch vzdelávania a o úspešnosti absolventov.³⁶ Nadalej je potrebné posilňovať aj

³⁶ Vo všeobecnosti by vysoká škola mala byť schopná preukázať, že pravidlá hodnotenia študentov a práce vysokoškolských učiteľov garantujú, že štúdium riadne neskončí študent, ktorý nedosiahne požadovanú minimálnu úroveň znalostí a súčasne, že hodnotenie študentov umožňuje rozlíšiť medzi výborným, priemerným a podpriemerným študentom. Osobitne v prípade profesijne orientovaných študijných programov by mala byť vysoká škola schopná na základe objektívnych údajov preukázať, že profil absolventa študijného programu vyhovuje požiadavkám na výkon povolania, na ktoré sú študenti pripravovaní, a absolventi sú v tomto segmente aj nachádzajú uplatnenie. V prípade doktorandských programov sa vyžaduje preukázanie výsledkov samostatnej tvorivej činnosti študenta formou nových poznatkov v danom študijnom odbore.

využívanie spätnej väzby od študentov a absolventov. V roku 2013 AK v spolupráci s ministerstvom a tímom národných bolonských expertov pripraví kritériá na posudzovanie vnútorných systémov zabezpečovania kvality vzdelávania. V ďalšom období bude dôležité podporovať šírenie dobrej praxe v tejto oblasti medzi vysokými školami. Na podporu týchto aktivít bude ministerstvo v ďalších rokoch úzko spolupracovať s orgánmi reprezentácie vysokých škôl.

(388) Dôležitým predpokladom pre dobré fungovanie systému akreditácie je dôvera akreditovaných (tých čo žiadajú o akreditáciu svojich činností), jasnosť pravidiel, transparentnosť a konzistentnosť postupov AK, ako aj objektívnosť a nezávislosť tých, ktorí akreditujú. Zabezpečenie dodržiavania medzinárodných štandardov pri zložení, postavení a práci AK bude aj na základe hodnotenia Európskej asociácie pre zabezpečovanie kvality vo vysokom školstve ENQA súčasťou nového zákona o vysokých školách. AK sa nevyhnutne musí stať riadnym členom ENQA. Operatívne je potrebné najnutnejšie zmeny zapracovať už do pripravovanej novely nariadenia vlády o AK a do štatútu AK v roku 2013 a uplatniť ich pri obmene členov AK v roku 2014. Nemenej dôležité je vytvárať inštitucionálnu podporu na činnosť AK, teda posilniť administratívnu podporu expertov – hodnotiteľov.

(389) Na zabezpečenie možnosti monitorovania rozvoja vysokej školy v jednotlivých oblastiach jej pôsobenia, či možnosti pomenovania rozdielov medzi jednotlivými vysokými školami na základe externého posúdenia, je účinné spresniť a rozvíjať systém externej evalvácie činností vysokej školy, ktorá v súčasnosti nemá praktické dôsledky na fungovanie vysokoškolského systému a je skôr len formálnou záležitosťou v rámci komplexných akreditácií činností vysokých škôl.

(390) Východiskom pre akreditáciu študijných programov je z hľadiska ich obsahu sústava študijných odborov. Príprave existujúcich opisov študijných odborov nebola venovaná systematická pozornosť a rovnako neboli predmetom externého posúdenia napríklad zamestnávateľskými zväzmi. Ministerstvo v rokoch 2013 až 2015 bude podporovať postupnú revíziu sústavy študijných odborov tak, aby opisy študijných odborov vychádzali z konceptu zameraného na výstupy vzdelávania, prepojenosťou na požiadavky praxe a národný kvalifikačný rámec, a osobitne vymedzovali profil profesijne orientovaných bakalárov, do ktorého tvorby budú zapojené aj profesijné komory/potenciálni zamestnávateľa.

Úloha VŠ-3-2: Podporovať internacionalizáciu v oblasti vysokoškolského vzdelávania.

(391) K internacionalizácii vysokoškolského vzdelávania sa v súčasnosti pristupuje prevažne na ad hoc báze. Systematický rozvoj tejto oblasti si vyžaduje prípravu stratégie internacionalizácie vysokoškolského vzdelávania, ktorá by sa komplexne zaoberala, najmä:

- a) podporou uskutočňovania študijných programov v cudzích jazykoch vrátane spoločných študijných programov so zahraničnými vysokými školami
- b) podporou zvyšovania počtu študentov a pracovníkov vysokých škôl zo zahraničia na slovenských vysokých školách,
- c) podporou absolvovania aspoň jedného semestra vysokoškolského štúdia na vysokej škole v zahraničí u každého študenta,
- d) podporou pobytov pracovníkov slovenských vysokých škôl na kvalitných zahraničných vysokých školách, ktoré by mohli slúžiť ako príklad pre slovenské vysoké školy,
- e) propagáciou slovenského vysokoškolského systému v cieľových krajinách a ich identifikáciou; širšie a systémovo navrhnuté umožnenie štúdia na Slovensku občanom

tretích kultúrne a sociálne blízkyh krajín má potenciál pomôcť pri riešení nepriaznivého demografického vývoja a úniku mozgov zo Slovenska.

Príprava takejto stratégie bude realizovaná v roku 2014.

Úloha VŠ-3-3: Reformovať externé štúdium tak, aby sa podmienky na jeho úspešné skončenie zhodovali s podmienkami na úspešné skončenie denného štúdia

(392) Externé štúdium vo forme, v ktorej sa u nás v súčasnosti uskutočňuje, nie je štandardné v rozvinutých krajinách. Tieto krajiny poznajú formu vysokoškolského štúdia určenú pre tých, ktorí sa mu nemôžu venovať ako svojej hlavnej, tzv. part time study, ale zohľadňujú túto skutočnosť tým, že štúdium trvá dlhšie. Pritom je samozrejmé, že absolvent musí spĺňať tie isté kritériá ako absolvent denného (full-time) štúdia. Dosiahnuť, aby sa tento normálny prístup uplatňoval aj na Slovensku, je predmetom tejto úlohy. Prvý krok v tomto smere sa už urobil poslednou novelou vysokoškolského zákona. Zmeny urobené v novele v parlamente však vniesli do zákona v tejto oblasti nekonzistentnosť, ktorú bude potrebné odstrániť (napríklad 3-ročná štandardná dĺžka bakalárskych študijných programov v externej forme je v rozpore s maximálnou záťažou študenta v externej forme vyjadrenou 48 kreditmi za rok). Implementácia už prijatých opatrení sa bude postupne uskutočňovať od roku 2013 pri akreditácii nových študijných programov, od roku 2014 v rámci komplexnej akreditácie činností vysokej školy a následne v rámci nadobudnutia účinnosti nového zákona o vysokých školách v roku 2015.

2.2.2.4 Vysoké školstvo dostupné pre všetkých občanov, ktorí oň prejavia záujem a preukázu predpoklady na jeho úspešné absolvovanie

(393) Dostupnosť vysokoškolského vzdelávania je určená jednak dostatočnou kapacitou vysokých škôl a jednak odstránením bariér pre prístup znevýhodnených skupín k vysokoškolskému vzdelávaniu. Kapacity slovenského vysokého školstva možno vo všeobecnosti hodnotiť ako dostatočné. Pri plnení tohto cieľa je preto potrebné zamerať sa v prvom rade na odstraňovanie bariér pri prístupe znevýhodnených skupín k vysokoškolskému vzdelávaniu. Uskutoční sa to plnením nasledovných hlavných úloh:

Úloha VŠ-4-1: Upraviť systém financovania sociálnej podpory študentov.

(394) Súčasný systém sociálnej podpory študentov je založený prevažne na sociálnych štipendiách s doplnkovou úlohou pôžičiek z Pôžičkového fondu na podporu vzdelávania, v rámci iných rozpočtových kapitol poskytovaním prídavkov na diéta, vybraných dôchodkov, úhrady zdravotného poistenia, či zliav vo verejnej doprave. Z hľadiska udržateľnosti verejných financií sa ako efektívnejší systém javí oslabenie štipendijnej schémy v prospech pôžičkovej schémy. Týmto opatrením by mohol byť systém štedrejší k potrebám študentov, súčasne by odbúral požiadavky na poskytnutie podpory v prípadoch, kde skutočná podpora na poberanie sociálneho štipendia neexistuje, ale systémovými opatreniami nie je možné pri existujúcich nástrojoch takýchto študentov z poskytovania sociálnej podpory vylúčiť (problém so zisťovaním príjmu zo zahraničia, dobrovoľná nezamestnanosť bez príjmu, daňová optimalizácia v prípade podnikateľov a pod.). Za vhodný systém pôžičkovej schémy sú pri financovaní vysokoškolského štúdia považované pôžičky, ktorých splácanie je naviazané na aktuálny príjem dlžníka – absolventa vysokej školy (income-contingent loan scheme). Pôžičky tohto typu absolvent spláca len v prípade, že dosahuje dostatočne vysoký príjem. Predpokladom efektívnosti takýchto pôžičkových schém je ich robustnosť, teda ich využívanie podstatnou časťou študentskej populácie, čo je obvykle spojené so zavedením finančnej spoluúčasti študentov na priamej úhrade nákladov spojených so štúdiom – školným.

(395) Keďže sa napriek jednoznačnému a odôvodnenému odporúčaniu OECD na zavedenie spoluúčasti študentov na nákladoch na vysokoškolské štúdium³⁷ s týmto krokom v súčasnosti na Slovensku neráta, nateraz je v tejto oblasti potrebné sa zamerať skôr na efektívnosť existujúcich nástrojov finančnej podpory študentov a ich ďalší rozvoj.

(396) V rámci zjednodušenia administratívnej záťaže študentov, ale aj vysokých škôl, bude ministerstvo v rokoch 2013 – 2015 presadzovať presun zabezpečovania agendy priznávania a poskytovania sociálnych štipendií na úrady práce, sociálnych vecí a rodiny s presadzovaním ďalších opatrení zamedzujúcich zneužívanie systému. Tým sa vytvorí aj priestor na podporu občanov, ktorí potrebujú túto formu podpory v rámci štúdia v zahraničí. Tento zámer je aj v súlade s projektom ESO, ktorého cieľom je zefektívnenie verejnej správy v prospech občana.

(397) Súčasne v roku 2014 bude ministerstvo analyzovať potenciálne vplyvy zmeny inštitucionálneho poskytovania príspevkov na ubytovanie na priame príspevky na ubytovanie študentom, ktorí spĺňajú stanovené podmienky, s možnosťou ich využitia na úhradu ubytovania aj mimo študentských domovov, a následne sa rozhodne o zmene v tejto oblasti.

Úloha VŠ-4-2: Podporovať vznik a rozvoj centier pomoci pre študentov so zdravotným postihnutím (so špecifickými potrebami).

(398) Okrem ekonomických prekážok predstavujú pre niektoré skupiny obyvateľov vážnu prekážku pri prístupe k vysokoškolskému vzdelávaniu aj fyzické bariéry – priestory nespĺňajúce štandardy pre pohyb vozíčkarov, informačné bariéry – dostupnosť informácie len vo vyhradenom formáte, ktorý nie je dostupný napríklad zrakovo postihnutým študentom, či personálne bariéry – nepripravenosť zamestnancov a študentov na spoluprácu so študentom so špecifickými potrebami. Je potrebné, aby vysoké školy aktívne identifikovali takéto bariéry a prijímali opatrenia na ich systematické odstraňovanie.

(399) V roku 2013 ministerstvo vytvorí stálu pracovnú skupinu pre otázky štúdia študentov so špecifickými potrebami a bude podporovať tvorbu akčných plánov vysokých škôl zameraných na identifikáciu a odstraňovanie bariér v prístupe k vysokoškolskému štúdiu študentov so špecifickými potrebami. Ich napĺňanie bude od roku 2015 podporovať v rámci financovania rozvojových projektov vysokých škôl resp. v rámci projektov financovaných zo štrukturálnych fondov.

2.2.2.5 Vysoké školstvo tvoriace jadro výskumného a vývojového potenciálu Slovenska v oblasti základného výskumu a v oblasti aplikovaného výskumu a vývoja a súčasť európskeho výskumného priestoru ERA

(400) Ministerstvo pokladá za potrebné pokračovať v podpore trendu, ktorého cieľom je, aby sa vysoké školy stali, tak ako tomu je prakticky vo všetkých vyspelých štátoch, základom výskumného a vývojového potenciálu štátu. Podpora vysokoškolského výskumu a vývoja sa však nebude diať administratívnymi rozhodnutiami na úkor ostatných subjektov výskumu a vývoja na Slovensku. Naopak, cieľom ministerstva je vytvoriť v oblasti výskumu a vývoja súťažné prostredie podnecujúce všetky zainteresované subjekty zvyšovať svoj výkon a spoluprácu v tejto oblasti. Takéto súťažné prostredie podporujúce zároveň spoluprácu bude najlepším stimulom aj na rozvoj vysokoškolského výskumu a vývoja.

(401) Ako špecifický nástroj na podporu vysokoškolského výskumu a vývoja bude ministerstvo posilňovať motivačné finančné nástroje na podporu pracovísk vysokých škôl dosahujúcich výborné výsledky vo výskume a vývoji z hľadiska štandardných

³⁷ Pozri napríklad publikáciu Education Today 2013 – The OECD Perspective str. 12 a 66

medzinárodných kritérií hodnotenia. Ministerstvo zdôrazňuje, že tieto finančné nástroje sa budú využívať v rámci rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu určených pre vysoké školy, nebudú teda negatívne ovplyvňovať možnosti získať štátnu podporu na výskum a vývoj pre ostatné zainteresované subjekty.

(402) Okrem toho bude ministerstvo osobitne podporovať štandardné aktivity v oblasti internacionalizácie vysokoškolského výskumu a vývoja.

(403) Konkrétna formulácia hlavných úloh na podporu vysokoškolského výskumu a vývoja je nasledovná:

Úloha VŠ-5-1: Cielene podporovať rozvoj doktorandského štúdia ako najvyššieho nástroja na rozvoj ľudských zdrojov.

(404) Pre výchovu špičkových odborníkov je rozhodujúce doktorandské štúdium a priama účasť na výskumných a vývojových aktivitách. Toto tvrdenie platí tak pre výchovu odborníkov pre pozície na vysokých školách, ako aj pre mnohé iné pozície v oblasti spoločenskej a hospodárskej praxe.

(405) Pri cielenej podpore rozvoja doktorandského štúdia sa ministerstvo zameria na nasledovné oblasti:

- a) zabezpečenie podstatne užšej väzby doktorandského štúdia vrátane jeho financovania na riešenie výskumných úloh, vrátane potrieb hospodárskej praxe,
- b) vytvorenie možností podpory, vrátane legislatívnej v zákone, pre post-doktorandskú prípravu (postdoctoral training) ako štandardného pokračovania v profesionálnom rozvoji po skončení doktorandského štúdia na prípravu samostatnej kariéry vysokoškolského učiteľa alebo výskumnej kariéry,
- c) intenzívne využívanie domácej aj medzinárodnej mobility študentov a výskumných pracovníkov,
- d) umožnenie denného doktorandského štúdia aj bez povinnosti vysokej školy poskytovať doktorandovi štipendium (súčasný stav je pre niektorých uchádzačov bariérou na prijatie na doktorandské štúdium v dennej forme, pretože vysoká škola nemá dostatok prostriedkov, aby im mohla poskytovať štipendium), doterajšiu povinnosť vysokej školy poskytovať doktorandom v dennej forme štipendium sa nahradí umožnením jeho poskytovania na základe zmluvného vzťahu upravujúceho podmienky poskytovania štipendia a spôsob určenia jeho výšky zohľadňujúcej aj výkon študenta,
- e) podpora vzdelávania doktorandov na uplatnenie v komerčnej sfére a vytváranie podmienok podpory na zakladanie inovatívnych firiem absolventmi doktorandského štúdia,
- f) podpora účasti študentov druhého stupňa vysokoškolského vzdelávania na výskumných aktivitách vysokej školy; v tejto súvislosti osobitná podpora aktivít v rámci študentskej vedeckej a odbornej činnosti.

(406) Časť úloh v tejto oblasti bude naplnená v rámci prípravy nového zákona o vysokých školách v rokoch 2013 – 2015. Zvyšné sa budú zohľadňovať v rámci zmien v systéme financovania vysokých škôl, či pravidiel jednotlivých výskumných grantových schém.

Úloha VŠ-5-2: Ďalej rozvíjať systém pre komplexné hodnotenie výskumu na vysokých školách založený na prevzatí postupov dobrej praxe v medzinárodnom meradle.

(407) Komplexné hodnotenie výskumu na vysokých školách sa v súčasnosti uskutočňuje v rámci komplexnej akreditácie. Je založené na princípoch britského systému RAE (Research Assessment Exercise) používaného od roku 1986. V súčasnosti sa používa na Slovensku zjednodušená implementácia tohto systému, ktorá už splnila svoju historickú úlohu a je potrebné ju ďalej rozvinúť s cieľom priblížiť sa pri hodnotení súčasnej úrovni britského systému. Komplexné hodnotenie výskumu na vysokých školách by sa zachovalo aj pri navrhovanej úprave systému akreditácie. Pri tejto úprave by sa preň otvorili nové možnosti (pozri britský systém RAE/REF).

(408) Implementácia tohto zámeru je súčasťou tvorby nového zákona o vysokých školách a nadväzujúcich nižších právnych predpisov, teda v rokoch 2014 – 2015, následne so zapracovaním do systému financovania po uskutočnení nového hodnotenia vysokých škôl.

Úloha VŠ-5-3: V rámci dotácií zo štátneho rozpočtu na vysoké školstvo primeraným spôsobom posilňovať motivačné finančné nástroje na podporu vysokých škôl dosahujúcich výborné výsledky vo výskume a vývoji.

(409) Už v súčasnosti sa prostriedky zo štátneho rozpočtu vyčlenené na inštitucionálnu podporu vysokoškolského výskumu a vývoja rozdeľujú medzi vysoké školy výlučne na výkonovom princípe zohľadňujúcim publikačné aktivity s najvyšším ocenením publikácií v najkvalitnejších časopisoch, schopnosť získať výskumné granty z domácich a zahraničných grantových agentúr a výchovu doktorandov. Na podporu umeleckých aktivít na vysokých školách sa zohľadňujú výstupy umeleckej tvorby, tiež so zohľadnením ich kvality. Súčasný systém je však potrebné naďalej rozvíjať – nezohľadňuje napríklad objektívne rozdiely medzi jednotlivými oblasťami výskumu, čím niektoré oblasti diskriminuje.

(410) Zdôraznením primeranosti vo formulácii úlohy chce ministerstvo vyjadriť skutočnosť, že pri vyčlenení objemu finančných prostriedkov na podporu vysokoškolského výskumu a vývoja v rámci celkových prostriedkov na vysoké školstvo bude prihliadať aj na nutnosť finančného zabezpečenia ostatných hlavných aktivít vysokých škôl, teda v prvom rade vysokoškolského vzdelávania.

(411) Ďalší rozvoj systému financovania vysokých škôl v tomto smere ministerstvo plánuje od roku 2014 v rámci rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu na rok 2015. Prípravné práce začnú v druhej polovici roka 2013.

Úloha VŠ-5-4: Podporovať internacionalizáciu v oblasti vysokoškolského výskumu a vývoja.

(412) S pokračujúcou internacionalizáciou oblasti výskumu a vývoja v globálnom meradle získava vysokú dôležitosť efektívne napojenie sa vysokých škôl na zahraničné zdroje poznatkov.

(413) Aj keď sú viaceré slovenské vysoké školy už v súčasnosti intenzívne napojené na medzinárodné aktivity v oblasti výskumu a vývoja, pokladáme za potrebné venovať tejto dôležitej oblasti systematickú pozornosť. Podpora internacionalizácie bude spočívať v uplatňovaní nasledovnej skupiny opatrení:

- a) systematické používanie medzinárodných štandardov na hodnotenie výskumu a vývoja (pozri úlohu 5-2),
- b) podpora spolupráce slovenských vysokých škôl so zahraničnými; osobitne podpora vytvárania konzorcií na riešenie výskumných projektov s kvalitnými zahraničnými univerzitami,

- c) podpora príchodu významných zahraničných vedcov a zahraničných výskumných inštitúcií na slovenské vysoké školy,
- d) podpora vytvárania individuálnych kontaktov výskumných pracovníkov a doktorandov so zahraničím,
- e) podpora mobilit medzi slovenskými vysokými školami a zahraničím; pri ich podpore využívať aj medzinárodné nástroje v tejto oblasti,
- f) zvýšená podpora účasti výskumných kolektívov zo slovenských vysokých škôl v projektoch rámcových programov ES,
- g) podpora účasti jednotlivcov a vysokých škôl v medzinárodných výskumných sieťach.

(414) V súvislosti s hore uvedenými opatreniami je však potrebné zdôrazniť, že najlepšou cestou k zvýšeniu účasti slovenských výskumných pracovníkov v medzinárodnej komunite a k prilákaniu zahraničných odborníkov na Slovensko je systematicky odmeňovať slovenské vysoké školy a ostatné výskumné inštitúcie, a v rámci nich najlepších odborníkov za kvalitný výskum. Naplnenie týchto čiastkových cieľov bude zabezpečené najmä zvyšovaním zdrojov pre APVV a Národný štipendijný program.

Úloha VŠ-5-5: Vytvorenie nástrojov na podporu výskumných aktivít v oblastiach dôležitých z hľadiska spoločnosti, ktoré v súčasnosti nedosahujú medzinárodne akceptovateľnú úroveň.

(415) Existujú oblasti poznania, dôležité z hľadiska fungovania spoločnosti (napríklad niektoré spoločenské vedy), v ktorých súčasná výskumná činnosť na Slovensku štandardne nedosahuje medzinárodne akceptovateľnú úroveň. Takéto oblasti poznania si zaslúžia osobitnú pozornosť, pretože ich výstupy sú nevyhnutne potrebné na riešenie niektorých špecifických spoločenských problémov. Z týchto dôvodov pokladáme za potrebné, vyvinúť nástroje založené na projektovej báze, pomocou ktorých sa bude podporovať zlepšenie v tejto oblasti.

(416) Ministerstvo plánuje podporu takýchto projektov od roku 2015.

2.2.2.6 Vysoké školstvo reagujúce na aktuálne a očakávané potreby spoločenskej a hospodárskej praxe a predstavujúce motor rozvoja spoločnosti a regiónov Slovenska

(417) Podobne ako v regionálnom školstve, ani vo vysokom školstve štát nevenoval doteraz osobitnú pozornosť problému väzby vzdelávania a potrieb praxe. Jedným z dôvodov je aj skutočnosť, že nezamestnanosť absolventov vysokých škôl na Slovensku je dlhodobo podstatne nižšia ako nezamestnanosť absolventov stredných škôl a dosahuje dobré výsledky aj z hľadiska medzinárodných porovnaní.

(418) Služby spoločnosti a regiónu sú popri vysokoškolskom vzdelávaní a výskume a vývoji treťou hlavnou úlohou vysokých škôl. Pre vysoké školy, na ktorých výskum a vývoj nehrá dominantnú úlohu, by okrem vzdelávania mala práve táto oblasť byť podstatnou súčasťou poslania a zdrojom najväčšej pridanej hodnoty.

(419) Ministerstvo si uvedomuje uvedené skutočnosti, a preto bude podporovať túto oblasť činnosti plnením nasledovných hlavných úloh:

Úloha VŠ-6-1: Podporovať aktivity vysokých škôl reagujúce na aktuálne a očakávané potreby spoločenskej a hospodárskej praxe.

(420) V rámci plnenia tejto úlohy bude ministerstvo podporovať vysokoškolské vzdelávanie s väzbou na celospoločenské potreby a hospodársky rozvoj s osobitným zreteľom na oblasti prírodných a technických vied. V priebehu roka 2013 ministerstvo navrhne zmeny v systéme

financovania verejných vysokých škôl v rámci alokácie prostriedkov na motivačné štipendiá zamerané na podporu študentov vo vybraných študijných odboroch s platnosťou od roku 2014. Súčasne bude analyzovať možnosti podpory praktickej prípravy študentov vo vybraných študijných odboroch vrátane podpory odborných stáží, prác na projektoch priamo vo firmách a spolupráce vysokých škôl s firmami pri zadávaní tém a vypracovávaní záverečných prác študentov. V závislosti od možnosti získania relevantných údajov pre túto oblasť bude do systému financovania implementovaná zložka na podporu osobitných nákladov vysokých škôl spojených s praktickou prípravou študentov v laboratóriách a praxe pre ďalšie študijné odbory. Do systému financovania sa doplnia prvky podporujúce komerčné výstupy výskumu, patenty a rozvoj aktivít v rámci vedeckých a technologických parkov pri vysokých školách.

(421) Najmä z pohľadu zabezpečenia implementácie profesijne orientovaných bakalárskych študijných programov sa pri príprave nového zákona o vysokých školách ministerstvo zameria aj na identifikáciu problémov spojených s praktickou prípravou študentov v rámci hospodárskej praxe a na právnu úpravu tejto problematiky v potrebnom rozsahu (úprava práv a povinností študentov, vysokej školy a zamestnávateľov zabezpečujúcich prax študentov v rámci ich štúdia).

(422) V rámci riešenia tejto úlohy bude ministerstvo pravidelne zverejňovať aktuálne údaje o uplatnení absolventov vysokých škôl, a to vždy v prvom štvrtroku kalendárneho roka.

(423) Pri príprave koncepčných materiálov jednotlivé rezorty očakávajú, že vybrané témy v ich pôsobnosti budú zakomponované do prípravy budúcich učiteľov v regionálnom školstve a vysoké školy budú participovať na výskume v danej oblasti. Aby bolo možné takéto aktivity systémovo podporovať, je potrebné, aby boli spojené s konkrétnou alokáciou finančných prostriedkov a zakomponované do dotačnej schémy. Túto požiadavku bude ministerstvo presadzovať priebežne v rámci schvaľovania materiálov vládou SR.

Úloha VŠ-6-2: Podporovať aktivity vysokých škôl pri rozvoji regiónu.

(424) Ako sme už uviedli, podpora regionálneho rozvoja je popri zabezpečovaní vysokoškolského vzdelávania a výskumu a vývoja časťou tretej hlavnej úlohy vysokých škôl. V rámci hodnotenia vysokých škôl a ich financovania sa aktivity vysokých škôl v tejto oblasti doteraz nebrali do úvahy. Uvedená úloha má túto situáciu zmeniť a motivovať vysoké školy, aby v rámci svojich možností v čo najväčšej miere využili svoj potenciál aj v tejto oblasti.

(425) I keď táto úloha bude implementovaná najmä v rámci zmien systému financovania (úloha č. VŠ-1-2) a rozvoja systému evalvácie (úloha č. VŠ-3-1), z hľadiska jej dôležitosti ju považujeme za potrebné uviesť osobitne.

Úloha VŠ-6-3: Podporovať spoluprácu vysokých škôl so súkromným sektorom.

(426) Podobne, ako bola doteraz pri hodnotení a financovaní vysokých škôl ignorovaná ich úloha pri rozvoji regiónu, nebrali sa do úvahy ani ich aktivity v oblasti spolupráce so súkromným sektorom. Cieľom tejto úlohy je situáciu zmeniť a zabezpečiť motivačné nástroje na podporu takejto spolupráce.

(427) Využívaný bude najmä systém financovania, napríklad zvýšená podpora profesijne orientovaných bakalárskych študijných programov, zohľadňovanie schopnosti vysokej školy riešiť problémy praxe na základe kontraktov so súkromným sektorom vo výkonovom modeli, odstraňovanie bariér na prechod medzi akademickým prostredím a súkromným sektorom (start-up/spin-off aktivity).

(428) Prvé opatrenia budú prijaté v rámci prípravy metodiky rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu na rok 2014 zavedením nových výkonnostných ukazovateľov pri inštitucionálnej podpore tvorivej činnosti vysokých škôl. Ďalšie budú nasledovať v rámci implementácie nového zákona o vysokých školách po roku 2015 zohľadňujúceho zámery z úlohy VŠ-1-2.

Záver

Nebolo by objektívne, keby sme tvrdili, že za 20 rokov existencie Slovenskej republiky sa pre školstvo neurobilo nič. Pravdou je, že každá z vlád sa pre školstvo snažila niečo urobiť, v spätnom pohľade to však bola pozornosť skôr sporadická ako systematická.

V rámci aktivít vlád v oblasti školstva sa striedali obdobia, kedy sa v školstve uskutočnili hlbšie zmeny, s obdobiami, kedy sa mu nevenovala dostatočná pozornosť, čo sa prejavilo negatívne na dotiahnutí a doladení urobených zmien. A školstvo ťahalo za kratší koniec často aj pri získavaní financií z verejných zdrojov. Z tohto hľadiska sa doteraz nestalo skutočnou prioritou.

V dôsledku takéhoto vývoja sa problémy v školstve hromadili.

Udalosti v školstve z konca roku 2012 ho dostali do centra pozornosti spoločnosti. Výsledkom týchto udalostí je aj predložená správa s návrhom ako ďalej. Aj z tejto správy je zrejmé, že problémy, ktoré je potrebné v slovenskom školstve riešiť, sú náročné. U veľa z nich správa neprináša definitívne riešenia, skôr naznačuje, ktorým smerom by sme sa mali pohnúť. Zároveň zo správy vyplýva, že aj keď na centrálnej úrovni bude hlavnú ťarchu zabezpečenia úloh niesť rezort školstva, pre ich úspešné vyriešenie bude nevyhnutná jeho spolupráca s ostatnými ministerstvami a podpora celej vlády SR.

Okrem návrhu riešení správa prináša aj súhrn faktov, na základe ktorého by mohla a mala vzniknúť konkrétna vecná diskusia. Diskusia, ktorej jediným cieľom by bolo riešenie problémov a nie hľadanie odôvodnení, prečo sa práve teraz riešiť nedajú. Veríme, že takáto diskusia vznikne a bude štartom nového vývoja, v rámci ktorého budú politické sily naprieč politickým spektrom ťahať za jeden povraz v prospech ďalšieho rozvoja slovenského školstva ako nevyhnutného predpokladu pre ďalší rozvoj Slovenska

Zoznam obrázkov

OBRÁZOK 1 DLHODOBÝ VÝVOJ PRIEMERNEJ SEZÓNNEJ NEZAMESTNANOSTI ABSOLVENTOV STREDNÝCH ŠKÔL V ROKOCH 2003 AŽ 2012	19
OBRÁZOK 2 VÝVOJ DOPLATKU DO GARANTOVANÉHO MINIMA A POČTU ZRIAĐOVATEĽOV, KTORÝM BOL POSKYTNUTÝ V ROKOCH 2004 AŽ 2012.....	23
OBRÁZOK 3 VÝVOJ POČTU ŠTUDENTOV VEREJNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL A SÚKROMNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL OD ROKU 2004.....	57
OBRÁZOK 4 VÝVOJ PODIELU POČTU ŠTUDENTOV VEREJNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL A SÚKROMNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL NA CELKOVOM POČTE ŠTUDENTOV OD ROKU 2004.....	57
OBRÁZOK 5 VÝVOJ POČTU PRIHLÁŠOK, PRIJATÍ A ZÁPISOV, PRIHLÁSENÝCH (FYZICKÉ OSOBY), PRIJATÝCH (FYZICKÉ OSOBY) A ZAPÍSANÝCH (FYZICKÉ OSOBY) – FYZICKÁ OSOBA JE ZA VŠETKY ŠKOLY ZOHĽADNENÁ LEN RAZ, AJ KEĎ SA ZÚČASTNILA VIACERÝCH PRIJÍMACÍCH KONANÍ	59
OBRÁZOK 6 VÝVOJ PRIEMERNÝCH PLATOV ZAMESTNANCOV VEREJNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL	60
OBRÁZOK 7 VEKOVÁ ŠTRUKTÚRA VYSOKOŠKOLSKÝCH UČITEĽOV VVŠ (MINIMÁLNY VEK, PRVÝ KVARTIL, MEDIÁN, TRETÍ KVARTIL A MAXIMÁLNY VEK).....	60

Zoznam tabuliek

TABUĽKA 1 POČTY ŠKÔL A ŠKOLSKÝCH ZARIADENÍ, DETÍ, ŽIAKOV A UČITEĽOV* PODĽA ZRIAĐOVATEĽOV K 15. 9. 2012	7
TABUĽKA 2 POČTY ZAMESTNANCOV A OSOBNÉ NÁKLADY MINISTERSTVA ŠKOLSTVA A JEHO PRIAMO RIADENÝCH ORGANIZÁCIÍ NA PLNENIE ÚLOH V REGIONÁLNO ŠKOLSTVE V ROKU 2012.....	8
TABUĽKA 3 POČTY STREDNÝCH ŠKÔL, ŽIAKOV A UČITEĽOV* PODĽA DRUHOV A ZRIAĐOVATEĽOV K 15. 9. 2012.....	12
TABUĽKA 4 POČTY ŠPECIÁLNYCH ŠKÔL, ŠPECIÁLNYCH TRIED V BEŽNEJ ŠKOLE A ŽIAKOV VRÁTANE INTEGROVANÝCH PODĽA ZRIAĐOVATEĽOV	14
TABUĽKA 5 POČTY ŠKÔL PRE DETI A ŽIAKOV S NADANÍM, TRIED PRE DETI A ŽIAKOV S NADANÍM V BEŽNEJ ŠKOLE, DETÍ A ŽIAKOV A PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV PODĽA ZRIAĐOVATEĽOV	15
TABUĽKA 6 POČTY NEZAMESTNANÝCH A MIERA NEZAMESTNANOSTI ABSOLVENTOV STREDNÝCH ŠKÔL PODĽA TYPOV VZDELÁVACÍCH PROGRAMOV A SKUPÍN ODBOROV – STAV V MÁJI 2012.....	19
TABUĽKA 7 PREHĽAD O BEŽNÝCH VÝDAVKOCH POSKYTNUTÝCH MINISTERSTVOM NA FINANCOVANIE REGIONÁLNEHO ŠKOLSTVA V ROKOCH 2004 AŽ 2012	22
TABUĽKA 8 POČTY ŠTUDENTOV VEREJNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL A SÚKROMNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL PODĽA STUPŇA A FORMY ŠTÚDIA V AKADEMICKOM ROKU 2011/2012.....	53
TABUĽKA 9 VÝVOJ NIEKTORÝCH INDIKÁTOROV VÝKONU VVŠ VO VÝSKUME	60

Príloha 1: Popis vývoja a analýza hlavných problémov regionálneho školstva

Príloha 2: Popis vývoja a analýza hlavných problémov vysokého školstva

Príloha 3: Medzinárodné porovnanie výdavkov na vzdelávanie

Príloha 4: Financovanie originálnych kompetencií v školstve